

Adrian JICU

Un bestiar postmodern

pagina 3

Carmen MIHALACHE

Curat Caragiale, murdară realitate românească

pagina 4

Ștefan RADU

Libertate raționalizată

pagina 8

Dan PETRUȘCĂ

Câteva note despre prostie

pagina 18

Tiberiu IONESCU

Mai trăiește Dostoievski în Sankt Petersburg?

pagina 22

*Sărbători fericite,
pentru toți cititorii
și colaboratorii noștri!
La mulți ani!*

• Laura Elena Dumitru

• Ilustrația acestei ediții: reproduceri din expoziția
Saloanele Moldovei – 2021

Fragmentarium

CUCUTENI 5000 REDIVIVUS. A XVI-a ediție a Simpozionului Internațional a fost închinată lui Nicolae Dabija, „inginerul sufletelor noastre”. Printre organizatori, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău.

MIZIL – 2021. Aceeași universitate colaborează cu Fundația Culturală „Romeo și Julieta la Mizil”, în organizarea Festivalului Internațional de Poezie și Epigramă. Invitatul celei de-a XV-a ediții este acad. Mihai Cimpoi.

ROMÂNIA, ÎN ATENEU. „Presa românească în perioada 1945-1989” a fost tema celui de-al XIV-lea Congres Internațional de Istorie a Presei. Pentru a ilustra jurnalismul lingvistic antedecembrist, Ioan Dănilă a prezentat un studiu de caz centrat pe Revista „Ateneu”.

BACĂUL DIN ROMÂNIA... La Campionatul European de Maximafile de la Valenciennes (Franța), din partea României au participat Vasile Doros și Gheorghe Ardeleanu, ale căror exponate au obținut *Vermeil mare*, respectiv *Vermeil*. Rezultatele au situat România pe locul al treilea, după Spania și Franța, dar înaintea Olandei, Italiei și Belgiei. Următoarea ediție va avea loc în 2023, în Spania.

...ȘI CEL DIN CAPITALĂ. La Colocviul Studentesc *Best Letters 2021* (Universitatea din București, Facultatea de Litere), Premiul Special a revenit Simonei-Nicoleta Lazăr, pentru lucrarea „Presa din Sinaia în Belle Epoque – incursiuni istorico-bibliografice”.

TOT BACĂUL. „Între 16 și 19 decembrie 1989 eram la Bacău, unde am aflat, ascultând *Europa Liberă* în casa unui prieten, ce se întâmplă la Timișoara” (Nicolae Manolescu, în dialog cu Daniel Cristea-Enache). Aflăm și motivul prezentei sale în Bacău: „La sfatul lui Z. Ornea, mă dusese la tipografia locală, unde urma să se tragă primul volum (din *Istoria...*, n.n.), cu câteva zeci de intervenții pe text menite să întârzie publicarea cărții”. Mai multe detalii, inclusiv despre sărbătorirea sa la Tescani, în 1999 (ideea lui C. Th. Ciobanu), în numărul din 12 nov. al „României literare”.

PRIMUL LUSTRU. S-au împlinit 5 ani de când Ovidiu Bufnilă a început Proiectul literar-politic-jurnalistic *SF Politic* în paginile ziarului „Cotidianul”, împreună cu Cornel Nistorescu. „Să fiți iubiți cu toții!” ne dorește scriitorul băcăuan.

NOV.-DEC., LA B.J. Mapele tematice îi aduc aproape pe Nadia Comăneci, Marieta Rădoi-Mihăiță, Ion Rotaru, George Chirilă, Adrian Ionescu și Ion Ghelu-Destelnică.

ADEVĂR VECHI, DAR NU ÎNVECHIT. „Modernizarea învățământului românesc s-a făcut prin intermediul limbilor clasice” (Liviu Franga, intervievat de Revista „Neuma”).

DIALOGURI LINGVISTICE. Este genericul convorbirilor instructive dintre doi reputați filologi: Gabriela Haja și Stelian Dumitrăcel, într-o „emisiune” online, pe YouTube, începând din 8 nov.

RECUNOAȘTERE. Ioan Străjan (n. 1933), realizatorul Revistei „Dacoromania”, este din vara acestuia un *Cetățean de onoare al municipiului Alba Iulia*.

IN MEMORIAM. Ion Agrigoroaiei, istoric, colaborator al Revistei „Ateneu”; Doru-Dinu Glăvan, lider al U.Z.P.R.

AI. IOANID

Marcela GAVRILĂ

Saloanele Moldovei

• ediția a XXXI-a •

• Sorin Otinjac – *Noaptea bufnițelor* (Premiul Filialei Bacău a UAP din România)

Ediția 2021 a Expoziției-concurs – eveniment cultural organizat de Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău și Uniunea Artiștilor Plastici din Republica Moldova – s-a desfășurat în acest an la Bacău, în perioada 28 octombrie-24 noiembrie. Lucrările celor 190 de artiști plastici participanți au fost panotate în două săli: Galeriele „Alfa” ale Muzeului de Artă din cadrul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” și Galeriele „Frunzetti” ale Uniunii Artiștilor Plastici din România – filiala Bacău. Vernisată inițial la Centrul Expozițional „Constantin Brâncuși” din Chișinău în data de 31 august, dată la care în România, în Republica Moldova și în comunitățile românești din diaspora se sărbătorește *Ziua limbii române*, deschiderea expoziției la Bacău a fost marcată online, din cauza restricțiilor impuse de pandemie.

În acest an jurizarea a avut loc la Chișinău, în perioada 17-19 august (după cum se știe deja, jurizarea și primul vernisaj au loc alternativ: în Bacău și expoziția se ținerează ulterior la Chișinău; anul următor, invers). Din juriu au făcut parte artiști plastici, totodată membri ai Uniunii Artiștilor Plastici din România și Republica Moldova: Andrei Negură (desemnat

presedinte al juriului), Mariana Popa (manager al Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău), Doriană Jireghea-Tihonciuc, Marinela Bucur, Eudochia Robu, Alexandru-George Gavrilaș (manager al Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud), Vitalie Malcoci (președintele Comisiei de cenzori a U.A.P. Republica Moldova).

Membrii juriului au acordat cele nouă premii ale expoziției astfel: *Premiul Ministerului Culturii al Republicii Moldova* a revenit lucrării „Totem”, corten/inox; 200x40x40 cm (autor, sculptorul **Bogdan-Severin Hojbotă** – București), *Premiul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău* lucrării de pictură „Fără titlu”,

acrilic/pânză; 140x150 cm (autor, pictorul **Tudor Zbârnea** – Chișinău), *Premiul Muzeului Național de Artă al Moldovei, Republica Moldova* lucrării de pictură „Caii din pădurea Letea” – diptic, acrilic/pânză, 2x80x80 cm (autor, **Liviu Nedelcu** – Focșani); *Premiul Centrului de Cultură „George Apostu” Bacău, România* lucrării de pictură „Senzații spațiale”, ulei/pânză, 90x90 cm (autor, **Vasile Grama** – Chișinău), *Premiul U.A.P. din România* lucrării de pictură „Revedere”, ulei/pânză, 140x110 cm (autor, **Lurie Platon** – Chișinău), *Premiul „Mihail Grecu” al U. A. P. din Republica Moldova* lucrării de pictură „Agapă”, ulei/pânză, 70x100 cm (autor, **Mihai Chiuaru** – Bacău), *Premiul Uniunii Artiștilor Plastici din România – filiala Bacău* lucrării de pictură „Noaptea bufnițelor”, tehnică mixtă, 100x100 cm (autor, **Sorin Otinjac** – Iași), *Premiul Consiliului Județean Bacău* lucrării de pictură „Raze de soare”, acrilic/pânză, 90x110 cm (autor, **Olga Bakițkaia** – Chișinău), *Premiul Direcției de Cultură a municipiului Chișinău, Republica Moldova* lucrării de pictură „Slumber Island”, tehnică mixtă, 90x110 cm (autor, **Cristian Radu** – Braila).

Organizate sub patronajul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Saloanele Moldovei au beneficiat și în acest an de colaborarea cu Uniunea Artiștilor Plastici din România și filiala Bacău a Uniunii Artiștilor Plastici din România, Muzeul Național de Artă al Moldovei, Direcția de Cultură a Primăriei municipiului Chișinău și Centrul de Cultură „George Apostu” Bacău.

• Iosif Paul Les

d'ale lui Ciosu

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CĂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Adrian JICU, Marius MANTA, Dan PERSA, Ștefan RADU (secretar gen. de redacție), Violeta SAVU, Ioan DĂNILĂ (redactor asociat)

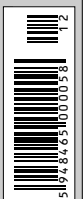
• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

Cu *Bestiarro* (București, Ed. „Humanitas”, 2021) Dan Perșa revine la formula narativă care l-a consacrat (*Vestitorul*, *Cu ou și cu oțet* sau *Cărțile vieții*), ceea ce a prozei supraetajate, cu multiple paliere interpretative, scrisă în regim postmodern, de pe pozițiile unui au(c)tor(e) suficient de lucid cât să nu-și facă iluzii în privința cărților sale. Că este așa ne-o dovedește opțiunea pentru un bestiar inspirat din viața social-politică postdecembristă, pe care o analizează cu umor, parodiind căiele și prejudecățile actualității. Un bestiar în răspăr, care subminează mecanismele acestei specii literare, a cărei epocă de glorie a apus, dar care, iată, poate fi recuperată estetic, printr-o rescriere inteligentă.

Dan Perșa asimilează o tradiție redutabilă (să ne amintim antologiile medievale de povestiri alegorice, dar și gustul anticilor pentru reprezentări animaliere), de care se desparte însă ironic. Nici n-ar fi putut fi altfel, într-o literatură care a dat, prin *Țiganiada* lui Budai-Deleanu și prin *Levantul* lui Cărtărescu, două exemple strălucite despre cum poate fi resuscitată epopeea. *Mutatis mutandis*, Dan Perșa (răs)ălmăcește principiile de funcționare ale bestiariului, convertindu-l într-o proză subtilă, de efect, prin care ambiguitatea să facă „un pic de justiție poetică” și să răzbune ceea ce au îndurat contemporanii săi.

Punctul de plecare al cărții îl constituie celebra replică „Măi, animalule!”, pe care președintele Ion Iliescu i-a adresat-o unui jurnalist insistent, cu ocazia unei vizite la Constanta. Ea devine punctul de plecare pentru descrierea faunei politice românești, într-un text acrosant, în care cititorii vor regăsi numeroase trimiteri și aluzii la ceea ce s-a întâmplat după 1989. De aici, impresia că *Bestiarro* ar fi un roman politic. În fapt, situațiile și personajele prezentate nu se referă la administrația constăneană, ci sunt simptomatice pentru întreaga societate românească. Luptele pentru putere, jocurile de culise, intrigile și bărfa dezvăluie apucăturile unei umanități care nu se dezmente. Primarul Gică Rasol se dovedește exemplar pentru întreaga clasă politică de la noi, preocupată să-și conserve puterea și să-și sporească averea. El e un mic tiran care pretinde oamenilor „frică, nu respect”, „servilism, nu loialitate”. Filosofia sa de viață amintește, într-o versiune caricaturală, de gândirea medievală. Acest Rasol nu poate tolera nimic din ceea ce crede el că i-ar știrbi autoritatea, motiv pentru care se comportă despot, terorizându-și acoliții. Așa se explică slugăria adjunctului său Triță Costin sau linguseala intelectualilor: poetul Porumbelu, pictorul Mățoiu și doctorul Mănzescu, inși meschini, unșuroși, gata să îndure orice umilintă doar pentru a se pune bine cu șeful, care le poate da și lor o funcție în cultură.

Rasol este prins, la rândul său, într-un păienjenis de relații care trimite la figuri politice marcante: Tătuțul, Suvită, Bombănel sau George Behăitul. Puterea lui depinde nu doar de capacitatea de a-i domina pe cei din jur și de a suprima, din fașă, orice încercare de revoltă, ci și de banii trimiși la București, unde încearcă să-și cumpere protecția unor personaje influente. Așa funcționează lumea politică, iar Dan Perșa ne-o înfățișează în toată splendoarea ei, cu un umor îndărătliv căruia se profilează dezamăgirea. Totul

stă, de fapt, sub semnul farsei, așa cum se va dovedi în finalul cărții, unde aflăm dedesubturile cazului Nica, un pensionar al cărui destin măreț s-a frânt în chip absurd, dintr-o eroare tipografică: „Ce greșise domnul Nica? O literă doar. Însă într-un articol din *Scântea* litera e supremă. A cules, în loc de-un r, un t. Mare scofală, astfel de greșeli se mai fac. Dar nu în oficiosul partidului, ca să apară titlul, în loc de «Muncitorul cu ranga», «Muncitorul cu tanga». Ce răsete a mai stărnit, ei și? Unii răd și de marile drame politice! L-au expedit, val-vârtej, înapoi în provincie, în provincia lui... Să nu fi greșit litera, n-ar fi fost domnul Nica azi... Ce să fiu, frate, se apostrofă dânsul în gând? Director? Redactor-șef? Dar *Scântea* e oale și ulcele. Bine că n-am ajuns și eu ca ea!”

Însă *Bestiarro* nu trebuie citit printr-o grilă politică, ci, mai degrabă, ca satiră a cărui miză depășește stricta actualitate. Pentru Dan Perșa, politicul e

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Mai multe evenimente editoriale importante sunt consemnate în numărul din octombrie al Revistei „Steaua”. Versiunea din „Divina Comedie” a lui Laszlo Alexandru este analizată cu aplomb de Marcela Ciorte, care încearcă, printre altele, să-și răspundă la întrebarea de ce lexemul „margarita” apare tradus o dată „mărgăritar” și a doua oară „mărgăritar”. Teona Farmatu prezintă volumul „Noapte credincioasă și virtuoasă” (în traducerea lui Bogdan-Alexandru Stănescu), identificând trăsături ale poeziei laureatei Premiului Nobel pentru Literatură în 2020, Louise Glück: „discursivitatea”, „stranițetea”, „fibra narativ-parabolică”, „atitudinea distantă”, „solaritatea”, „franchetea detaliului”, „analogiile”, „discreția analitică”, „serenitatea”, „afectivitatea sobră”, „inocența rememorată” etc.

Cel mai recent volum al lui Ion Cristofor, „Poeme canibale”, beneficiază de două cronici semnate de Constantin Cubleşan, respectiv Mircea Popa. Ion Cristofor este prezent și cu un poem de largă respirație, „Vis în lanul de grâu”.

doar un pretext narativ pentru adevăratele interogații ale romanului, referitoare la condiția umană. Un roman satiric despre omul-animal și despre animalul-om, așa cum se fălește chiar Gică Rasol, amenințându-și ciracii cu această vorbă: „Sunt un animal!” Dincolo de coaja politică, stau frământările unui prozator care își propune, așa cum mărturisește pe coperta a treia, „să lase o măturie, o dără” despre această epocă pe care o trăim. Nu e vorba despre o respingere *de plano* a realității sau de o inaderență la prezent, ci de încercarea de a decupa fapte semnificative și de a construi din ele o viziune care să reziste. Dan Perșa simte enorm și vede monstruos tocmai fiindcă înțelege futilitatea zbaterilor noastre. De aici, nevoia de a extrage din balastul cotidianului ceea ce merită să rămână. Iar asta împinge acest fals roman în zona mai subtilă și profundă a metaromanului, a poziționării creatorului în raport cu lumea (reală și ficțională, deopotrivă).

Dintr-un alt unghi, *Bestiarro* e și un exercițiu de virtuozitate narativă, Dan Perșa demonstrându-și, încă o dată, știința de a mixa registrele, amestecând realitățile politice ale actualității cu referințe culturale dintre cele mai sofisticate, topind în acest text limbaajul comun, aproape agramat, al politrucilor și al interloperilor cu tonul ceremonios-bombastic al epopeii. E și foarte mult intertext, romanul trimițând nu doar la Homer sau la narațiunile medievale, ci și la Shakespeare, Dante, Cehov, Eminescu sau Kafka. Asta transformă *Bestiarro* într-o mașinărie textuală postmodernă, abil condusă de un prozator stăpân pe mijloacele sale, un demiurg pus pe șotii, de vreme ce nu-și menajează propria creație, pe care o subminează în permanență, conștient că nu trebuie să se lase furat de cântecul sirenelor. E suficient în acest sens să cităm unul dintre fragmentele în care

primarul Rasol meditează asupra rolului său în univers. Un pasaj savuros, în care gândirea *real politik* se întâlnește cu umorul (in)voluntar: „Dar, gata, gândise deja prea mult, îl putea dura căpățâna. Era însă o zi specială. Minte i-o lua razna, pe-arătură, scotea gânduri cu de la sine învoire, înainte de-a apuca el să le gândească. Minte se ducea în legea ei, ca o cotigă lăsată cu măgarul înhămat și fără stăpân, el, stăpânul, fiind... unde naiba, unde sunt, se întreba Gică? Lui i-ar fi plăcut rolul de nobil: un om ce nu face nimic și totuși prostimea se strânge în juru-i, îl respectă, căciuloșii își scot căciuliile când îl văd, iar dreptii își pleacă spinările. Un izvor de bine, asta sunt eu, își spuse Gică, dar chiar atunci, din ce pricină nimeni nu a știut (să fi fost un sabotaj al lui Orfeanu?), un arc al sofalei s-a rupt, a strâpuns pielea albă și, cu un pocnet, îi intră primarului în dos. Ce vaiet, mai ales că Gică suferea, de ceva vreme, o criză de hemoroizi, și din pricina asta stătea culcat, adică într-o rână, nu cum stăteau ceilalți, așezați, adică în capul oaselor. Urlă primarul și sări în picioare, toții ochii se întoarseră către el. Suferința îi dăduse licării în ochi. Dar ce l-a durut mai mult fu că, iată, de la noblețe la vâicăreală nu-i trebuie omului decât un pas. Și nu era Gică om și el? Nu! Era un animal. Se simți crunt lovit în amorul propriu. Era un supraom!”

Prin *Bestiarro*, Dan Perșa ne propune un roman satiric de toată frumusețea. Unul care se revendică din actualitatea postdecembristă, dar care intră în dialog cu o întreagă tradiție epică, de la epopeile homerice și bestiariile medievale, la romanul istoric autohton și la parodia optzecistă.

Poezia e foarte prezentă în acest număr, în care-i mai putem citi pe Aphra Behn (traducere de Ioana Sasu-Bolba), Agustín Degaldo (traducere și adaptare de Eugen Barz și Mihaela Vechiu), Gellu Dorian, Suzana Fântăniaru, Lajos Kassák (traducere de Kocsis Francisko), Dmitri Mitcov, Ion Mureșan, Cassian Maria Spiridon și Hugo Williams, în traducerea lui Alex Văsies; din creația poetului englez contemporan redăm poemul „Vacanțe”: „Ne împrăștiem lucrurile pe nisip/ În fața hotelului/ Și stăm ore în șir/ Ca negustorii sub umbreluțe/ Gândurile noastre urmăresc vapoarele/ Traversând în convoi golful/ În timp ce din depărtare/ Vacanțele noastre ne privesc surpline înăpoi/ Din bărci de pescuit și bălciuri/ Sau de oriunde mergeau pe atunci/ Cu coronițele lor de alge”.

Nu lipsesc eseurile, cronicile de artă, interviurile. Radu Toderici îl provoacă la dialog pe artistul Elodie Chiper, cu lucrări semnate de acesta este ilustrată revista din octombrie, care arată excelent atât tematic, cât și grafic. (V. S.)

Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț

Curat Caragiale, murdara realitate românească

Fatalmente actual, așa este Caragiale, sub zodia căruia trăim încă, nu am reușit să ne desprindem. Câtă realitate românească, atâtă Caragiale! Stagnăm, baltim într-o nesfârșită tranziție, fără a putea ieși din dilema clamată de Farfuridi, personaj excelent valorizat, cu multe nuanțe, în recenta montare cu „O scrisoare pierdută” de pe scena Teatrului Tineretului din Piatra-Neamț, semnată de regizorul Alexandru Măzgăreanu, aflat într-un moment deosebit de fast al carierei sale. Gândește în profunzime, are spiritul geometriei, dar și pe cel al fineții, e inventiv, pune accente inedite și este foarte atent la lucrul cu actorii, scoțând ce este mai bun din ei. Chiar într-o distribuție numeroasă, știe să găsească pentru fiecare personaj un ceva anume, care să-l particularizeze, să-l facă vizibil. Și acum, în „O scrisoare pierdută”, e foarte inspirat, atent la tipologia personajelor, la evoluția acestora în timp, pentru că, fără să apeleze la actualizări forțate, Alexandru Măzgăreanu plasează acțiunea piesei în zilele noastre. Și este atent, în spiritul lui Caragiale, la „mecanismul omenesc”, căruia marele dramaturg voia să-i demonteze resorturile. Asta era cea mai mare plăcere a lui. Pe care, în mod evident, o simte și regizorul, care scormonește și identifică, relevă alte trăsături, inedite, ale personajelor *Scrisorii*. Te uita la ele, le vezi îmbrăcate ca azi, le ascuți replicile, care sună înspăimântător de actual, le vezi prinse într-o teribilă vânzoleală de patimi, slăbiciuni, ambiții, poltronerii, ticăloșii, și-i simți vii, de acum și de aici. Mai cinici însă și mai agresivi, violenți chiar, periculoși, piesa lui Caragiale căpătând, în viziunea regizorului, turnură de „comédie noire”. De altfel, spectacolul este precedat de un zgomot insistent, care-ți zgărie urechile, el fiind unul de drujbă, unealtă cu care, precipitați, apar în scenă Pristanda și Tipătescu, amândoi având și o cască de protecție. Una de constructor, dar nu la munca de șantier e trimiterea, fiindcă drujbă va fi folosită, în câteva scene, drept armă în răfuielele ce vor urma.

Totul se petrece într-un decor unic (care va suferi mici adaptări pentru scenele ulterioare, talentata Andreea Săndulescu găsiind foarte bune soluții, în funcție de situațiile impuse de acțiune), impresionant, arhitectural, înfățișând un living foarte spațios, cu o notă de măreție, dată de câteva coloane și de alte elemente moderne de design interior, dar cu o notă de kitsch, exprimând înfloritoarea stare materială a proprietarului, prefectul Tipătescu. Un bărbat tânăr, bine făcut, dominând prin înălțime pe ceilalți, arătos ca un actor de cinema, ceea ce Mircea Postelnicu chiar este. Tipătescu e genul parvenitului,

cu aere de boss și obiceiuri de *high life*, e sportman și joacă – ghiciti: ce? – Golf! Joacă în sufragerie, Pristanda ținându-i un mic recipient, un fel de pahar, în care trimite mingea. Actorul își stăpânește personajul, chiar în momentele lui de impulsivitate, și punctează exact, cu cele mai adecvate reacții, în toate situațiile, fiind de un comic înduioșător când se lasă vampirizat de năbădăioasa coană Joița. Când „bamburul” se arată a fi un bărbat slab, un amant subjugat total, la picioarele femeii iubite (picioare jucăușe, pe care le mângâie și le sărută pasional), victimă a farmecelor și abilității damei. Iar „domina buna”, pe care o știm noi din lecturi, s-a schimbat și ea, aducând mai curând a Xena, prietesa războinică (gen apărut mai nou pe scena politică românească), pentru că ea nu va ezita să-l atace cu drujbă pe Cațavencu. În spectacolul de la Piatra-Neamț, Zoe este Cristina Mihăilescu-Dembinski, care desfășoară o largă gamă de mișcări feline, comportându-se ca o languoasă pisică în secvențele erotice, când îl ademenește pe Tipătescu, pentru ca să se transforme în crudă tigresă când trebuie să se apere și să scape de necazul dat peste ea. E puternică și știe asta, ea comandă totul (poartă, de altfel, într-o primă apariție, un pardesiu stil military și o pălărie napoleoni-ană, pentru ca, în partea a doua, să arboreze o ținută sexy, o rochie roșie, scurtă, cu un decolteu cu pene), e histrionică, agilă, dedându-se la periculoase acrobații, când se urcă pe o coloană, amenințându-l pe Tipătescu cu sinu-

ciderea. Nu se ferește de gesturi extreme, calculate însă, și, ca să fie sigură că a scăpat cu adevărat de pericol, înghite scrisoarea buclucașă, când pune, în sfârșit, mâna pe ea. E pragmatică, determinată, cinică, vicleană, actriță înzestrată pe scena vieții, decisă să câștige în toate situațiile, și Cristina Mihăilescu-Dembinski e cât se poate de credibilă și de admirabilă plasticitate în această ipostază. Cum să reziste în fața ei mai bătrâiorul, ticăitul Trahanache, cum s-o piardă? Mai bine să accepte „ajutorul” dat de prietenul Tipătescu și să se bucure amândoi de grațiile ei. Cu șiretenie bine disimulată, cu o exactă dozare a efectelor urmărite, în Zaharia Trahanache evoluază experimental actor Tudor Tabăcaru, portetizându-și veridic personajul, căruia îi împrumută ceva din farmecul său molcom, moldovean. Fiindcă – nu-i așa? – acțiunea din „O scrisoare pierdută” se petrece într-un orașel de munte, posibil să fie, așa după cum s-a spus, chiar Piatra-Neamț.

Admirabil conturat în montarea lui Alexandru Măzgăreanu este cuplul Farfuridi, Brânzovenescu, întruchipat de Rareș Pârlog și Dan Grigoras, bine sincronizați, funcționând simbiotic. Rareș Pârlog face o veritabilă creație în Farfuridi, personaj pe care-l găsim multiplicat în actualul nostru parlament, care este plin de amor această de loaze ajunse, din păcate, la vârf. Rareș Pârlog este protagonistul unor scene memorabile, de un haz enorm, el jucând, cu o mină imper-turbabilă, cu indicibilă finețe, absurdul, abisul logicii, prostia absolută, fără fisură. Întruchipează, de minune, parcă un întreg șir de Farfurizi ai contemporaneității, „împotmoliti în reforme”, niște găgăuți stupizi, agramati, incoerenți, inconștienți. Sigur, demagogul cel mai vocal rămâne Cațavencu, de un comic enorm în interpretarea lui Daniel Beșleagă, îmbrăcat (foarte reușite costumele Andreei Săndulescu), în scena dezbaterilor, în culorile tricolorului: cu pantaloni roșii, pălărie la fel, cu cămașă albastră și vestă galbenă. E poltron, cameleonic, măscărici,

executând adevărate numere de circ, cățărându-se pe o coloană, de frica unei bastonade. La adunare vine tanțos, agitând provocator stindardul dacic. Are cu el un grup de susținătoare, câteva vajnice doamne (jucate cu aplomb de Gina Gulai, Maria Hibovski, Cătălina Eșanu), în costume populare, care au pancarte, strigă lozinci și cântă, foarte pătrunse, doine de jale. Autohtonismul, rromânismul dau în clocot în astfel de momente, de un comic burlesc, bine exploatare de regie. Personajul Cetățeanului turmentat (potrivit și simpatic în rol, Andrei Merchea-Zapotoțki) este și el în port național (deși etnia lui e cam incertă), fluturând un drapel tricolor, de la prima apariție, care se produce într-o lojă, și până în scena finală. Nu pare foarte ebrietat, vorbește destul de clar, starea lui de euforie manifestându-se prin cântecele populare pe care le intonează de zor, cu schepsis, aluziv (pentru că e isteț): „Mai vino seara pe la noi, lone!, lone!...” Totul culminând cu săltărețul „Dă-i cu spritu’ pân’ la ziuă, gâl, gâl, gâl...”, cântat cu poftă de toată lumea în finalul spectacolului.

Interesantă este reconfiurarea lui Agamemnon Dandanache, care e tânăr, un tip înalt, suplu, într-un elegant costum gri, dar cu o căciulă de copil, roșie, cu urechi. Un tip versat, în ciuda anilor puțini, fără scrupule, capabil de toate mârșăviile, smecher peste măsură și mergând direct la țintă în carambolul creat de pierderea unei scrisorele de amor; în fine, personaj creionat savuros de Emanuel Becheru. Așa să arate, oare, „tinerii lei” din arena politicii autohtone? Infanții în gândire, incuți, dar de un oportunism feroce, hrăpăreți, puși pe căpătuală cât mai repede.

Și polițaiul Ghiță Pristanda, omul de casă al prefectului, e „adus la zi”, având un aer de „mafios”, om de încredere, executant bun la toate. Ghiță le știe pe toate, nu-i scapă nimic din daraveile din târg, din toată încrângătura de relații, de interese trăgându-și și el partea lui. Cu intuiție exactă, cu inteligență scenică, Paul-Ovidiu Cosovanu îi dă o interpretare modernă, plină de sulețe și de relief.

Închei spunând că m-a bucurat să văd un spectacol de teatru de artă foarte bun (de menționat aici și rolul lighting designului semnat de Daniel Klinger), cu idei și sugestii inedite, construit organic, vi-guros, cu proșpețime. Toate tipurile de comic din capodopera lui Caragiale sunt ingenios exploatare, satira e și ea evidentă, în plus Alexandru Măzgăreanu relevând acel minimum care separă oribilul de comic, ceea ce mi se pare deosebit de valoros în viziunea și în montarea sa. Curat Caragiale, care a lansat avertismentul: „Copiii noștri vor avea poate de ce să plângă; noi am răs destul!”.

Carmen MIHALACHE

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XXXVIII)

A fost odată o literă...

Artiștii (scriitorii, pictorii) au arătat interes pentru cea mai importantă etapă din viața unui școlar: creșterea de la vorbire, la scris organizat. În 1931, Tudor Argezi scotea „Cartea cu jucării” și prefața „Abecedarul lui Tonitza”, pentru „copiii lui de paletă”, măturisind că și el pornise „unul, în distihuri și catrene”, pentru Mitzura și Barutu. „Eu începusem – scrie Tudor Argezi –, experimental, cu literele mari. Învățasem să citească pe olteanca în vârstă Maria, din Ciupercești, cu ele, pe firmele de prăvălii”. Uluită de deslușirea primelor cuvinte, femeia a exclamat: „Păi asta-i limba noastră, arde-m-ar focul!” „Desenul alfabetului viu”, cum s-a numit cărticica magică, a adunat textul lui Barbu Brezianu și grafica

lui N. N. Tonitza. Este o poveste admirabilă, întreruptă de pagina de lucru pentru micul elev. Un exemplu, pentru pagina din stânga: „A fost odată, în Împărăția Apelor Albastre, un gândăcel al cărui nume era Arăpiliă”. El „avea o prietenă bălaie, o albină care se numea Xipi”. (Litera e din toate cuvintele, chiar și când nu era sunet, era înroșită.) Povestea continuă pe încă zece rânduri și se întrerupe brusc, pentru a-și relua firul când vine rândul literei „b”. În pagina din dreapta, este un caroiș de 5x6 căsuțe, pentru a transforma, progresiv, litera „a” într-un gândac. Pe rândul următor, se produce drumul invers: gândacul redevine literă, din aceleași 5+1 mișcări. Ionel Teodoreanu, în *Cuvântul de încheiere* („Povestea literelor sau a fost odată o literă...”, Iași, 15 mai 1931), salută efortul celor doi de a înlocui „incurtarea cu surăsul” în învățarea alfabetului scris.

După 70 de ani de la apariția abecedarului, l-am vizitat în Capitală pe Barbu Brezianu (n. 1909), care mi-a relatat cu multe detalii povestea încântătoare a cărții tipărite în 1960 și 1991. A durat ceva întvederea noastră (mi-a arătat desene și manuscrise, mi-a vorbit despre urmele lui N. Tonitza în județul Bacău și m-a chestionat în legătură cu faptele băcăuanilor pentru a-l cinsti pe Tristan Tzara, despre care scrisese mult în presa culturală) și mi-a oferit o altă ediție a cărții „pentru copiii mici și copiii bătrâni”, din 1995. Dedicția primită („Lui Ioan Dănilă – cu bucuria de a întâlni într-o noapte de iarnă pe un vrednic admirator al băcăuanului Tonitza”/ B.B./ 12.XII.2001) m-a obligat să cercetez legătura pictorului-învățător cu județul lui Bacovia. Am dezlegat enigma: N. Tonitza a pictat bisericile din Scorțeni și Valea Sclciei, sat din comuna Vultureni (il chemase Georgeta Mircea Cancicov, născută în Poieniul din vecinătate, admiratoare și a muzicii lui G. Enescu).

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/ claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Telegeoala „Ateneu”

Literatura pentru copii – o bibliografie

Disciplina prevăzută în programele de pregătire a învățătorilor și educatorilor necesită o prezentare expozitivă, ca ofertă pentru elevi și studenți, așa cum încercăm aici.

TRATATE: • René Wellek, Austin Warren, *Teoria literaturii* (trad.), Buc., Editura pentru Literatură Universală, 1967; • Boris Tomașevski, *Teoria literaturii. Poetica* (trad.), Buc., Ed. „Univers”, 1973; • Silvan Iosifescu, *Teoria literaturii*, Buc., E.D.P., 1965 (selectiv); • Bianca Bratu, *Literatura și educația estetică a preadolescentului*, Buc., E.D.P., 1970.

ISTORII LITERARE, BIBLIOGRAFII: • Viniciu Gafita, *Bibliografie de literatură română pentru copii*, Buc., Ed. „Ion Creangă”, 1978; • Hristu Căndroveanu, *Literatură română pentru copii*, Buc., Ed. „Albatros”, 1988; • Iuliu Rațiu, *O istorie a literaturii pentru copii și adolescenți*, Chișinău, Ed. „Prut Internațional”, 2006.

DICTIONARE: • Mircea Angheliescu, Emil Boldan, Margareta Iordan, Ion Oana, Pavel Ruxandoiu, *Dictionar de terminologie literară*, Buc., Editura Științifică, 1970; • Gh. Ghiță, C. Fierăscu, *Dictionar de terminologie poetică*, Buc., Ed. „Ion Creangă”, 1973; • C. Fierăscu, Gh. Ghiță, *Mic dictionar îndrumător în terminologia literară*, Buc., Ed. „Ion Creangă”, 1979; • Irina Petras, *Curenți literare. Mic dictionar-antologie pentru elevi*, Buc., Ed. „Demiurg”, 1992; • Irina Petras, *Genuri și specii literare. Mic dictionar-antologie pentru elevi*, Buc., Ed. „Demiurg”, 1993; • Mircea Angheliescu, Cristina Ionescu, Gheorghe Lăzărescu, *Dictionar de termeni literari*, Buc., Ed. „Garamond”, 1995; • Alexandru Hancu, *Dictionar de termeni literari și poetici (cuvinte și expresii) pentru clasele gimnaziale*, Cluj-Napoca, Ed. „Casa cărții de știință”, 1995; • Gh. Țigău, *Noțiuni fundamentale de teorie literară (pentru gimnaziu, liceu și bacalaureat)*, Piatra-Neamț, Editura ADAN, 2000; • Mihai Semenov, *Dictionar de terminologie literară. 100 de concepte operaționale pentru clasele V-X*, Bacău, supliment al Revistei „Convorbiri didactice”, 2004.

MANUALE: • Ilie Stanciu, *Literatura pentru copii*, Buc., E.D.P., 1968; • Georgeta Munteanu, Elena Bolog, Vistian Goia, *Literatura pentru copii. Manual pentru liceele pedagogice*, Buc., E.D.P., 1977; • Lidia Tugulan, Maria Toma, *Literatura pentru copii. Manual pentru liceele pedagogice*, Buc., E.D.P., 1980; • Mircea Angheliescu, Gheorghe Lăzărescu, Nicolae I. Nicolae, Constanța Bărboi, A. Gh. Olteanu, Cornelia Stoica, Vladimir Gheorghiu, Constantin Oțobăcu, Elena Berea-Găgeanu, *Limba și literatura română. Manual pentru clasa a IX-a*, Buc., E.D.P.-R.A., 1992, pp. 22-144; • Cornelia Stoica, Eugenia Vasilescu, *Literatura pentru copii. Manual pentru clasa a XII-a, școli normale*, Buc., E.D.P.-R.A., 1995.

TEORIE LITERARĂ APLICATĂ: • Ioan Andruș, *Elemente de teorie literară pentru elevi*, Cluj-Napoca, Editura „Dacia”, 1986; • Constantin Parfene, *Teorie și analiză literară*, Buc., Editura Științifică, 1993; • Constantin Parfene, *Literatura în școală*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997; • Sergiu Șerban, *Literatură. Teoria literaturii. Stilistică. Ghid didactic*, Bacău, supliment al Revistei „Convorbiri didactice”, 1998; • Emilia Boghuiu, Lăcrămioara Mutoiu, *Hermeneutică și naratologie aplicată*, Iași, Ed. „Eurocart”, 2001; • Sergiu Șerban, *Limba română – comunicare, teoria literaturii, compoziție*, Buc., Ed. PRO DOMO, 2001.

AUXILIARE DIDACTICE: • Bianca Bratu, *Preșcolarul și literatura (Studii și antologie)*, Buc., E.D.P., 1977; • *** *Limba română (vocabular, gramatică, stil, compoziție, genuri și specii literare)*, supliment al Revistei „Limba și literatura română”, Buc., Societatea de Științe Filologice din România, Buc., 1992; • *** *Sinteze și comentarii pentru bacalaureat*, supliment al Revistei „Limba și literatura română”, Buc., Societatea de Științe Filologice din România, Buc., 1992; • Octavia Costea, *Textul literar și argumentația în gimnaziu*, Buc., E.D.P.-R.A., 1995; • Constanța Bărboi, Marieta Popescu, *Limba și literatura română, clasa a XI-a*, Buc., Ed. „Meteor Press”, 2002; • Puiu Ionăț, *Teoria literaturii*, Iași, Ed. „Universitas XXI”, 2003; • Cornelia Ichim-Pompiliu, *Textul narativ. Structură și receptare*, Bacău, supliment al Revistei „Convorbiri didactice”, 2009.

PUBLICAȚII: „Vatra”, Târgu-Mureș, serie nouă, anul LI, nr. 7-8 (604-605), iul.-aug. 2021, *Starea literaturii pentru copii* (pp. 51-123) s.a. (E.D.P. = Editura Didactică și Pedagogică)

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

Relu-Ilie Leoveanu

Impresiona prin elocință, prin memoria datelor și faptelor („Scotea din buzunar o fișă cu câteva puncte și de acolo izvoră lecția magistrală”, își amintește o fostă elevă). A decis să nu se aventureze în ambele domenii pentru care s-a specializat (istoria și româna) și l-a ales pe primul. (Curios, dar modelele au fost, în amintirile lui, „două personalități de marcă ale învățământului băcăuan: Eugenia Cărlan și Dumitru Alistar”, ambii filologi.) Relu-Ilie Leoveanu (1942-2021) a pregătit temeinic învățătorii și educatorii la Liceul Pedagogic din Bacău, a scris dicționare de termeni istorici (în colaborare cu Gabriel Leahu și cu fiica sa, Veronica Leoveanu-Niță) și a publicat, începând cu anul 1967, în Revista „Ateneu”, articole despre istoria modernă a României (1848, 1859, 1918). În 2000, a redactat o monografie a Liceului Pedagogic „Ștefan cel Mare” Bacău, pledând pentru cei 140 de ani de învățământ pedagogic băcăuan, asemenea școlilor normale din Iași, Craiova, Bârlad etc. Un necurmat optimism îl caracteriza: „Gândul nostru se îndreaptă spre spirală nesfârșită al generațiilor ce vor veni și le transmitem ștafeta glorioasă a înaintașilor”.

60 de ani de învățământ superior băcăuan

Între 6 și 10 decembrie, au fost programate online festivitățile dedicate împlinirii a șase decenii de la înființarea instituției de învățământ superior din Bacău. Printre altele, au fost conferite, de către Senatul Universității „Vasile Alecsandri”, diplome de *Professor emeritus*, Gruparea ALUMNI „Vasile Alecsandri” a organizat *Ziua absolventului*, iar Societatea Cultural-Științifică „Vasile Alecsandri”, în parteneriat cu filiala Bacău a Uniunii Scriitorilor din România, a derulat a V-a ediție a Reuniunilor Culturale „Alecsandriada”, sub genericul „De la Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung, la Gramatica bardului de la Mircești” (500 de ani de la descoperirea primului text redactat în limba română). Vom reveni.

Simpozionul Național „Vasile Pârvan”

Ținută online, ediția 2021 a păstrat liniile de calitate cu care ne-a obișnuit până acum. După cuvântul de deschidere al Marianei Popa, managerul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu”, au fost lansate cele două publicații de profil: „Carpică”, volumul I (a prezentat Ștefan S. Gorovei, de la Universitatea „Al. I. Cuza” Iași), și „Acta Bacoviensia”, volumul XVI, în prezentarea lui Viliică Munteanu. Iulian Bucur a adus în atenție a doua

parte „Din trecutul Muzeului de Artă Bacău – Studii și texte în cataloage de expoziții (1965-1997)”, de Eugenia Antonescu, iar Dorel Bălăiță a ilustrat cu jetoane Valea Trotușului. Simpozionul a continuat pe secțiuni: arheologie, istorie, personalități-muzeografie-etnografie și arhivistică.

Centenare

• Pavel Țugui (n. 1 nov. 1921, Vicovul de Sus, Suceava): cercetător literar, „un pion într-o istorie” culturală (G. Călinescu)

• Paul Țarălungă (n. 27 dec. 1921, satul/ comuna Prăjești, jud. Bacău): fondatorul Muzeului și al Grădinii Botanice din satul natal

Terenuri, la vreme de criză

Este tema Conferinței Anuale a Asociației de Științe Etnologice din România (ASER), ediția a XVII-a, derulată online, între 24 și 26 noiembrie. Petronela Savin, Florin Nedeff și Andrei Zaharia, de la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, au prezentat „Tipuri de cunoaștere transmise prin practicile culinare” (sub genericul „Hrana cea de observat, hrana cea de povestit”), iar Ioan Dănilă, la „Salonul de carte”, a propus spre lectură două volume: „Cine m-o dat dorului./ Aibă casa cucului/ Și hodina vântului”, respectiv „A fost odată ca niciodată...” (Bacău, Ed. „Egal”, 2021), studii de specialitate aparținând Ligiei Bârgu-Georgescu.

Noua carte a prozatorului tomitan Ovidiu Dunăreanu ar putea să-i pară, cuiva care nu-l cunoaște bine pe autor, un volum ce adună în paginile sale publicistica semnată de-a lungul timpului de acest răbdător și migălos scriitor, pentru care actul de cultură asumat se încarcă de o înaltă responsabilitate, de o evaluare principială. Nimic aruncat de el din vârful condeiului. Tot ce scrie este bine gândit înainte și meticolos elaborat. De aceea, probabil, Ovidiu Dunăreanu nici nu este un prolific prozator, însă proza sa, scrisă cu atâtă atenție stilistică și conștiință artistică, l-a propulsat în rândul din față al prozatorilor contemporani, comentarii alăturându-l, datorită „spațiului literar” care l-a consacrat, lui Ștefan Bănuțescu și Fănuș Neagu. Tot „dunăreni” și ei, adunând în operele lor, ca și Ovidiu Dunăreanu, un tărâm mirific, cu oameni dintr-o bucată, care smulg cu greutate traiul zilnic unei naturi fabuloase, încăr-

cată de legende și mituri. Ei bine, da, în „Polifoniile sinelui” Ovidiu Dunăreanu adună pagini de publicistică, dar în așa fel este concepută cartea, încă este cu mult mai mult decât o culegere de texte, fie editoriale publicate de-a lungul timpului în Revista „Ex Ponto”, fie interviuri, fie cronici literare sau pagini de jurnal. Cel care îl cunoaște bine pe prozator își dă seama că are în acest volum un portret al lui Ovidiu Dunăreanu. Și înțelege că titlul „Polifoniile sinelui” nu se referă la polyvalența suflătoare a scriitorului ostrovean, totuși extins, dincolo de proza sa miraculoasă, nu doar spre publicistică, ci și spre munca de editor, de director de revistă și de promotor foarte atent la valorile literare dobrogene. Se referă, mai ales, la un portret interior. Prozatorul ar fi putut

scrie, desigur, o carte de memorii, dar această personală soluție, a unei antologii de texte, este cât se poate de bine-venită, ea arătându-l pe Ovidiu Dunăreanu în ipos-

tazele sale importante ca om de cultură al Dobrogei și Constanței. Când realizezi că ai în față un portret lăuntric al scriitorului, totul devine foarte clar și descoperi confirmările una după alta: „O minunare lăuntrică nu-mi dă pace: câte orizonturi, nuanțe, ecouri și adâncimi fabuloase și inepuizabile are această „geografie” din care îmi trag stirpea și substanța cărților mele”. Sau: „Dobrogea, oriunde mă găseșc în ea, redesteaptă în mine o mare orchestră. Cântecul ei nepieritor este în egală măsură cântecul vieții mele”. Partial, portretul este creionat: polifoniile sinelui sunt potențate și se suprapun peste polifoniile unui spațiu miraculos, Dobrogea. Iar cartea începe, dincolo de prefața semnată de prozatoarea Diana-Dobrița Bălea, cu un articol intitulat „Despre pu-

terea de creație”. Iată-l pe acel Ovidiu Dunăreanu preocupat de misterele scrisului, de magia scrisului, de cercetarea tainelor „meseriei de scriitor”. Iar când comentează cărți, în „Biblioteca pontică. Impresii de lectură”, nu-și dezvăluie, de asemenea, interiorul, mărturisindu-și concepția asupra artei prozei, asupra stilului, asupra expresivității? Așa încât, sunt cât se poate de firești paginile de jurnal adăugate, cât și „conversațiile cu prietenii”, interviuri în care își exprimă gândurile despre viață, despre arta prozei, despre literatura românească, despre spațiul dobrogean și al Pontului Euxin, despre munca prozatorului și își mărturisește atitudinea față de lumea românească.

Fără îndoială, acest portret „Ovidiu Dunăreanu” este o carte plină de căldură, dar și cu o informație asupra fenomenului cultural românesc actual foarte bogată, o carte ce atestă bucuriile sufletești ale scriitorului.

Dan PERȘA

• Ecaterina Elena Schiwago

„A fost ieri...”

Despre autorul cărții cu motiva(n)t titlu „Trăite” (Ploiești, Editura „Karta-Graphic”, 2020) nu cred că ar trebui să mai facem, aici, lămuritoare adaosuri la ce spune el însuși, în cele 180 de pagini. Adică de unde preocuparea de a ne face să înțelegem cum poți fi legat, cu toate fibrele ființei, de familie, de școală și de comunitate? Cum poți urma acel pe deplin asumat îndemn *Hai să gândim împreună!* despre sine, dar mai cu seamă despre ai săi? Ne spune convins și convingător, cu minte și limba ascuțită și – cum era de așteptat acum, la vremea roadelor în părg – „cu o fără de vanitate” (p. 7), dar dând scrisului nota de firesc, de autentic, fără nicio urmă de ostentație... Izbuteste aceasta, fiind încredințat că mărturiile-i înseamnă cunoaștere, recunoaștere și, negreșit, recunoștința față de părinți, nepoți, foști și actuali profesori, prieteni, colegi... Și totul se deapănă ca într-o zi tihnită de sărbătoare la Dârvari, cu cei ai casei, cu prietenii în preajmă (căci pentru neprieteni nu are timp).

După succinta și sugestivă adresare către cititori „în loc de prefață”, două capitole – „Locuitor la catedră” și „Cinegetice” – sunt scrieri-tabletă cu note lirice, poetice, de umor, de zămbete complice, de nedisimulată persiflage. Sunt crâmpene din copilăria de la țară, gânduri sprintare din „tineretea sălătreată” (p. 111), dar și mărturi ale unui timp când „cenușul vieții dădea în clocot” (p. 60). Câtă deferență se cuvine omului cu vocation didactică, cât datorăm elevilor cu care împărțim nu doar spațiul clasei și timpul orei de curs, ci și griji, temeri și bucurii nebănuite?

Împătimitul dascăl (absolvent al Filologiei băcăuane) – 42 de ani la catedră, dintre care aproape 40 și director, omul cu harul prieteni statornice și când e vorba de colegii de cancelarie, și în cazul companiilor de călătorie sau de vânătoare – nu trece sub tăcere nici momentele descumpănirii din anii tranziției și ai reformelor fără sfârșit, când până să te dumirești de ce, cât, cum, până când, înghiți în sec. Vremurile nu sunt deloc blajine; discernământul trebuie să rămână un suport și pentru „cel plecat din sat, întors în sat, statornic aici cu teinică”. Dovada e faptul că „istoria ultimilor 53 de ani” înseamnă și pentru Constantin Mihai mai ales deplinătatea vieții de familie, coșul cu amintiri care-i îngăduie să străbată cu fruntea sus îndelungata cale dinspre străbuni spre bunii de azi. Să-i reunească așa ca într-o „dimineată trandafirică” și să le asculte – ochi și urechi – povestea (ne)scrisă care dă măsura celor „trăite” rămase atât de vii, de parcă totul „a fost ieri...”

Ecaterina CREȚU

O după-amiază caldă și plină de poezie

Aflat într-un moment fast al efervescenței sale creatoare, poetul Alexandru Dumitru ne dăruiește generos și dezinvolt o nouă „caseta de bijuterii”, o excelentă carte de versuri intitulată „Asta e și ideea”, apărută de curând la editura băcăuană „Babel”, undeva la jumătatea anului 2021, în preajma zilei sale de naștere, sărbătorită pe data de 7 iunie.

Ca de obicei, fiind un performer al metaforelor subtile, poetul nu face nimic altceva decât să-și edulcoreze sentimentele, emoțiile și ideile unei vieți trăite cu patos și profund. Talentul înăscut, dar și montura estetică a versurilor sale dau la iveală originalitatea de netăgăduit a acestui poet, fin șlefuit și prestidigitator al cuvintelor.

Ceea ce încântă un cititor cât de cât avizat pare a fi echilibrul prozodic de cele mai multe ori realizat între aparență, imaginație și mișcare ideatică interioară, mișcare de natură să-și creeze spațiu. Jocul colorat al unor idei de substanță susține veridic angrenajul verbal al textului, stimulând semnificativ, dar și energetic, o tensiune lirică, dând strălucire și eleganță unei expresii speculativ-concluzive.

Pe fond, aceste poeme mărturisesc un freamăt blând al absurdului, o existență vie al cărei gest hotărât e realmente în stare să sfâșie cerneala mai multor poeme, ilustrând dragostea și bravura autorului. În filigranul acestora, țesut cu migală și măiestrie, deslușim viguros o realitate fuzibilă, în stare să ilustreze activ literatura și viața. Fermecător și spiritual totodată, în arta lirică a lui Alexandru Dumitru, adrenalina culorilor poemelor include și un reflex intim, bine structurat.

Dacă a aceste considerente adăugăm și apelarea la autoironie („Orgoliul meu trădând măiestria/ la interviul de succes al poemului/ ce zace înobilat cu enigme/ în albia perenă a vocalelor multicolore”), e posibil să obținem o fotografie de moment a poetului băcăuan, care s-a singularizat în cadrul generației sale. El face o subtilă concurență poezilor optzeciști cu metaforele și simbolistica autentică și plină de prospețime, nerenunțând să cultive o presiune intertextuală de invidiat de-a lungul întregii sale cărți. Cultivându-și calmul și reacțiile de felină vizavi de universul pe care încearcă să-și apropie pentru a-l domestici prin cântecul său tantric, motivat existențial și intuind profunzimea demersului său: „Imboldul precum un tigru în

junglă/ și-a făcut culcuș între sentimente/ pe cât de afectiv pe atât de sarcastic/ evitând săgețile manevrate nespunerii/ nervilor, astfel izbutește să-și treacă fiorii/ dincolo de pradă, prelungind/ cruzimea fără nici o milă”. Citindu-i atent poeziile nu poți să nu sesizezi o latură secretă a biografiei sale pe cât de surprinzătoare, pe atât de seducătoare și, de asemenea, nu ai cum să nu admiri sincer stăpânirea de sine a acestui adevărat „mandarin” al poeziei contemporane românești.

Pentru prezumtivii noștri cititori, vom ilustra acest scurt comentariu redând integral două poezii din consistentul volum: „Scos fără să știu din matricea onoarei/ am căzut în desuetudine/ admonestat de aceleași idei ce domină/ pueril mecanismele melancoliei/ să-mi schimb optica și convingerile/ formate chiar din eroare/ fiindcă le-am obținut la meza/ cu vagi justificări pe străluciri neconforme// Amprenta pătează, strivește/ dar nu instrăinează/ de aceea spiritul menține totuși echilibrul meu interior la unison, pentru/ cât mai multă mișcare/ în regatul mamei natura” („La unison”); „Îi place să vânture lumina și dulcele/ alint între aripi ușor/ aninat în decor pe limba de foc a staminei// Din gând fără opreliști mătură/ o pulbere auriferă, tonifiază adierile/ chiar dacă vântul oneori îl respinge// Nu prea departe fulguie cireșul/ spumegând miresmele// Numai așa grădina își tulbură culorile/ cu suflul așezat cheazășie/ la fiecare petală” („Flutur gustând polen”). Acest polen insidios potențează lumina socratică de crește și ilustrează fertil bucuria autorului la înțalnirea cu Poezia. Cea de-a treisprezecea carte de poezie a poetului Alexandru Dumitru a fost lansată vineri, 23 iulie 2021, în grădina cu poezi și poezie a Casei Memoriale „George Bacovia”, în cadrul unei ședințe deschise a Cenaclului „George Bacovia” al filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România. Au participat o parte dintre membrii Cenaclului „George Călinescu” de la Onești, colegi, prieteni, admiratori și cititori activi ai poetului Alexandru Dumitru. Au fost prezenți membri ai familiei poetului și, nu în ultimul rând, directorul Editurii „Babel”, cel care a avut un rol decisiv în realizarea din punct de vedere tehnic a acestei cărți deosebite.

Theodor-George CALCAN

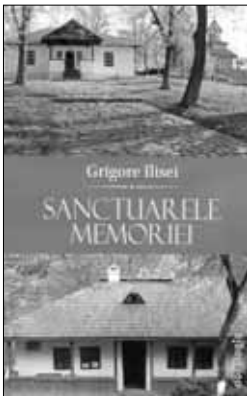
Cu certitudine, orice CV care reflectă datele esențiale ale lui Grigore Ilisei sintetizează până la urmă munca și crezurile clădite în și peste timp, derulând frumoasa poveste a unui om cu repere solide, cu orizonturi culturale vădit generoase; scrierile Domniei Sale, nu puține, pleacă dinspre formule apropiate speciilor publicistice, dar întâlnesc până la urmă dezvoltări narative în timp ce, pe de altă parte, împlinesc rigorile celor mai înalte cerințe estetice, recomandându-l pe autor drept un uomo universale al... prezentului, aflat cumva indirect „la război” într-o societate fără direcție, ce nu poate odrăsli (iată, în afara unor asemenea excepții!) decât forme hibride și maniere kitsch. Revenind, constatăm încă și încă o dată că întâlnirea cu scrisul lui Grigore Ilisei e cât se poate de reconfortantă, poate și pentru faptul că marelui lui merit rămâne acela de a oferi o motivație solidă acelei concepții antice în virtutea căreia frumosul, binele și adevărul alcătuiau o tripartită organizare a vieții intra muros.

Prezentarea de față este prieluită de apariția către mijlocul lui 2021 a unui volum generos – „Sanctualele memoriei” (Iași, Editura „Doxologia”) –, apărut cu binecuvântarea IPS Teofan, mitropolitul Moldovei și Bucovinei. Dacă e privită sub forma unui continuum, ne putem da seama că această ultimă ispravă a scriitorului se insinuează în datele unui proiect de mare întindere, purtat deopotrivă în studiourile TVR ori în cele radio, susținut de și prin posturile ori demnitățile pe care viața i le-a adus în cale. Fire generoasă, Grigore Ilisei are nevoia de a oferi și celorlalți din preaplinul destinului și al întâlnirilor sale. La rigoare, „Sanctualele memoriei” e o carte despre oameni și locuri, despre rod și părg, despre continuitate și de

Marius MANTA

Grigore Ilisei - Sanctualele memoriei

ce nu, peste toate, o carte ce reușește să reorienteze, să readucă în discuție, prin noi temeuri, subiecte așezate, de alții, pe rafturi prăfuite. Dar autorul va fi pornit de mult la drum nu cu speranța unor premii deșarte, ci respirând „aerul tare” al Moldovei, căutând și (re)valorizând taine ascunse ori uitate.

Totuși, volumul se va fi bucurat de o anume concretețe cu mult timp înainte, întrucât îi era sorțit să iasă de sub lumina tiparului înainte de evenimentele ciudate ale lui '89. Uitat sau amănat, vede acum lumina tiparului, dovedindu-și cumva paradoxal actualitatea și contraziționând implicit părerea conform căreia nu mai există subiecte (noi) legate de clasicii literaturii noastre. Cartea de față intruchipează în mod evi-

dent o hartă a spiritului ce traversează formele de relief ale Moldovei, găsim varii corepondețe surprinzătoare. În prefață, Theodor Codreanu găsea de cuviință să atenționeze (sub forma unui indirect strigăt ultimativ) că arhitectura „merită cunoscută de tinerile generații școlare tot mai îndepărtate de ființa românească, rătăcite în universuri virtuale, artificiale, mutante și prizoniere ale miserabilei neomarxiste ideologii *political correctness*, destrămuțoare de familie, națiuni, în numele unei himerice globalizări”. Într-adevăr, sensul „Sanctualelor memoriei” ar fi acela de a-i învăța pe alții ce e firescul, de a-i re-obșnuși cu „normele” intime ale propriilor interioare. De ar fi voință, cartea aceasta ar putea acompania alte titluri ale contemporanului; mă gândesc la Costion Nicolescu ori Răzvan Codrescu și, de altfel, la mulți alții, care nu se află în planurile editoriale cu bugete exorbitante. Intuiesc că așa putea fi la rândul meu acuzat de un conservatorism desuet, de faptul că nu „am ochi” pentru pulsul vieții, că refuz evidențele. Societatea momentului ne învață cu forța, mai mult decât oricând, că taberele nu mai pot fi reconciliate și că la masa dialogului nu mai are loc toată lumea. Dintre și de toate aceste ciudățenii, se vor delimita (deloc trespășt) oamenii noilor catacombe, ce vor continua să se situeze în contra direcțiilor mutilante. Am speranța că deși

subțiat, cercul celor care vor continua să creadă în românitatea noastră își va păstra și, de ce nu, demonstra trăinicia. În aproximativ treisprezece capitole distincte, autorul „îndepărtează lipsa de noroc” a neamului, atât de clamată de alții; dimpotrivă, în urma lecturii rămâi cu convingerea unei apartenențe fericite, „de poveste”, coborâte din locuri și timpuri imemorale. Treisprezece trepte auto- și inter-referente, formând o scară încărcată de o simbolistică specifică Patericului. Interesantă ar fi și haina pe care o alege autorul: cu dorința vădită de a convinge, Grigore Ilisei nu se vrea nici istoric (literar), nici critic ori psiholog; așa spune că respinge din start argumentația construită științific – îi plac determinările exacte doar dacă acestea constituie puncte de plecare pentru alte înțelesuri mai adânci. Altfel, autorul vălurește istoria Moldovei cu darurile cele mai de preț ale povestitorului. Stăpânind arta cuvântului, surprinzând actul de cultură în realitățile sale cât nu „am ochi” pentru pulsul vieții, că refuz evidențele. Societatea momentului ne învață cu forța, mai mult decât oricând, că taberele nu mai pot fi reconciliate și că la masa dialogului nu mai are loc toată lumea. Dintre și de toate aceste ciudățenii, se vor delimita (deloc trespășt) oamenii noilor catacombe, ce vor continua să se situeze în contra direcțiilor mutilante. Am speranța că deși

brațele deschise cartea în discuție; consider totuși că întregul volum are viabilitate doar așa, sub forma unui tot, formând un panopticum ce reînvie sensibilități și crezuri lăsate în colbul drumului. În felul acesta, „prigoreniile lui Neculce” ori „raiul Mirceștilor”, „Stupca lui Ciprian” ori „Planeta Ipoteștilor”, alături de „amintirile Humuleștilor”, „nostalgia enesciană a pământului românesc”, „casa de la Vovidenia”, „Văratecul – leagăn al inteligenței românești” devin puncte de o energie spirituală ieșită din comun; acestora li se adaugă spațiul citadin, adică Fălțiceni, Bacăul amurgurilor violete, dar mai ales orașul de suflet... Iașiul, așezat sub semnele timpului, văzut mai apoi sub semnul prietenilor artistice. Fiecare dintre aceste locuri întemeiază la final o inedită boemă, până la urmă un soi de crez care va transcende, fără doar și poate, prezentul. Cum ziceam, mereu impresionat, semnatarul textelor nu apelează la scheme: se lasă condus de bucuria reînținerii; scrie cum simte! De multe ori, pleacă de la constatări firești, aflate printre rosturile comune, pentru ca ulterior să desfășoare veridic o serie de cauzalități; de la evenimentele de-o clipă urcă spre portrete în acvaforte, compunând în literă simfonia spiritului moldav. Rețin doar două scurte fragmente încercate de un lirism „organic”: „Era toamnă, o toamnă solemnă, când am coborât spre Stupca lui Ciprian. Am alunecat pe spinările brune de urși ale dealurilor, dealuri suprapuse ca un acoperiș de pagodă, tivite cu case albe la poale, case cu acoperișuri de draniță, cu înalte porți de lemn. Mestecenii de deasupra satului argintau asemeni unor lumânări într-o noapte de Paști casele, grădinile, oamenii, satul acesta din marginea Bucovinei”; „La Liveini, lângă o sobă din cele vechi, cum se mai găsesc prin satele noastre și azi, o sobă prelungită de un captor, se află leagănul în care și-a petrecut cele dintâi zile copilul Enescu. O pendulă a încremenit odată cu timpul. Tace și pianul, tac și violele-jucărie, foșnesc doar carii în lemnul bătrân. Jur împrejurul acestei case de țară, cu pridvor de lemn, de unde se poate îmbrățișa cu vederea întinderea zării, pământul, copacii freamătă, răspândind aceeași mireasmă de nemărginire care i-a îmbrățișat din copilărie ființa...”

Grigore Ilisei convinge mai întâi de toate prin „curățenia” vederii. În „Convorbiri literare”, Virgil Nistru-Tigănuș are la rândul său certitudinea că „scriitorul ne cere să nu ne înstrăinăm de ființa și de valorile neamului nostru – în atâtea rânduri și atâtea rânduri năpăstuit (pe «gamele» din ce în ce mai «corecte» ale fățărniciei!”

O carte despre noi, despre ce ne va fi fost dat să iubim!

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Robert Șerban – Poemul curcubeu

Poemul curcubeu (București, Ed. „Casa de Pariuri Literare”, 2021) nu e o carte. Nu una în sensul obișnuit al termenului. *Poemul curcubeu* e un experiment. *Poemul curcubeu* e un pariu. *Poemul curcubeu* e un performance. O autoficțiune și un autoportret, un manifest și un avertisment. *Poemul curcubeu* este Robert Șerban.

Înainte de orice, *Poemul curcubeu* este o autoficțiune. O autoficțiune în care cititorul va (re)găsi frânturi din anii '80, când adolescentul Robert Șerban trăiește bucuriile și tristețile vârstei, prins între lumea urbană și cea rurală, între idealurile unui tânăr și așteptările unor adulți (părinți, bunici, cunoscuți). Un tânăr cu speranțele și spaimile aferente vremii (treapta I, liceul agricol, ratarea), cu povești de dragoste și de viață pe care le rememorează într-un stil frust, aproape sorescian. De aici, textul alunecă, aproape insesizabil, către autoportretul unui artist care privește în urmă fără mânie, încercând să se regăsească prin intermediul acestui poem-fluviu, o autobiografie lirică și romantată, trecută prin filtele melancoliei.

Dintr-un alt unghi, *Poemul curcubeu* poate fi citit ca manifest din care răzbate, nesmintită, credința lui Șerban în puterile poeziei. Într-un context în care se scrie tot mai mult și se citește tot mai puțin, el încearcă să atragă atenția asupra statutului vitreg al scriitorului. Performance-ul pus la cale are un evident substrat polemic și vizează demontarea prejudecății potrivit căreia poetul e un parazit social. Un ins ratat, care pierde vremea mazăgăind lucruri inutile. A scrie timp de opt ore, într-o zi de sâmbătă, într-o galerie cu nume predestinat („Pygmalion”), sub ochii curioșilor, e un gest de frondă, o coborâre premeditată din turnul de fildeş. Un desant (auto)ironic menit a arăta tuturor ce presupune, de fapt, scrierea unui poem. Pentru a arăta că munca poetului nu e cu nimic mai prejos decât munca altora. Pentru a arăta că poezia presupune curaj, încordare, răbdare, căutare, curiozitate, pasiune și multe, multe altele.

Și pentru că trebuia să poarte un nume, Robert Șerban i-a spus acestui experiment „poemul curcubeu”.

Adrian JICU

conexiuni

Ștefan RADU

Libertate raționalizată

Ciudate vremuri! În România (și nu numai!), ies (iarăși) oamenii în stradă să strige că vor *libertate* așa cum au făcut acum 32 de ani. Și atunci, și acum, conceptul filozofic este perceput confuz și subiectiv: fiecare pare a fi cu libertatea lui... Fernando Pessoa a dat cea mai succintă sentință: „Mai întâi fii liber; apoi cere libertatea!”

Dar ce este, în fond, *libertatea*? O întrebare care îi chinuie pe filozofi și ideologi de câteva secole și încă nu se întrevede vreo finalitate a controversei. Petre Tuțea susținea că „libertatea omului este partea divină din el”. În urmă cu un secol și jumătate, John Stuart Mill, în eseu *Despre libertate* (1859), conceptualiza faptul că individul este suveran asupra lui însuși, asupra propriului trup și spirit. Mill denunța orice tiranie asupra individului, fie ea și tirania majorității (pe care astăzi o trăim din plin ca expresie a unei democrații „globalizate”). Pentru că orice imixtiune a societății în sfera libertății individuale (cu *excepția* unor scurte perioade de criză ale comunității) duce la uniformizare și anulare a dezvoltării personale. Poate inconștient, până și Lenin accepta valabilitatea demonstrației „retrogradului” Mill și recunoștea, pe un ton de veritabil anarhist, că unde apare Statul, dispare libertatea! Și ce șanse am avea să-l contrazicem atunci când privim în jurul nostru? Pandemia, dintr-o „perioadă scurtă de criză a comunității”, a început să capete caracter de permanență cu fiecare val anunțat apocaliptic de la tribune guvernamentale și cu impunerea unor obligativități pe alocuri absurde. *Suveranitatea individului asupra propriului trup și spirit* încetează atunci când (prin mijloace perverse) el este forțat să se vaccineze de două, de trei, de *n* ori sau atunci când pentru a se deplasa sau a munci trebuie să prezinte un însemn al înstăpânirii asupra lui. Fac observațiile acestea cu gândul la George Orwell: „Dacă libertatea înseamnă ceva, înseamnă dreptul de a spune oamenilor ceea ce nu vor să audă.”

Astăzi nu mai sunt la modă (în chestiunile legate de libertate a individului) Mill sau Ishaiah Berlin (cel care a dat conceptului două sensuri politice – *libertatea negativă* și *libertatea pozitivă* –, accentuând faptul că libertatea nu are valoare fără condiții adecvate pentru folosirea ei). Ne extaziam în fața ideilor existențialismului ateu, ale umanismului disciplin(n)at. Aud în jurul meu repetându-se obsedat cuvântul *responsabilitate*, golit însă de înțelesurile pe care le-a dat J.-P. Sartre acestei noțiuni filozofice. Este adevărat însă că el considera individul prin excelență liber doar pentru că ar exista întotdeauna opțiuni care să contracareze constrângerile: *abandonul* și *sinuciderea*. Neprețuit sfat! Oare asta să fie esența *responsabilității* clamate de înși care nicidecum în viața lor n-au fost responsabili pentru ceva anume? Rememorând imaginile transmise din Australia de televiziunile de știri, în care vedeam oameni vânați prin parcuri de *forțele de ordine* (!!!) cu cartușe de cauciuc, gândul mă duce la vorbele lui Antoine de Saint-Exupéry: „Nu pui temelia libertății atunci când îi împuști pe cei ce gândesc altfel decât tine”.

Sper că nu vom ajunge să spunem precum Edward Young că „doar cel care nu speră este într-adevăr liber”. Încă mai cred că ne vom redescoperi rădăcinile spirituale și ne vom apăra libertatea prin dragoste, așa cum ne învăță Mircea Eliade: „Căci doar dragostea îl eliberează pe om de natura sa”. Spinoza, care analizează conceptul filozofic din perspectivă umană și din perspectivă divină, nu opune libertatea *necesiității* (adică responsabilității colective și individuale), ci *constrângerii* (asimilată voinței democratice a majorității). Jean-Jacques Rousseau ne somează să fim atenți cu deciziile noastre atunci când ajungem la „judecata mulțimilor”: „Libertatea nu constă în faptul că oamenii pot face tot ce doresc, ci în faptul că ei nu trebuie să facă ce nu doresc”. Și asta nu înseamnă că sunt ireponsabili! Iată de ce nu pot spune că în aceste vremuri lipsește libertatea, însă cred că există o penurie cumplită de oameni liberi.

În final, nu am cum evita recursul la „învățăturile” lui Lenin, care spunea că libertatea este într-atât de valoroasă încât ea trebuie raționalizată. Doamne, cât de fericit ar fi astăzi văzând cum s-a globalizat filozofia sa!

Vara pe Costa Dorada

Există o Chimie a Universului,
există o Fizică a Universului,
există o Memorie a Universului,
există Marea Metaforă a lui,
există Ochiul Universului!

Eu pe toate le simt cum simte furnica
umbra mea asupra ei și numai o parte
din aburul lor ajunge la mine,
pentru că asemenea Universului suntem făcuți.
Într-un colțisor îndepărtat, pe o planetă
cât un bob de mazăre se află o colibă
cu prispă, cu ferestre și cu trei trepte
în care trăiește Bunul Dumnezeu
și se roagă în genunchi către Sine
să nu se strice armoniile,

să se potolească fierbințelele

iar apa din cofa Lui, din care ne stropește pe toți,
să nu se termine. Dumnezeu sosește tot timpul
și pleacă tot timpul, dar nici Lui nu-l sunt ușoare
călătoriile, pentru că și în Necuprins
în puțini poți avea încredere în ziua de azi.
În dreapta colibei mai este o alta
pe care scrie *Frizerie*, dar n-a fost niciodată

deschisă.

În stânga-i un pom verde și frumos, iar în pom
stau douăsprezece păsări cântătoare,
însă una-i oprită de celelalte, care o împing
și o batjocoresc. Pasărea cenușie, când prinde
un moment de răgaz,

se roagă la Bunul Dumnezeu
să ia durerile de pe oameni

și de pe celelalte ființe,

iar El o ascultă și lăcrimează și mereu zice:

peste puțin, peste puțin! Sub Pom se odihnesc
o masă și un scăunel uitate acolo,
la care mai demult se așeza un scriitor
și scria tot ce-i trecea prin minte,
ajungând să creadă că toate acelea

sunt adevărate.

Când a văzut că niciun cuvânt nu i se împlinște
a trecut la zugrăvit stele și zurgălii.

Se aude că va fi rechemat la locul lui
de către Marea Metaforă a Universului
cea atât de iubită de Bunul Părinte.

Toate câte vi le-am spus aici
le-am auzit pe o plajă, la mare, unde vin
sfintii să-și încălzească oasele și intră în valuri
cu tot cu aure.

Se apropie îmbrățișarea

O gaură neagră pe gâtul alb al Căii Lactee,
un neg deschis asupra căruia
se apleacă lumina sorilor să-l vindece.
Cumplite sunt bolile de piele ale Universului

Marcel
MUREȘEANU

și mare e jalea planetelor,
care din ce în ce răzbate mai tare până la noi!
Prăpastia neagră se adâncește
și puntea de deasupra ei se surpă

Copilul și cocorul

M-a răpit un cocor,
a zburat cu mine cât a zburat,
apoi mi-a mărturisit nemilos:
nu te mai pot purta! Atunci de ce m-ai furat?

Să te duc la puii mei! Sunt singuri,
n-au cu cine schimba un ciripit.
Mama lor i-a părăsit
când aveam mai mare nevoie de ea!
Să coborâm, I-am rugat, și ne-am lăsat
pe marginea unui părau.

N-am văzut o pasăre însetată ca asta!

Voia să bea toată apa aceea,

să-și stingă oboseala voia!

Unde-i cuibul tău, unde-s puii?

I-am întrebat pe nefericit.

Nu știi, a răspuns el. Am uitat!

Și de abia atunci am văzut pe cer

umbrele stolului căzând

în căutarea stăpânilor.

Băluța

Am avut o văcuță costelivă.

Păștea cât trei și dădea lapte cât o capră,
dar mugea frumos, scotea un bocet duios,
după frumusețea pierdută.

Cunoștea la om ca nimeni altul!

simțea dacă ești bun sau rău.

Cineva a încercat s-o convertească și i-a spus

că a fost făcută după chipul și asemănarea

lui Dumnezeu, dar Băluța cea înțeleaptă

nu l-a crezut. Mergeți în treaba noastră

le zicea ea acelor și se îndepărta

tot mai mult de casă.

Odată s-a întâlnit cu un lup, care, și el,

voia s-o ducă în paradisi, dar vaca mea costelivă

l-a luat în coarne și de atunci așa-l poartă

zi și noapte, ca să vadă el ce înseamnă

să te așezi împotriva cuiva care are

credința mai veche decât a oamenilor!

**Victoria
MILESCU**

Impactul toamna

Impactul nu va fi dur
va fi ca o îmbrățișare
mai puternică, mai energică, bărbătească
să nu strivească bratele calde,
aripile de mătase, razele
de lumină venite-n întâmpinare
ca între cei ce nu s-au mai văzut de milenii
impactul va fi sonor ca începutul
unei simfonii patetice
ca hohotul unui trol pe câmpiile mezozoice
vom țipa, vom striga până la epuizarea
tuturor vocalelor și consoanelor cunoscute
și necunoscute
ca la o demult plănuită întâlnire astrală
cu aurul și argintul anilor șiroind pe obraji
impactul va fi ca un sărut pătimaș
al marilor, eternilor îndrăgostiți regăsindu-se
teferi trecând prin sabie, pumnal, salve de tun
trecând prin păci și războaie
încheiate cu victoria tuturor asupra tuturor
impactul nu va fi dureros, superstițios, oțos
impactul va mprăști pe trotuarele verticale
fructe coapte și rare, poleite cu aur
sclipind sub soarele de rubin
impactul va fi precum toamna fiecărui participant
la traficul vieții în amurgul însângerat
scurgându-se voluptuos, fără voie și fără regrete
impactul va fi punctual, cu un trabuc la vedere
la piatra kilometrică zero a infinitului
îmbrăcat în haine de gală, sub ecleraj
așteptând să deschizi balul, regină a balului
să strigi: Motor! filmului în care jucăm
rolul vieților noastre
pe autostrada ce duce spre rai
pe margini, îngeri cu aripioare de fluturi
și lampioane colorate
dau onorul, cântă în limba universului
suntem personajele principale ce mor la final
cu adevărat
în toamna regizată până la ultimul strop de ploaie
a sorții
cei ce asistă flancați aplaudă, râd, glumesc
ne fac semne de încurajare
suntem actorii lor preferați fiindcă cineva trebuie
să moară zilnic
în zori măsurătorii vor aduna resturi de celuloid,
cioburi de stele
mirându-se că unele mai lacrimează încă
poate dintr-un vechi obicei pământesc
cineva trebuie să moară zilnic
pentru hrana poemului...

Desperecheată

Se apropie cu motoarele-n plin
și mai aveam de spus o poveste
la banchetul desperecheaților
veniți cu ultima năvălire barbară...
Se apropie de lucrurile
făcute de mâinile noastre subțiri
dar agere ascunzându-și puterea
în sarmatica pasăre cu sânge divin

survolând iarba ce dă-n clocot cu sulite de venin
Se uită spre trupurile îmbrăcate în zale
cu ochi de flori de fier
ascultă vorbele, nu înțelege
cerbicia, setea noastră de-a fi mereu aici, acum
ea ne ia tot în schimb
loviturilor cauzatoare de eternitate
spre armonia universală a durerii
Stă la masă cu oameni obișnuiți
merge la concerte, la simpozioanele filosofilor
trece pe la cazino, încearcă ruleta
Se bucură văzându-ne lucrând diligenți
la pânza-i invizibilă
în războiul de țesut mondial...
Se apropie cu șenile de calcar
lăsând pe asfalt mesaje:
Tu de ce ești ce ești?
Mulți au făcut dragoste cu tine pe câmpul de luptă
credeam că ești floare de cactus
și nu înflorești prea curând
tot ce faci îmi pare miraculos
Tu împotriva tuturor
ținând piept valului nostru
entuziast, contagios, caraghios...
Știu, viața e o magie de-a ta
treci prin noi pentru că *Acta non verba*
Tu nu ai nevoie de nimic
ești propria-ți fericire nefericită
treci ușoară pe lângă fântâni cu apă roșie
umplii cu nopți zilele luminoase
cu tine imposibilul e posibil:
pomii recită versurile tale preferate
păsările cântă în locul tău
ai la discreție oameni, plante, animale
știi, suferi de singurătate
ca orice ființă desperecheată
Te apropiei când cu zgomot, când pe furie
și n-am terminat de ridicat casa
de plantat pomul în care să-ți atârni chivăra
zbori ținând subraț fizica și chimia pământului
cu rodirea lui milenară
Te încălzești sub scutul din flori de cais
aștepți la colț de stradă în ploaie, în frig
la volanul Mercedesului
prin hărtoapele albastre ale cerului –
singurul aristocrat cu sângele la vedere
râzi în cârciuma cu scandalagii
ce căsăpesc bucuria ca pe o balenă
în care dansează un mort
ce împăcare când lovești în legitimă apărare
cu toate valurile ieșind din teacă...

Un ciob de oglindă

Sunt un lucru printre alte lucruri
inutile și caraghioase
un lucru cu piele și oase fără
să-ntrebe de unde a venit și de ce
se duce oriincotro vede
panta cea bună, panta rea
întâlnindu-se la plus minus infinit
nimeni nu știe cum arată un lucru
pe care nu l-a văzut niciodată
trecând prin sârma ghimpată
a clipelor rămase pe țevă
doar lucrul cel singur e sigur de existența sa
unică, indivizibilă și suverană
ce fierbe ca marea fără mateloți
fără ingredientele lașității unei vieți
trăite conform
manualului de supraviețuire cu orice preț
sunt un lucru de care nu te poți lipsi
cum prima și ultima jumătate a vieții
prin gaura cheii semăn
cu prieteni și cunoscuți la un pahar
pipăit, sunt learcă de lacrimi
toamna e punctuală, e de încredere
un ciob de oglindă îmi taie gâtul
dintr-un copac scuturat...

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Arta ne bună

„Atunci când vrei să realizezi ceva înalt, lucrul de care ai
cea mai mare nevoie este calvarul”, spunea, convins, John
Berryman, unul dintre zburciumații poeți confesivi ai Americii
secolului al XX-lea. Maniaco-depresiv suicidar, cu mai multe
internări în secții de psihiatrie la activ, Berryman considera
suferința un noroc absolut providențial pentru creație, drept
care își dorea să primească încercări crunte, la limita
suportabilității, pentru a fi capabil să-și scrie poemele: „Sper
să fiu aproape crucificat”, măturisea într-un interviu. Nu a
fost, de altfel, deloc singular în această privință.

Artiști de toate felurile și din toate vremurile au fost siliți de
împrejurările lor biografice și psihice să constate, precum
E. A. Poe, că „acea care visează în timpul zilei au conștiință
de lucruri pe care nu le bănuiesc aceia care visează doar
noaptea”. Unii și-au propus chiar să-și cultive cu tot dinadin-
sul o psihologie deviată pentru a accede la acel iad fecund
al minții în care să poți spune, ca Salvador Dali, că „singura
diferență dintre mine și un nebun este că eu nu sunt nebun”.

Putem foarte bine să luăm această afirmație drept motto
atunci când privim, de pildă, lucrările din colecția Prinzhorn,
aflată într-un muzeu din Heidelberg unde, în urmă cu un
secol, un psihiatru cu inclinații artistice esuate, a avut ideea
(revoluționară pentru timpul său) de a strânge câteva mii de
producții artistice (desene, picturi, sculpturi) ale pacienților
din clinica de psihiatrie locală și din altele de pe teritoriul
Europei. Studiul său, *Artistry of the Mentally III* (*Arta bolnavi-
lor mintali*) (1922), bazat pe aceste lucrări, a făcut multe va-
luri în cercurile artistice ale vremii, mai ales în cele avan-
gardiste, devenind o adevărată biblie a suprarealiștilor.

Autorii lucrărilor din colecția Prinzhorn, dată uitării după
cel de-al Doilea Război Mondial (în Germania nazistă ea a
fost condamnată ca artă „degenerată”) și redescoperită la
începutul anilor '60, pacienți cu diverse afecțiuni psihice,
inclusiv schizofrenici, nu aveau niciun fel de pregătire artis-
tică. Pentru Prinzhorn, lucrările lor sunt „erupții ale unui
impuls creator universal uman”, încercări impresionante de
ieșire din iadul artist al minții. Pentru suprarealiști, ele au
reprezentat căi de acces fascinante către un subconștient
plin de bogății nesfârșite. Aducerea lor în spațiul public a dus
la o comparație directă cu producțiile artiștilor contemporani
consacrați, „comparație care s-a dovedit, în multe privințe,
dezavantajantă pentru cei din urmă” (Breton). Desigur, o
astfel de evaluare atrage după ea o întreagă discuție legată
de criteriile avute în vedere. Dacă lucrările pacienților psihi-
atrici sunt surprinzătoare, fascinante, hipnotice, interesante,
revelatoare, ele sunt, în același timp, caracterizate, așa cum
ne spune însuși Prinzhorn, de o spontaneitate, sinceritate și
naturalitate care presupun un fel de legătură aproape neme-
diată între emanațiile minții și lucrul mâinilor, ceea ce ar
nega din start meritul lor artistic, atâta vreme cât îl înțelegem
ca rezultat al unui efort conștient, îndreptat către încifrarea
unui mesaj semnificativ pentru umanitate.

Ideea că niște oameni cu tulburări psihice pot să creeze
lucruri care, prin însăși ciudătenia lor, reușesc să reveleze
ceva din ceea ce purtăm cu toții în sine nu este însă nouă.
Trebuie să ne aducem aminte că însuși Platon se gândea la
poetii ca la niște ființe care nu puteau spune nimic prin pro-
priile puteri, ci doar dacă erau posedați totalmente de muze
ori de zei. Azi nu mai gândim la fel, deși nici până acum nu
putem să negăm grăunțele de necunoscut, din afara
conștiinței și a ordinii sociale, care stă la rădăcina creației. În
mod cu totul interesant, studii recente care leagă creativi-
tatea de psihopatologie ne spun că, în timp ce un creator nu
trebuie neapărat să aibă devieri psihice, acestea din urmă
pot să-l aducă mai aproape de adevăr. Bipolaritatea, ca să
luăm exemplul cel mai concludent dat în perioada recentă
de o universitară americană (Kay Redfield Jamison), apare
ca o condiție psihică mult mai adecvată pentru a percepe și
descrie schimbarea constantă, care este caracteristica prim-
ordială a vieții. Observațiile și concluziile trase în starea de
depresie moderată sunt, adesea, mai aproape de realitate
decât cele din stările emoționale normale. O confirmă însuși
poetii, când spun, precum T. S. Eliot, că „rasa umană nu
poate suporta prea multă realitate” și că viața noastră nu
este decât o stagnare într-o negare perpetuă. Arta are deci
obligația de a fi neapărat și puțin „ne bună”.

Lavinia BRANIȘTE

Un vuiet

Victorița i-a întins câteva bancnote de cinci lei, strânse într-un sul năruș, care s-a desfăcut imediat.

– Fii serioasă.

– Nu! Te rog! a spus ea, cu o asemenea violență încât cel mai simplu pentru Bogdan a fost să accepte banii.

Grigore era, într-adevăr, zgârcit și socotea cu grijă cheltuielile, dar Victorița avea și ea banii ei de buzunar, ascunși în sertarul mașinii de cusut, care era strânsă în propria ei masă și acoperită cu un ștergar. Mai întâi avusese fondul pentru lumânări, care era la vedere. Se ducea duminica la biserică și-i lua mereu ceva bani cu ea pentru lumânări, prescură, acatist și ce mai era pe acolo. La pangar lucrau două femei din cartier, surori gemene, domnișoare bătrâne amândouă, care lucisera toată viața împreună, în casa mostenită de la părinți. Aveau peste cincizeci de ani și se îmbrăcau în continuare la fel, iar Victorița era incapabilă să le deosebescă. Atunci când stăteau una lângă alta, diferențele dintre ele erau clare: una era mai înaltă și mai dreaptă, alta mai adusă de spate; una avea părul mai des, dar mai cărunț, cealaltă mai negru, dar mai rar și așa mai departe. Însă atunci când le vedea separat, tot nu putea să spună care e care.

Victorița avea ritualul ei înainte de începerea slujbei: lua patru lumânări, pe care le aprindea afară, în stativele pentru vii și morți. Cele pentru vii erau pentru ei trei: ea, Bogdan și Grigore (deși nătrăul de Grigore nu merita să se roage pentru el). Cea pentru morți era pentru toți morții familiei, știuți și neștiuți. De câte ori aprindea câte o lumânare, închidea ochii și chiar când o așeza în găurica ei din suportul de tablă, spunea dorința sau mica rugăciune. În cazul morților, își dorea iertare. Pentru Grigore nu-și dorea nimic, dar îi cerea lui Dumnezeu să fie sănătos. Să nu pice la pat, că după aia tot ea trage. Pentru ea și pentru Bogdan însă, avea tot timpul dorințe multe și foarte precise, legate de viața lor imediată, și-i explica lui Dumnezeu în detaliu cum ar vrea să se aranjeze cutare sau cutare lucru.

Doar că se întâmpla mereu ceva săcâitor: nici nu apuca bine să așeze ultima lumânare și să deschidă ochii, că una

dintre gemenele de la pangar apărea de nicăieri și-i lua lumânările și i le dădea mai încolo, chipurile să le aranjeze în rând cu celelalte. Îi strica toată emoția rugăciunii când o vedea pe aia cum vine imediat și-i mută lumânările mai încolo, parcă pentru a o corecta. A început să le așeze ea însăși foarte aproape de rândurile deja ocupate, să nu mai lase spații mari între lumânările din suport, dar nici așa nu era bine. De cele mai multe ori, vrăjitoarea (una dintre ele sau amândouă) se materializa lângă ea și tot le muta. Uneori, din exces de zel, stingea și lumânările care nu arseseră decât pe jumătate și le arunca la lădița cu resturi de sub suport. Nesimțita arunca dorințele oamenilor înainte ca ele să fi ars până la capăt.

Victorița n-a comentat nicio dată nimic, nu voia să se certe în curtea bisericii, dar îi arunca priviri veninoase și cealaltă îi răspundea la fel. Ajunseseră să nu se mai salute nici pe stradă. La un moment dat, n-a mai cumpărat lumânări deloc, nici prescură, nimic. A simțit la început că se află acolo clandestin, dar i-a trecut repede. În schimb, acasă continua să ia duminica din sertarul cu veniturile familiei bani pentru biserică. Ba începuse chiar să-l forțeze nota și să ia mai mult.

*

Victorița topăia de fericire că primise butașii. Când au intrat în curte, i-a îmbrățișat brațul lui Bogdan și s-a lipit de el.

I-a zis să nu pună gutuiul în curent și, de asemenea, să nu-l pună lângă alți pomi, fiindcă e predispus la boli și se vor contamina și ceilalți. Să-l vioră cât mai singur.

În curtea de pe Mărășești nu mai era niciun arbore. Nu era nimic, doar foarte mult gunoi, care nu se știe cum de apărea acolo. Strada și cartierul erau curate, iar mașina de la salubritate trecea săptămânal să

golească pubelele vecinilor. Mare parte din gunoi era lângă poartă, iar Bogdan își imagina că cineva îl aruncă peste gard, iar apoi e împrăștiat în toată curtea când bate vântul.

Gardul de tablă era înalt și mizeria nu se vedea decât dacă te uitați cu un ochi prin găurile mici din el. Bogdan se temea totuși de amendă de la Poliția Locală. Mai erau câteva clădiri prăbușite în zonă, dar pe străzile mai mari. Pe trotuarul din fața uneia stătuse molozul jumătate de an, până când proprietarul a primit, în sfârșit, o amendă. Atunci a aflat Bogdan, din presa locală, că toate cele trei case prăbușite aparțineau aceluiași om de afaceri. Auzise de el de la Alina, beizadeaua era în clasa a douășpea și-i era elev. Într-o zi și-a tamponat, chiar în fața liceului, mașina care costa cât un apartament cu două camere. Era chiar cu puțin înainte de ora opt, iar Alina a fost martoră la eveniment. Băiatul nu se putea opri din râs. Ea a crezut că e o reacție emoțională în urma șocului, dar apoi a început să-l urmărească mai cu atenție, la orele ei și în general prin școală, și a ajuns la concluzia că în dimineața aia el râdea pentru că pur și simplu i se păruse amuzant că intrase în mașina unui alt profesor și-l scosese din sărite pe acela.

Casele prăbușite erau toate trei monumente istorice și fuseseră cumpărate – după cum îi declara jurnalistei proprietarul care a scris despre amenzi – în boomul imobiliar care a dus la criza din 2008. Bărbatul a declarat că a rămas fără bani și de-asta le-a lăsat să se prăbușească, dar firma care deținea imobilele nu părea a fi în impas financiar. Patronul dădea vina pe primărie, că nu poți nici să pui un gard fără o sută de avize, dacă ai clădiri istorice.

Tot într-o clădire istorică din centru, frumos restaurată, firma aceasta avea și cel mai presti-

gios și mai scump restaurant din oraș. Acolo voia Valer să-și lanseze cartea.

Și când Bogdan a intrat în „sală”, în ziua în care i-a adus butașii Victoriței, Grigore și Mircea stăteau la masă și discutau chiar despre asta. Mircea vorbise cu managerul restaurantului despre eveniment, dar chiar dacă l-ar fi închiriat cu totul pentru o seară, nu erau de acord sub nicio formă să monteze acolo ringul de box pentru mini-gală.

Erau amândoi dezamăgiți, pentru a căta oară, de imaginea proastă a sportului pe care-l practicaseră cu atâta pasiune. Și care avea locul lui în istoria nu foarte îndepărtată a orașului.

Denis era și el pe-acolo, se foia și se râsucea pe lângă ta-su mare. Când l-a văzut pe Bogdan, în loc de salut a rânjit și a împins în față mandibula, arătându-i dintele lipsă de jos.

– Opa, a căzut un dinteșor, a zis Bogdan și l-a apucat ușor de barbă. Bravo!

Băiatul a desfăcut pumnul și a deschis o cutie roșie de alifie chinezească, în care păstra dintele căzut. Îl lua cu el peste tot. Maică-sa le-a spus să-l arunce în Dunăre și să-și pună o dorință, însă Denis încă nu se hotărâse în privința dorinței. Trebuia să se mai gândească.

A continuat să stea așa cu mandibula scoasă în față, ca un câine cu ocuzie inversă, care e simpatic în prima secundă, când ai impresia că râde, dar apoi îți creează disconfort.

– Gata, stai frumos! i-a zis Mircea și i-a strâns gura, ca să i-o pună la loc.

Și din nou l-a strâns prea tare. Băiatul s-a încruntat.

Mircea avea momentele astea în care era prea dur cu el și se întâmpla întotdeauna în public. Acasă era cât se poate de blând și de înțelegător. Însă de față cu alții avea mereu tendința de a arăta, cu prea mult zel, că-l educă pe băiat. Și-i ieșea altceva, îi ieșeau niște gesturi care-l surprindeau și pe el.

Bogdan a dat mâna cu Mircea și cu taică-su. Aveau amândoi o strângere de pumn încă foarte viguroasă, parcă a nu lăsa pe nimeni să uite pe cine au în față. Și apoi s-a întins să-și toarne niște suc din sticla de pe masă.

– Ți-a e pentru băiat! a sărit Victorița. L-a adus Mircea.

– Lasă-l să ia! Pune-ți, a zis Mircea.

Bogdan uitase că de fiecare dată când venea cu Denis, ta-su mare îi aducea separat consumația, pentru că băiatul nu le făcă pagubă gazdelor.

A dat să pună paharul la loc, pe tavă, cu gura în jos, dar Mircea a insistat și i-a turnat el însuși suc până în buza paharului.

Bogdan l-a băut. Era rău la gust și avea o culoare stridentă și a avut senzația că bea vopsea de ouă pentru Paști.

[fragment
dintr-un text în lucru]

© Olga Bakitkaia – Raze de soare
Premiul Consiliului Județean Bacău

Virgin(i)a

Clara MARINESCU

Crescuse într-o cușcă. Viața ei fusese simplă, mică și curbată. Nu o deranjau chitățile fraților ei, care se zbenguiau în afara grătilor. Nici faptul că, nu se știa de ce, dispăreau din când în când, unul câte unul, fiind înlocuți cu alții. Totul în jur era alb. Mânca pe săturate, purta o discuție scurtă cu vreun seamănă aflat dincolo de grății, se învățea în roată, își făcea nevoile, apoi se culca. Rar, foarte rar, bea apă. Trăia într-o cușcă și era hamsteriță. Se numea Virginia. Nu se știe de ce purta acest nume. Nu avea nicio curiozitate. Nicio emoție, nicio întrebare. Tot ce se întâmpla era un dat. La ce bun să se frământă pentru lucruri inutile? Singurul lucru pe care-l folosea des era apa din farfuria. Nu o folosea pentru băut, ci de multe ori, ore întregi, se privea în oglinda ei. Stătea nemișcată. Câteodată clipa, câteodată respira.

Până într-o zi când, în cușca ei, fu introdus un alt hamster. Nou. Mircea. Agitat, lacom, nerăbdător și, mai ales, mascul. Virginia îl privea nemișcată. Începuse să cunoască mirarea. Mircea făcea lucruri care o mirau. Agitația lui ținea să o cuprindă și pe ea. Începuse să neglijeze oglinda. Și mânca mai mult. Mircea îi dădea târcoale. Nu știa cum să procedeze cu târcoalele lui, dar îi plăceau. Începuseră să se zbenguie împreună, foloseau roata împreună, dormeau împreună și se îngrășau. Făceau totul împreună. Totul... până la apă. De apa ei nu trebuia să se atingă nimeni. Dar Mircea era însetat.

Așa că, într-o dimineață, când oamenii în halate albe veniseră să curețe cușca, îl găsiră pe Mircea fără suflare. Din colțul cu țărțe

unde dormea Virginia, priveau doi ochișori nevinovați. Vor trebui să-i schimbe numele. Între lăbutele ei, respira liniștit un pui alb. Nu. Doi. Ah... trei!

Spion

Era spion din inerție, nu din convingere. Un individ mărunțel, un om al străzilor curate, purtând un trenzi și pălărie cu boruri inegale, plouate, uzate, cu un caiet de notițe cu coperți scorojite și pantofi lucioși, dar cu noroi pe talpă.

Îl văd. E seară și e cald. E pustiu și întuneric, blocurile-s luminate și oamenii stau ascunși în apartamente. Se ascunde după un bloc, își trage pălăria mai pe ochi, bate un vânt ușurel care-i flutură faldrile trenziului și-și indeasă caietul cu notițe în fundul unui buzunar fără fund. Se uită iscoditor în toate părțile, nu știe de ce se ascunde, ah, da, nu de vreun străin pe stradă, ci de o necunoscută de la etajul doi care, la parter, are un Sex-shop cu geamuri aburite. Umbra ce o înfățișează pe ea se mișcă dintr-o cameră în alta, e amețitor câtă energie poate să aibă și câtă răbdare are spionul nostru urmărind-o încrâncenat cu privirea, dar și cu gândul. Ridică o mână în aer ca să o contureze, căci necunoscuta s-a oprit în dreptul unui balcon, iar umbra ei desenează o altă umbră, pe asfalt. Încet, tremurător, spionul se apleacă și o atinge. Se întinde pe asfalt, alături de ea, și adoarme. Umbra de sus a plecat

Trei proze scurte

de mult, dar cea de jos nu se îndură încă să plece. Pentru a nu-l trezi. Deși afară picură, deși vântul nu s-a oprit, deși ies tinerii de la cinematograful, deși mașinile îl ocolesc, deși nu se apleacă nimeni asupra lui să-l întrebe de ce îmbrățișează o umbră goliță de secrete...

Atunci i-am condamnat pe toți la moarte

Au fost patru. S-au întâlnit într-o noapte, pe plajă. Nu știu ce i-a apropiat: picioarele desculte, fumul de țigară, șapca într-o parte sau dorul de lucrea. Deși din ținuturi diferite, au strâns în ei cea mai adâncă prietenie. Și-au

povestit viața. Curat și sincer. S-au privit în ochi și s-au iubit. După un timp, au trebuit să se întoarcă. Stabilind ca, exact peste un an, să revină în același loc, la aceeași oră.

A trecut un an. Au revenit. Toți patru. Mai întunecați, însă. Și mai tenebroși. Viața îi încercase cu tristeți pe care nu știuseră să le transforme, așa că îi aplecase, făcându-i mai gânditori. Iubiseră toți. Cu patimă și fără întoarcere. Unul viața, altul singurătatea, unul idealul, cel din urmă o fată. S-au ascultat în tăcere, și-au tăcut aplecările și, tacit și unanim, nu și-au dat sfaturi. Doar mâinile și le-au dat. S-au despărțit din nou, promițând revenirea peste un alt an, în același loc, aceeași oră, sub aceeași lună. Înainte de plecare,

• Mihail Chiuvaru – *Agapa Premiul „Mihail Greuc”* al UAP din Republica Moldova

s-au privit o clipă mai mult în ochi. Știau că, la revenire, nu vor mai fi toți patru. Unul dintre ei știa bine de ce.

Încă 365 de zile... O seară caldă, lună plină și trei dintre ei prezenți. Cel care iubea singurătatea lipsea. Și-au ascultat poveștile fără semne de întrebare, fără sfaturi și reproșuri. La plecare, au înălțat o cruce pe plajă: mică, precară, dar simbolică. Au plâns tăcut și s-au despărțit. Urmând să se revadă iar. Acela care „știa bine de ce” știa ce va fi peste un alt an și, mai ales, cine.

Ultimul pătrar, de astă dată. Doar doi. Crucea veche rămăsese acolo, doar că acum era doborâtă de vânt. Plaja, pustie. Cel care iubea idealul nu venise. Nici măcar nu întârziase. Știau de ce nu mai venia. Credincioși primei întâlniri, și-au povestit unul altuia și, o dată în plus, s-au iubit din nou. Înainte de a se despărți pentru a se întâlni din nou la capătul altor 366 de zile – urma un an bisect – au înălțat o a doua cruce.

Peste încă un an nu a mai venit nimeni. Pe plaja aceea, erau însă patru cruci. Printro ciudată coincidență, vântul le dărmase cu vârful spre cele patru puncte ale lumii, apropiate. Una lângă alta. Știu povestea lor. Cel care iubea viața mi-a spus-o.

Din toată povestea asta, eu sunt fata. Eram iubita „celui din urmă”. Îmi povestise despre prietenii săi. Vezi tu, știam că-i iubeste. Și că se vor întâlni. Și că zilele petrecute de ei, departe unul de celălalt, mai mult îi va apropia. Cu spaime, numărăm zilele până la următoarea lor întâlnire. Și-atunci, i-am condamnat pe toți la moarte. Nu, nu m-am sinchisit să mă deplasez. Doar m-am rugat. Iertați-mă...

Constantin GHERASIM

Creanga de cireș

Oprii mașina și începu să privească spre creanga de cireș care atârna deasupra gardului de tablă ce împrejmuia curtea casei din dreapta lui. Era un gard înalt de peste doi metri care ascundea ochiului curios imaginea de dincolo de el. De fapt, nimic altceva decât o bucată de gazon și mult beton turnat peste pământul cândva reavăn, ca să poată fi parcate mașinile în condiții mai bune. Nimeni nu putea concepe să parcheze pe gazon. Așa că, din sutele de metri pătrați de teren, mai bine de trei sferturi erau case și betoane. Așadar, în cartierul construit la începutul mileniului în partea de nord a orașului, toate construcțiile, vile sau case, erau împrejmuite cu garduri de metal, care de care mai înalt. Așa au început primii locatari și așa au continuat toți, pentru că nimeni nu ar fi dorit să strice tradiția spațiului intim. Unul singur, la capătul dinspre calea ferată, încercase să-și facă un gard de lemn, tradițional, dar a renunțat repede, fără a ști nimeni de ce. Iar dacă aici, lângă stradă, era unul înalt de doi metri, mai încolo erau garduri de trei metri și tot așa. Fiecăruia i se părușe firesc să-și izoleze spațiul cât mai bine, pentru a fi protejat de vecini. Așa că, într-un deceniu, fostul parc devenise un fel de garizoană, ba chiar mai rău, dacă ținem cont că bazele militare aveau garduri din sârmă ghimpată prin care puteai vedea, pe când aici nu.

Ei bine, creanga de cireș se legăna sub adierea vântului, lungă și uscată, bățând buza de sus a gardului și abandonându-și florile neputincioase ale căror petale zbu-

rau care-ncotro. Omului nostru i se părea atât de neagră și de ciudată, încât scoase telefonul pentru a căuta pozele făcute anii trecuți. Fotografiasse acest copac de cum a început să-și înalțe trunchiul. Și primăvara, și vara, și toamna. Copiii din zonă veneau pe acolo ca-ntr-un pelerinaj. Fiind un sol fertil, cireșele erau mari cât niște prune și foarte dulci. El auzise că fiecare și-ar fi dorit arbori sau măcar un pom fructifer, dar, prioritizându-și interesele, a ajuns la concluzia că nu e loc de așa ceva. Se bucurase mereu de bucuria puștanilor pe care îi vedea în fiecare vară cum lăsau deoparte telefoanele și se strângeau lângă gard, sub cireș.

Venificându-și galeria, a observat că are stocate peste 9000 de poze. A renunțat la căutări. Însă tot mirat, cu ochii-n ramura de cireș. Își făcuse un fel de ritual matinal din privitul la cea creangă. Atâtea dimineți, atâtea ani... Începu să rememoreze timpul când o petală albă pătrunsesse prin geamul abia deschis, se lăsa ușor și coborî. Firul gândurilor i se întrerupse, cuprins de o subită stare de emoție. Frunzulița de cireș se așeză cuminte pe piciorul stâng, puțin deasupra genunchiului. „Este o banală petală de

cireș, una dintre miile care începuseră să se scuture în cea dimineață”, își zise el, însă acutul sentiment al unei prezențe i se trezi în minte. La cine, la ce? Habar n-avea.

Se gândi apoi că ramura aceea bătrână și uscată va fi acolo și anul viitor, când, la fel ca înainte, se va lepăda de toate pentru a rămâne ea, singură și sfidătoare, în timp ce minunățiile acelea albe și viu colorate vor dispărea, lăsând în urmă doar imaginea primăvărică a unei zile de mai pline de viață.

„Cine știe ce dialoguri sinistre poartă vântul cu acești copaci? Cine știe ce compromisuri mizere se fac în natură... Probabil e ca-n viața noastră. Cei mari și puternici se întâlnesc și pun țara la cale, iar cei mici dispar la un simplu cuvânt. Mda! Dar florile se trec după un vânt puternic, iar noi, oamenii, după un cuvânt. Atât de slabi suntem...”, își spuse el. Cu toate acestea, mai observă câteva flori care se încăpățănau să-și păstreze pozițiile, înfruntând scuturăturile zdravene ale crengii care, la un moment dat, a început să scârțâie ca o poartă ruginită și să se lovească de marginea tablei. „Oare i-o părea rău acum? Regretă că-i dispar flo-

rile ce-i dau lumină?”, se întrebă în sinea lui. Însă șuieratul vântului și zgomotul făcut de tabla izbită de creangă îi crează impresia unui discurs cifrat. I se părea că aude rezumatul unui dialog eșuat, prezent de sunetele stranii ale tablei. Deși toate casele din zonă erau împrejmuite ca niște țărcuri ascunse cu garduri de tablă, doar aici, în fața lui, asista la o scenă atât de stranie. „Ai rămas în picioare! Bravo ție, cireșule!”, se scăpă el strigând spre copac. În locul unui răspuns, auzi o bubuitură și creanga dispăru. „Unde ai dispărut?” zise. Zgomotul matinal al unei drujbe îl făcu să priceapă mesajul. Ieși din mașină, se îndreptă grăbit spre poartă și bătu cu putere. Pumnul său făcu tabla să sune ca o toacă de metal. Un individ înalt, bine făcut, îmbrăcat cu un tricou roșu, având inscripționat pe piept „life is heaven”, îi deschise. „Heiii! Cine p... mă-sii bate în halul ăsta?” urlă acela. Când îl văzu, se opri din înjurătură. „Mă scuzați! Nu știam cine e. Da! Am cumpărat-o ieri. O să primiți banii în contul dumneavoastră. Jumătate, cum a stabilit avocatul... Imi cer scuze că am vorbit urât! Facem curățenie și...” „Am înțeles, dar de ce ați tăiat cireșul? Faceți niște cireșe foarte mari și gustoase. V-ar fi plăcut. Sunt convins că și copiii”. „Ei, lăsați, dom! Găsim la supermarket cireșe. Și apoi, strica și gardul de metal. Dar nu de asta. Mai aveam nevoie de un spațiu de parcare. Soția are și ea mașină. Gata, mă scuzați! O zi bună!”

Filmul „Și atunci, ce e libertatea?” l-am putut viziona, pe ecran mare, pe 9 octombrie, la Festivalul „Film bun la Moinești”. Scenariul este realizat după o năvălă de Ana Blandiana, „Proiecte de trecut”, inspirată de întâmplări reale din anul 1951, când la ordinul comuniștilor, peste 40.000 de oameni (proprietari de pământ din Banat) au fost deportați în Câmpia Banatului și lăsați de izbeliște, fără cel mai mic ajutor, într-un ținut cu climă aspră.

În primele secvențe, ne este prezentat cuplul de intelectuali Emil (Radu Iacoban) și Turica Bazan (Iulia Lumânare), care locuiesc în vetusta și totuși romantica stațiune Băile Herculane. El este pasionat de filozofie; iar ea, o profesoară de franceză ce-și dorește să ajungă la Paris. Deși cei doi soți se iubesc, din discuțiile și atitudinile lor transpar câteva divergențe. Astfel, împotriva voinței soțului, Turica decide să participe la o nuntă ce va avea loc la Topleț, în apropiere de Herculane. Motivul de gelozie, Emil o va urma. Dar toți nuntașii vor fi arestați, pe motiv că era o nuntă de „chiaburi”. Li se vor lăsa doar câteva minute să-și facă bagajele (de fapt, vor pune în desagi atât cât și ce vor apuca din bunurile gospodăriei unde ar fi trebuit să aibă loc nunta), după care vor fi duși într-o gară obscură, urcați la grămadă în vagoane de marfă și, în cele din urmă, abandonăți pe un câmp pustiu. Călătoria va fi presărată cu episoade dramatice, culminând cu tragedia în urma căreia o femeie de etnie maghiară își va pierde mințile. Matzoasa (Skovrán

Insula de libertate

Tünde), cei doi soți profesori menționați, mirele și mireasa (Cristian Popa și Olimpia Melinte), un lucrător feroviar (Cuzin Toma), un preot (Nicodim Ungureanu), mama miresei (Magda Catone), un tâmplar de origine germană (Radu Bănzaru) vor fi nevoiți să supraviețuiască „împreună” în „oceanul” Bărăganului.

Personajul Matzoasa nu există în nuvela Anei Blandiana; a fost introdus de Andrei Zincă. De asemenea, regizorul dezvoltă intrigă adăugând între cele două personaje (fiecare în parte, cu o poveste interesantă de viață) noi conflicte/tensiuni (dintre cele mai incitante fiind triungiul amoros Emil – Turica – Cula). Astfel, filmul se îndepărtează puțin de proza „Proiecte de trecut” – ceea ce este un atu din punct de vedere cinematografic, deoarece nuvela (excellent scrisă, o capodoperă a genului scurt!) nu se axează pe acțiune; este introspectivă. Totuși, ce păstrează regizorul din text nu e doar tema istorică (a deportării), ci și reflecțiile asupra libertății, parțial caracterul personajului principal Emil (în nuvelă, unchiul naratoarei), nunta,

construirea „adăpostului” (un bordei din lut), „acolada” dintre cele două momente: al arestării și cel al eliberării, decorul „încremenit” și dezolant din pustia Bărăganului, proximitatea dintre naștere și moarte, misterul, atmosfera supranaturală și fascinantele etape ale supraviețuirii. Printre episoadele miraculoase se numără capturarea unui iepure sălbatic, iar de-a dreptul fabuloasă este vânarea porcului mistreț. Regizorul supralicitează: din carnea de iepure este pregătită o masă lângă care se adună cu toții, într-un tablou ce simbolizează Cina cea de Taină, iar vânătoria mistrețului devine și o metaforă a rivalității dintre spiritul liber și regimul dictatorial.

„Dar dintre toate întâmplările neobișnuite survenite de-a lungul acelor ani neobișnuți, cea mai extraordinară a fost, în cea de-a doua toamnă a șederii lor acolo, trecerea turmelor.” Andrei Zincă exploatează vizual episodul, rezolvând magistral contrastul dintre stupefacția celor nouă prieteni și apatia ciobanilor.

Câteva propoziții sunt redactate mot a mot din nuvela „Proiecte de trecut”, mai ales în monologurile lui Emil: „Eram pe o insulă, asta trebuie să înțelegi, nu numai pentru a înțelege realitatea, ci și a ne înțelege pe noi în fața acelei realități. Faptul că insula noastră nu era înconjurată de ape, ci de pământ nu schimbă întru nimic lucrurile și nu avea cum să-i micșoreze izolarea.”

Atât nuvela, cât și filmul lui Andrei Zincă prezintă drama unor oameni care odată ce devin prizonieri, captivi pe „o insulă”, abia atunci înțeleg în profunzime ce este libertatea. Dar nu pentru că au pierdut-o, ci dimpotrivă, pentru că au dobândit-o.

La Moinești, în sala de cinema a Clubului „Lira”, am fost în jur de 60 de spectatori la filmul „Și atunci, ce este libertatea?” După vizionare, criticul de film Irina-Margareta Nistor ne-a invitat pe cei care ne simțim liberi să ridicăm mâna. Pentru câteva secunde s-a așternut o liniște elocventă: nimeni nu a ridicat mâna... Ceea ce a întărit cuvintele pe care, prin intermediul unui material video care a prefațat vizionarea, regizorul Andrei Zincă le-a transmis: „Povestea nu se termină în trecut. Astăzi, mai mult decât oricând poate în ultimii o sută de ani, totalitarismul își face cunoscută prezența prin toate formele lui, în toate colțurile lumii. Iar noi, cei care ne înfruntăm cu realitatea de zi cu zi, cred că ne întrebăm mai intens, mai serios ca oricând: și atunci ce e libertatea?”

Andrei Zincă a semnat regia și scenariul filmului „Și atunci, ce este libertatea?” Scenariul are la bază nuvela „Proiecte de trecut”, de Ana Blandiana. Imaginea este semnată de Tudor Vladimir Panduru, iar montajul este realizat de Edith Weil, muzica de Daniel Szabo, costumele de Nicoleta Cârnu.

Un film răscolitor, un film solid, cu interpretări actoricești memorabile!

„Nimeni nu simte durerea altuia, nimeni nu înțelege bucuria altuia, afirmă compozitorul Franz Schubert. Oamenii își imaginează că pot fi alături de cei dragi în momente de tristețe sau bucurie. În realitate, fiecare își poartă singur și durerea, și bucuria.”

Nu singur, căci ni ar putea... Psalmul 50: „Cheamă-Mă în ziua necazului, și Eu te voi izbăvi, iar Tu mă vei proslăvi!”

Îmi vin în minte cuvintele lui Wolfgang Amadeus Mozart: „Este o mare consolare pentru mine să-mi amintesc că Domnul, pe care l-am simțit aproape, în credință umilă precum un copil, a suferit și a murit pentru mine și că El se va uita la mine cu dragoste și compasiune”. Iată ce frumos ai cântat *O sole mio*, ca apoi să străbați dantele de ceață. Spre lumină. Mereu ai ținut către irizările cerului, la care te ridici acum, cu seninătate și suflet curat. Înger. Suflet de înger, inimă de carne, neîmpietrită de necazuri, neliniști, temeri ori duh de frică. Mie mi-ai dat cea dintâi respirație și acum – am primit – ultima ta suflare.

Mama nu moare niciodată. Ea ne poartă grija și o să aducă îndărăt: dragoste, bunătațe, fericire, seninătate, înțelepciune, carismă, farmec, dedicare, sacrificiu, ajutor. Mor reperatele

Sărutarea de pe urmă

mele: copilăria, viața tihnită, sprijinul, istoria? Rămâne amintirea lor.

Goethe, când a isprăvit – după vreo 60 de ani de lucru – textul la *Faust*, a exclamat, zice-se: „De-acum pot să privesc restul zilelor mele pur și simplu ca pe un dar”; tu te-ai bucurat în fiecare clipă de acest minunat și unic dar – viața. „Ce festin, spunea! Am trăit intens, frumos, seninul ne-a fost răspunsul întrebărilor grele, tandretea a șters tristețile de peste noi, liniștea a venit ca un miracol de care ne îndoiam că se va petrece vreodată.”

Taina se desface precum trupul adormit, stelele veghează, natura te primește cu zile calde și însoțite. Ai

chamat cu cântecul tău pacea și armonia, te-ai desprins de *Podul suspinelor* și viața veșnică te așteaptă în *Paradisum*. Înainte de intrarea în iarnă, soarele a răsărit și ne încălzește cu lumina sa. Te-ai așezat cuminte în țințir, alături de tata și de sotul meu. Voiam să povestesc despre Dante – poetul culorii de aur, cum a fost numit –, care scria: „Și vrerea mea nemaigăsind cuvinte, / În roata cu rășfrântul feței mele, / Vedeam cum mă tot duce înainte / Iubirea care mișcă sori și stele”.

Zăresc un sol inaripat! Clipa aceasta doare și nu poate trece fără *Lacrimosa* din *Requiemul* de Wolfgang Amadeus Mozart, fără *Eclesiastul* Ps. 62:9 Ecl.

1:2: *Deșertăciune e totul, Erbame dich mein Gott și O, Golgotha* din *Matthäus Passion*, de Johann Sebastian Bach.

Nu pot să scriu durerea, dar știu că ai vindecat mii de pacienți, ți-ai făcut datoria, ai fost extrem de discretă și senină, exemplu de devotament necondiționat; ai oferit munți de iubire semenilor, ai avut prieteni, ai îngrijit de necuvântătoare – companioni fideli care nicidecum nu te-au dezamăgit –, la fel ca și de oameni; ai dăruit în permanență, ai răspândit vorbe de duh și bună voie, optimism, gânduri frumoase și încărcate de înțelepciune, dintr-o inimă cât o casă. Ai îngrijit grădina sufletului, te-ai îmbogățit nu cu lucruri pe care să le mănânce molii, ci cu multe cărți și muzici, cu multe călătorii în care ai văzut orașe, muzee, biblioteci, săli de concerte. Ai fost, în ciuda necazurilor, a bolii care ți-a ținut trupul, o fericită. Ai învins, îngerul meu păzitor!

Doctorița Virginia Zarea, un suflet pentru care Dumnezeu se bucură că vine acasă, bun de pus la candelă. Măicuța mea, rămas-bun și pe curând! Vei rămâne mereu ca o icoană în amintirile mele. Acum, că ai trecut *Pragul albastru*, Dumnezeu să te lerte și să te poarte în Lumină!

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Tributul citatului

Când e chemat sau silit a scrie, cititorul asiduu se expune la ispita citatului. Gândurile i se intersectează cu ideile întâlnite în lectură. Vagi cunoștințe sau parteneri de conversație asimetrică.

Corpuri funcționarești din instituții cu pretenții salvatoare jură pe asemenea lege: *cărțile din cărți se scriu*. Pe când orice gând bine simțit amenință siguranța națională, deopotrivă cu inteligența mediocră a discursului presupus strategic. Numai un dușman al poporului ar putea folosi alte cuvinte decât cele aprobate de canonul gândirii conforme. Să nu ne mire, de aceea, că încă bate vântul trianei prin aste vremuri tulburi.

E aproape primejdios să propui verificarea ponderii lui *copy-paste* în conținutul documentelor publice, oficiale. Mai grav de atât n-ar putea fi decât un examen de limba și literatură română (bacalaureat) pentru absolulți fără girul autorității statului. Efectivă tragedie națională, prea abruptă pentru ritmul de tango al reformei. Rămâne guvernarea fără pârghia complexității, iar campania electorală fără veșnică fantoșă.

Dar povestea aceasta atinge doar în treacă plagiatul, relativ în vogă acum. Când furtul intelectual pare a fi mai puțin grav decât cel din buzunare, de biciclete sau de foame. Degradat la rang de moft, el arată cât de mult s-a deprecia, cât de jos se licitează oferta

spiritului. Dacă infractorii și-ar înființa partidul șmecheriei triumfale, spre a sfida organizat învățătura, educația, munca, răbdarea, plastograful tot la lipitul afișelor s-ar afla. Sub patron, al cărui titlu generic adăpostește azi pe oricine.

Aleg cu grijă cuvintele, să nu mă tragă de urechi corectitudinea politică pentru discriminarea slăbiciunii umane. Poate aș merita o corecție, fiindcă scriu așa, la voia întâmplării, fără aprobare de la sindicatul *bulei*. De opinie. Doar nu se publică fără girul autorității (in)formale ce ține strânsă colectivitatea, din real până-n virtual.

În copilăria mea, la *bulă* (pe atunci atestată folcloric în nume propriu) i se spunea *gașcă*. Cu înaintarea în vârstă, terminologia s-a nuanțat: *cerc*, *club*, *cenaclu*, *frăție*, *grup* (*de interes*), *grupare*. N-aș îndrăzni a zice *partid*. Fiindcă mai potrivit ar fi cuvântul *trib*. Învăgătorul lumii noastre. Căruia ar trebui să-i plătim *tribut*. Ofrandă subiectivității,

arbitrarului, bunului plac. Pe altarul redundanței administrative și al sofisticării birocratice.

Lunga introducere la care m-am datat îmi folosește spre a spune că, o vreme, m-am confruntat cu tensiunea tectonică dintre instituția citatului și mentalitatea de *bulă*. Sau de *trib*. Aproape orice profesor de colegiu știe prea bine că soluția catedrei universitare de la București nu bate cu cea de la Iași sau de la Cluj.

Un doctorat fără plată (prietenii știu ce spun) se face greu când vine vorba de *tributul citatului*. Nu poți cita din oricine oricum. Foarte adevărat. Argumentele invocate însă pot fi șocante: *fiindcă a fost legionar sau fiindcă a colaborat cu securitatea*. Încă sunt bine văzuți de cenzura tribală autori ca Sadoveanu sau Călinescu, poate fiindcă s-au priceput atât de bine să cadă mereu în piciorare.

Se citează intens și pe Facebook (indiferent cum se va mai chema el). Cu ghilimele, dar parcă mai des

fără, fiindcă asemenea *aparatură critică* e de toată jena. Îngreunează mesajul ușor ca fulgul. Îl face de necitit. Nedemn pentru era vitezei nebune spre nicăieri. Unde merge numai mesajul pozitiv, înflorat, înflorit, optimist, liber de arma cruzimii supreme care este obiecția. Am propus cândva să alegem președinții la proba de culturism. Nimeni nu s-a bucurat. Stricasesem cheful de body building la nivel înalt.

Multă vreme am resimțit citatul ca pe o povară grea în spinarea scrisului. Indiciu aproape insuportabil de subordonare intelectuală a unei personalități insuficient cristalizate, ce nu și-a găsit calea, pista de rulare pe care dai monul creator să-și ia avânt. Desconsiderare complet în deșertul unui critic literar, ce-și hrănește discursul din seva textelor comentate.

De pildă, păstrez încă vie amintirea unei lecturi captivante de odinioară. Dintre-o carte oarecum „tehnică”: *Filosofia ca gen literar*, a uni-

versitarului clujean Aurel Codoban (Cluj, Idea Design & Print, 2005). Volumul m-a atras cu demonstrația manierei condensate în care o lucrare teoretică recurge moderat la citat, tratând un subiect din care ar putea izvorî un flux de cerneală. Lucrarea nu duce lipsă de trimiteri la marea filosofie a lumii, instrumentate astfel încât să asigure maxima relevanță în contextul dezbaterei de idei. Doar că perspectiva discursivă și logica argumentației se sprijină aproape exclusiv pe varianta sintetică a abordării hermeneutice și viziunii integratoare. Proba unei capacități de survol comprehensiv sau respirație amplă. A măiestriei „acrobatică” de mișcare între intensiune și extensiune.

După un timp, opinia s-a mai nuanțat. Am înțeles că un subiect de asemenea anvergură a conținutului și economie a mijloacelor nu avea altă șansă a supletei decât o „dietă” bibliografică atent supravegheată. Ceea ce păstrează admirația pentru autor sau o intensifică.

E un model de disciplină, prelungă exersare și chiar asceză a scrisului, probată de un cititor deprins cu lectura nu de opere, ci de autori, școli, curente și literaturi. Potrivit unui imperativ pe care l-am întâlnit la nu mai știu care comparatist. Căruia, de rigoare, îi rămân dator. Convins că-l voi identifica și-voi face cuvenita reparație altă dată.

La baza creației Mirelei Orban se află osmoza dintre poezie și pictură, întrepatrunderea și influența acestor două componente evidentându-se în volumul de versuri „Nespusul fărâmișos” (Cluj-Napoca, Ed. „Colorama”, 2021; ilustrații realizate de autoare) și regăsindu-se în crezul ei: „Poezia este mărșăia unei clipe, pictată pe pânza minții cu penelul muiaț în suflet”. Convingerile artistice ale autoarei îl duc pe cititor cu gândul la îndemnul lui Horațiu din *Ars poetica*: „ut pictura poesis” („poezia să fie ca pictura”), ceea ce suscită curiozitate.

Poezia care deschide volumul, „Drumul cailor sălbatici”, este o artă poetică. Apelând la sensul din limba greacă al termenului „troheu”, care este acela de „alergător”, autoarea identifică o cale a poeziei liberă, fără norme și limite, unde actanții sunt puri, „sălbatici”, neatinsși de pestilențele societății moderne. Înțelegem că este felul său de a rămâne consecventă cu sine, de a nu se lăsa păcălită de ispitele tot mai multe care duc inevitabil, în contextul globalizării, către aliniere, uniformizare, pierderea identității individuale, inclusiv a identității personale creative. De aceea, poeta își va hrăni caii-trohei cu „ambrozie”, cunoscută în mitologia greacă drept hrana zeilor olimpici, și va sublima în esență poetică „nespusul fărâmișos”, materia brută putând, prin transformare/ purificare/ înălțare, să spună, să transmită mai departe: „prinzi în ultimul moment/ coama unui troheu/ icnești scurt țâșnirea versului/ înfipt cu copitele dinainte/ în nespusul fărâmișos/ și simți crupa încordată/ opunându-se/ nu vrei să-l îmblânzești/ îi întinzi din palma caldă/ bucăți de ambrozie/ și-l îndrepti/ spre elizeele câmpii”.

Temele principale ale acestui volum de versuri sunt poezia și dragostea. Dacă pe prima nu se insistă, Mirela

Orban considerând că poezia este nu doar o stare de spirit, ci, metaforic, și un mod de viață, așa cum suntem anunțati în motto („Trăiesc în numele păsărilor,/ Dar mai ales în numele zborului./ Cred că am aripi./ Dar ele nu se văd” – Nichita Stănescu, *A șaptea elegie*), dragostea este o temă mai amplă aici, mai complexă. Astfel, o altă artă poetică zugrăvește imaginile patimii, căutărilor, arderilor interioare ale eului liric. Intensitatea trăirii atinge înălțimi nebănuite pentru că scrierea versului revendică implicarea deopotrivă a sufletului și a minții, a inteligenței emoționale și a celei mentale: „să rupi cu dinții să sfășii coaja de azbest/ până la carnea de lumină sau plumb/ până la geamătul pipăit cu ochii orbului/ cu buricele degetelor arse/ de febra cuvântului încătușat/ în dogoarea gusturului/ să zemuiască-n silabe/ să inunde interstițiile sufletului/ strecurând cerul frunții tale/ prin site de foc” (*Să muști cu patimă tăcerile*). Celelalte elemente de *ars poetica* nuantează și întregesc imaginea celei care trebuie să continue prin scrisul său calea „cailor sălbatici”: „și-a despachetat emoțiile/ învelite în file de ziaze/ nu cumva să se ciobească/ a lăsat pantofii pe preșul/ imbibat cu dezinfecant/ de a pașit goală cu vocea împungându-i/ de pe umărul stâng cuvinte-colturi” (*Nudism desuet*); „înălăuntrul meu o femeie de lumină/ frământă aluatul tăcerii/ din lutul dimineților de fum” (*Despre liniștea de care nu prea știm*). Pe de altă parte, poeta crede că poemul are o putere transformatoare, că poate schimba cel puțin o parte a lumii, a celei empatică în

primul rând: „închid poemul acesta/ [...] la fereastra fiecăruia pălpâie/ câte-un suflet neascultat/ primește-i/ am zis/ desface aripile/ se lasă asupra lor/ neîngăduind/ tăcerea// și toate/ încep să cânte” (*Origami*).

Complexitatea manifestării dragostei este strâns legată de caracterul factorilor externi de influență, așa cum sunt pandemia de coronavirus, inautenticitatea vieții prezente, egocentrismul/falsitatea iubitudinii etc. Imaginea protagoniștilor este cea a unui cuplu „pe avarii”, „în agonie”, alcătuit din două entități cu viziuni și emoții separate: „gândurile întinse pe toasted/ în fata câte unui hublou prin care/ dincolo se desfrunzea diferit” (*Ultima dată am iubit într-o toamnă*). Suferința femeii vine mai ales din înțelegerea rolului de cabotină pe care îl joacă amândoi, ea dintr-o dragoste sinceră și din teama de a nu-l pierde, el cu sau fără miză: „bătătoresc prin hățisuri cărări/ spre guri de lumină/ acolo ridic brațele goale și te primesc/ nu ne amestecăm niciodată deplin/ [...] eu torc fuioarele tăcerilor tale/ din fire albastre de urzeală/ încropesc armură/ peste cusca unde ți prinzonieră/ nerăbdarea” (*Ca o pădure neumbată sunt*). În timp ce la Nichita Stănescu iubirea este „leoaică”, la Mirela Orban leoaică este singurătatea. Totuși, spiritul înalt al eului liric poate transcende hotarele suferinței omenești, ale singurătății, ale dezamăgirilor și trece la timpul viitor accesarea unor lumi superioare, salvatoare, unde dragostea va căpăta neapărat dimensiuni cosmice: „ca o Dochie sătulă de răsucit vorbe-n vânt/ din caierul prionit

în odaia înghețată/ unde nicio urmă nu zgărie pereții// mă voi opri acolo unde/ nisipul îmi va desena pielea albă/ într-o mie de locuri/ voi fi una cu marea/ ne vom iubi amândouă tremurând/ ne vom săruta cu buze de sare” (*Clarvizuire*).

Este remarcabilă succesiunea imaginilor ce încadrează actantul liric într-un spațiu compus din două secvențe: mocirla și floarea de lotus, evidențind astfel drumurile către purificare, iluminare, renaștere, catharsis: „se smulge din aceeași mocirlă/ [...] se dezbracă de a doua piele/ abandonându-se în fața altarului/ pregătit să-i suplinească/ sufletul/ [...] se deschide într-o floare de lotus” (*Ea locuiește într-o floare de lotus*). Versul „se smulge din aceeași mocirlă” relevă procesul de durată, aflat în desfășurare, al acestei primeniri spirituale. Spirala timpului este impedimentul principal al încheierii respectivelui proces, pentru că stărlile care au conținut actantul liric la un moment dat se repetă după o logică greu de înțeles până la iluminarea completă: „n-o să mai calc pe urmele astea zic/ și țeș cu aceleași andrele/ laimotivul fiecărei zile” (*Din rana unui ochi*).

Mirela Orban se ipostaziază în trei femei – „femeia nevrotică” (femeia-iubire), „femeia de aramă” (femeia-poetă), „femeia de rău” (femeia-apă) –, avide de trăire și de cunoaștere, inclusiv pe calea simțurilor. Iubirea, cuvântul și apa sunt elementele evidențiate. De asemenea, prin ea trec neîncetat „fuoare de lumină și foc”. Toate acestea constituie un set de principii fundamentale care concurează la geneza unei noi lumi: aceea a poeziei. Iar în dubla sa postură, de poetă și pictoriță, Mirela Orban este o norocoasă, una cu har dovedit.

Diana-Dobrița BÎLEA

Gheorghe IORGA

Poezia, dincoace sau/și dincolo de convențiile discursive. O introducere (3)

Această dimensiune alegorică a *eului liric* nu înseamnă că acesta nu mai exprimă sentimente (obiecte poetice). Dar viața afectivă, de unde se inspiră poetul, este eliberată de caracterul ei anecdotic și particular, spre a dobândi o valoare universală. De exemplu, „melancolia ce afectează subiectul elegiac nu este sentimentul trăit de Lamartine, Musset ori Baudelaire ca indivizi” (Dominique Combe), cu un fel de categorie generală a sensibilității actualizată și oferită, ca parte, cititorului. Astfel de sentimente (melancolie, *spleen* sau angosă) au o istoricitate proprie. În virtutea acestei certitudini, Baudelaire, străduindu-se să surprindă *spleenul* în sistemul de imagini pe care le derulează poemele numite astfel, probează existența acestei tonalități afective noi și permite cititorilor să o încerce în toată precizia sa.

Într-un articol intitulat „Fictions du moi et figurations du moi” (în Dominique Rabaté, „Figures du sujet lyrique”, 1996), Laurent Jenny arată că în textele unor poeți putem asista la trecerea greu sensibilă de la figurarea eului la ficțiune. Iată ce scrie Henri Michaux în postfața volumului „Plume” (1938): „Nu există un eu. Nu există zece euri. Nu există eu. EU nu e decât o poziție de echilibru (una între alte mii încontinuu posibile și mereu pregătite)”. Or, în opera lui, Henri Michaux nu încetează să dea glas, uneori și chip (prin desenele sale), acestor euri posibile, refutate, minore, ce constituie substanța inepuizabilă a subiectivității. O tendință sau o manieră de a fi a eului poate fi o simplă inflexiune a vocii. Dar se întâmplă frecvent ca acest eu *posibil* să se detașeze de subiectul liric și să devină un fel de „personaj” ce se „desfășoară într-un spațiu și într-un timp proprii”. E cazul ființelor enigmatice pe care Michaux le numește „Meidosems”, în „Portrait des Meidosems”. Ele se află undeva, poate la jumătatea drumului, între *portretele sinelui și ființele fictive autonome*, trăindu-și viața într-un univers imaginar.

Astfel, deși nu trebuie să confundăm subiectul figurat cu subiectul fictiv, putem fi atenți la opere ce ne arată punți între alegorizarea sinelui și ficțiune.

În poezie, nu figurează numai subiectul enunțării, ci și obiectul enunțului.

Am văzut mai sus că, în poemul liric, nu obiectele lumii sunt importante, ci experiența lor. Poemul dă astfel formă unor experiențe esențiale personale și ca atare nu sunt literal exprimabile. Pot fi comunicate prin expresii figurate. Ca să reluăm exemplul *spleenului* baudelairean, această tonalitate afectivă, nouă în epocă și în

istoria sensibilității, remarcăm că Baudelaire nu ne propune nicio definiție literală în textele sale poetice, ci o succesiune de analogii.

Enunțul liric propune figurări ale unei experiențe și îi organizează succesiunea. Așa cum genul narativ e structurat printr-o succesiune de acțiuni orientate logic și cronologic către un sfârșit, genul poetic se construiește ca o succesiune de figurări, deseori analoge. Este forma *conținutului* eului liric. O asemenea succesiune de figurări nu e lipsită nici ea de orientare. De-a lungul ei, poemul ne propune adesea o transformare. Ne face să trecem de la o figurare de plecare la una finală, parcurgând un număr de etape intermediare. A citi un poem înseamnă a urma această transformare de sens.

Al doilea „Spleen” din „Florile răului” este exemplar pentru un asemenea tip de transformare. Transformarea afectează în

același timp formele enunțării și analogiile enunțate: „Am amintiri de parcă milenii-aș fi trăit.// Sertarele din scrinul gros, bine burdușit/ Cu versuri, dulci răvașe, bilanțuri și romanețe./ Cu lungi și grele bucle-nvelite în chitașe./ Atât de multe taine ca mîntea mea n-ascund./ Ea este-o piramidă, e un cavou profund./ Cu morți câți nu cuprinde nici gropnița comună.// Un cimitir sunt, jalnic și blestemat de lună/ În care viermi lungi, lacomi, ca niște remuscări./ Pe morții dragi își taie neconștient cărări./ Sunt un iatac vechi unde zac roze ofilite/ Și, lângă o grămadă de fleacuri ponosite./ Câte-un Boucher, pasteluri mai stinse ca un vis/ Respiră-ncet mireasma unui flacon deschis.// Dar zilele ologe nu-și mai sfârșesc tărâțul./ Când, sub ninsori din anii cu mari zăpezi, Urătul./ Rod trist al unui creier lipsit de iscodiri./ Ajunge deopotrivă răvniței nemuriri.// – Granit ești

doar, o, vie materie! de-acuma/ Înconjurat de spaime părelnice ca spuma/ Și-n funduri de Sahară cețoasă ațipit;/ Un sfînx bătrîn, de lumea deșartă părăsit./ Uitat pe câte-o hartă, cu fire neînfrîntă/ Ce doar scâldată-n raze din asfințit mai cântă” (trad. Al. Cerna-Rădulescu, în „Florile răului”, Buc., Ed. „Eminescu”, 1991).

Vorbind la persoana I („Am amintiri de parcă milenii-aș fi trăit”), *eul liric* se adresează sieși la persoana a II-a („Granit ești doar...”) și chiar se reprezintă ca o ființă impersonală („...o, vie materie!...”). În planul analogiilor, *eul liric* se „compară” succesiv cu „scrinul gros” cu „sertare”, cu „o piramidă”, cu „un cimitir”, cu „un iatac vechi” și, apoi, cu „un sfînx bătrîn”. Toate aceste metafore au ceva în comun: sunt locuri/ obiecte ale amintirii. Însă la sfârșitul seriei participăm la o răsturnare. Primele cuvinte erau înscrisuri receptacule găunoase. Ultimul e un monument granitic. Devenind mormânt al amintirii, eul și-a pierdut existența, s-a pietrificat într-un monument. Dar prin asta a câștigat o eternitate inalterabilă. Și din el emană un cântec melancolic – mineral și imaterial deopotrivă, ca sunetul ce se ridică la răsăritul soarelui din colosul lui Memnon, în Egipt (dar soarele apunând s-a substituit soarelui ce răsare). Astfel, poemul săvârșește o triplă transformare: a sensului *eului în el*, a vidului în plinitudine, a amintirii în cântec. Alienarea trăită în *spleen* nu e

doar negativă: sentimentul morții proprii este și condiția unui cântec poetic impersonal față de noile tonalități.

În poezia contemporană, figurarea, mai ales cea analogică, e aspru criticată. Poeți ca Philippe Jaccottet, chiar dacă nu renunță cu totul la folosirea analogiilor, le critică sau/și le „supraveghează” atent în, de exemplu, volumul „Paysages avec figures absentes” (1970). Reproșul principal făcut figurărilor analogice e îndepărtarea poetului de lucrul vizat, trădarea preciziei referențiale a obiectului. În loc să-l aprofundeze în el însuși, analogia propune o alunecare imaginată spre un alt obiect, un obiect ce ne distrage atenția de la primul. A spune, de exemplu, „marea cu tichie de dantele” (Michel Deguy) nu înseamnă să vezi în mod superficial imaginea decorativă a dantelei descriind spuma mării? Nu înseamnă să trădezi singularitatea ireductibilă a aparenței sale înspumate, strălucitoare și crude? Acest tip de critică a inspirat în poezia contemporană o tendință *literalistă*: renunțarea la orice figurare pentru a enunța mai bine *realitatea concretă*. Ne gândim la analizele și declarațiile lui Jean-Marie Gleize din „A noir” (1992).

Toate analizele ce preced și privesc subiectul enunțării lirice ori conținutul enunțului liric stabilesc destul de clar că poemul liric, departe de a face abstracție de orice realitate, răspunde unei ținte referențiale.

Chiar în spiritul celor de mai sus trebuie înțeleasă afirmația lui Goethe din convorbirile sale cu Eckermann: *orice poezie este circumstanță*. Eluard o reia și o actualizează într-o conferință din 1952: „Lumea e atât de mare, atât de bogată, iar viața oferă un spectacol atât de divers, încât toate subiectele poetice nu vor lipsi niciodată. Dar e necesar să fie întotdeauna poezii de circumstanță; altfel spus, trebuie ca realitatea să furnizeze ocazia și materia [...] Poeziile mele sunt toate poezii de circumstanță. Ele se inspiră din realitate [...]. Nu pot scrie poeme care nu se sprijină pe nimic”.

Dacă această țintă referențială nu e totdeauna înțeleasă ca atare, asta se întâmplă fiindcă, în conținutul său, trimite deseori la experiența privată (la o sesizare subiectivă a *circumstanței*), iar, în formă, este nonliterală (și realizează o transpunere figurată a *circumstanței*).

Nu e mai puțin adevărat că poezii există spre a ne aminti că ei, poate, dispun de cea mai puternică exigență referențială: ambiția lor constă din a *numi* ceea ce se sustrage descrierii...

o Luminia Monica Radu – Izolare

Anul acesta, sărbătoarea de Crăciun și seara de Revelion vor fi, din nou, altfel pentru mulți dintre noi. Nici la masa familiei sale, nici la aceea virtuală a programatorilor și electroniștilor lumii, nu va mai sta, nici anul acesta și nici în anii care vor veni, un inventator genial, de o modestie din alte vremuri, pe numele lui Sir Clive Sinclair. Ne-a părăsit pe 16 septembrie 2021.

Poate puțin își mai amintesc: în anii '80, programul televiziunii naționale (și unice) dura câteva ore pe zi. În unele case, un alt aparat umplea celelalte ore și folosea aceleași televizoare. Precum videocasetofoanele care făceau naveta între apartamente sau cartiere, aparatul era adesea închiriat de la posesori cu dare de mână, care își permiteau să și-l cumpere. Costa cam cât un televizor „Telecolor”. Aparatul acesta era invenția lui Sir Clive Sinclair și se numea ZX Spectrum. El a dat naștere unei generații de IT-iști care, fapt neobișnuit pe atunci, nu își mai făceau ucenicia de programatori în centrele de calcul, ci în sufrageria sau în dormitorul casei părințești. În Anglia, li s-a spus „programatorii din dormitor”. Mulți dintre IT-iștii de astăzi, în întreaga lume, sunt copii și adolescenții aceia.

În Bacău, Centrul de Calcul dispunea de un computer realizat în țară, după principiile mașinării inventate de Sinclair. La Casa Pionierilor, se folosea pe atunci, sub îndrumarea profesorului Ioan Alexandrescu, un computer HC-85, pentru instruirea tinerilor radiotelegrafisti. Computerul înțelegea codul Morse și afișa pe un ecran de televizor textele transmise de operatorii radio. Centrul de proiectări de lângă Teatrul de Vară al Bacăului avea, la rândul lui, cel puțin două astfel de cal-

Dan POPA

Sir Clive Sinclair is just restarting

culatoare fabricate la Timișoara. Iar la Liceul „Bacovia” (actualul „Ferdinand”), doi viitori programatori au prezentat prima lucrare interdisciplinară de absolvire, legând fizica de domeniul *Computer Science*. Era înainte de anul 1988, iar ei au ținut morțiș să scrie un program de simulare a transformării gazelor ideale. Au folosit, desigur, o invenție a lui Sinclair, calculatorul personal ZX Spectrum. Am lucrat la acest proiect împreună cu colegul meu de liceu, Lucian-Cătălin Alexa, cu aceeași pasiune cu care mai înainte creasem softul de recepție Morse pentru radioamatori de la Casa Pionierilor. N-aș aminti nimic din toate acestea dacă n-aș simți că prin pierderea lui Sir Clive Sinclair dispare ceva extrem de prețios care mi-a luminat adolescența și i-a dat o țintă fascinantă, pentru o viață.

Născut pe 30 iulie 1940, Sinclair a fost un autodidact care, imediat după terminarea colegiului, s-a angajat ca redactor asistent la revista *Instrument Practice* din Marea Britanie. Abilitățile de electronist i-au permis să fondeze, în 1961, „Sinclair Radionics”, firma sub brandul căreia, pe lângă alte produse electronice, a realizat un calculator de buzunar, *Sinclair Executive*.

În 1980, Sinclair intuiește potențialul pieței de computere personale, numite *home computers*. (Cu numai cinci ani mai tâziu, pe baza unei licențe achiziționate de la „Sinclair

Research Ltd.”, România va începe să fabrice propriile calculatoare personale, compatibile cu ZX Spectrum.) După modelele ZX80 și ZX81, ZX Spectrum (care oferea imagini color) devine rapid cel mai vândut calculator din Marea Britanie, la un preț undeva între 100 și 125 de lire. Recordul de vânzări a fost impresionant: s-au vândut milioane de exemplare. Au trebuit să treacă 40 de ani până când recordul să fie doborât de un alt calculator portabil, minusculul *Raspberry Pi*.

Inventator neobosit și, se pare, posesor al unui IQ aproape de 160, electronistul Clive Sinclair (care avea să declare că nu a folosit niciodată un computer) va lansa în timp o serie de alte produse electronice: ceasul *Black Watch*, Sinclair

Vehicle C5 (strămoșul trotinetelor electrice de astăzi), precum și un televizor cu ecranul plat, o veritabilă inovație în domeniu.

Interesat de extinderea gamei de produse electronice de larg consum, Clive Sinclair a reușit ceva ce poate nu și-a propus. Prin miile de copii și adolescenți care butonau computerele de acasă și, mai în joacă, mai în serios, își creau propriile jocuri video, Sinclair a pus bazele unei industrii extrem de prolifică și profitabile astăzi: industria *video games*.

Pe Youtube există montaje cu zeci și sute de jocuri pentru ZX Spectrum, însumând ore și ore de vizionare. Nu știu dacă are rost să le enumerăm, dar nu pot să-mi reprim reflexul de a menționa câteva: *Atari Pole Position*, *Boulder Dash*, *Chukie Egg*, *Dan Dare*, *Death Star*, *Invaders*, *Galaxians*, *Horace Goes Skyng*, *JetPac*, *Manic Miner*, *Loadrunner* (aluzie la Road Runner, struțul din desenele animate), *The way of the exploding fist*, *Para(troppers)*, *Pinball*, *Pssst*, *Saboteur*, *Starstrike* (joc în perspectivă tridimensională, datând din 1984), *Sai Combat* (un strămoș al lui *Street Fighter*, familiar adolescenților de astăzi), *Is Chess*, *SuperChess* (ultimele două fiind softuri pentru rolul de adversar la jocul de șah), *Highway encounter* etc. Lista este enormă, titlurile sunt realmente de la A la Z. Până și *Doom I* era disponibil într-o versiune pentru Spectrum. Cu memoria lui elec-

tronică de doar 48 de kilobytes, programul de șah *SuperChess* juca la nivel de „candidat de maestru” și m-a bătut strașnic, nu o dată.

Recunoscându-i-se geniul, este innobilat la vârsta de 43 de ani, când devine Sir Clive Sinclair. A plecat dintre noi anul acesta. La despărțire, l-a salutat, cu respect și afecțiune, Elon Musk, fabricantul mașinilor electrice și computerizate Tesla: „Odihnește-te în pace, Sir Sinclair! Am iubit calculatorul acela”. Utilizatorii experimentați recunosc încă zumzetul specific al înregistrărilor audio de pe casetele cu programe pentru calculatorul ZX Spectrum. Fanii lui Sir Clive Sinclair l-au omagiat desenând portretul inventatorului pe celebrele computere ZX Spectrum și însotindu-l de sunetul caracteristic. Aceste omagii sunt disponibile pe Youtube. E de ajuns să le căuți cu una dintre formulele: *Rip Sir Clive Sinclair!*, *Farewell Sir Clive Sinclair* sau *In memory of Sir Clive Sinclair*. Ne rămân după el generațiile de copii programatori, strălucitorul și coloratul *Sinclair ZX Spectrum* (care a fost modelul pentru computerele românești HC-85, HC-90, HC-2000 etc.) și multe altele.

Mai avem o veste. Un *start-up* a reușit să producă un nou computer din familia Sinclair: *ZX Spectrum Next*. Poate de Crăciun, când Sir Clive Sinclair îi va privi nevăzut, din fabrica de jucării a viitorului, unii dintre copiii de astăzi vor primi în dar un *ZX Spectrum Next*. Se vor apuca și ei de butonat prin sufragerii și dormitoare, asemenea generației părinților lor, cu patruzeci de ani în urmă. Cum spunea cineva, Sir Clive Sinclair n-are cum să dispară, *he's just restarting*.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor

Convorbiri literare

Numărul din noiembrie al cunoscutei reviste ieșene este unul dens, cu multe articole, texte care-ți atrag atenția și te îmbie la lectură. Începând cu editorialul lui Cassian Maria Spiridon, „Gloria și demnitatea inutilului” (III), continuând cu cronicile literare, comentariile critice, rubricile de poezie, proză, de arhive literare, cu paginile de eseu, cu materialul inedit „Arhiva Aurel Dumitrașcu – principiiului dominouli”, totul se citește cu interes și cu folos. Urmărim, în continuare, ancheta Revistei, „Critica literară, azi”, la care răspund cronicarii din diferite generații. Am parcurs și însemnările Teodorei Stanciu de la Zilele *Convorbiri literare*, ediția a XXV-a, din iulie a.c., aflând multe lucruri interesante din ceea ce au spus, au povestit participanții la eveniment.

Semnalăm și interviul realizat de Angela Baci, avându-l ca interlocutor pe scriitorul Norman Manea, care declară: „«Casa mea», refugiul meu este limba română”. Scrie numai în română, iar pentru viitor își dorește să poată „opera satisfăcător cu surprizele greu de anticipat ale unui viitor care se anunță copleșitor în noutățile sale”. De fapt, este și gândul transmis tuturor cititorilor Revistei, pe care îl primim cu plăcere, pentru că ne va folosi.

Hyperion

7-8-9/ 2021

Revista botoșăneană, una dintre cele mai consistente publicații culturale românești, se deschide cu editorialul lui Gellu Dorian, „Marginalizarea scriitorilor”. Directorul revistei precizează că se va referi la soarta scriitorilor botoșăneni, caz care poate fi extins la nivel național. Într-adevăr, este o problemă despre care am auzit discutându-se de numeroase ori din 1990 și până astăzi, uneori mai timid, alteori mai direct, uneori mai pesimist, alteori cu speranțe. În 30 de ani de la Revoluția scriitorii s-au consolatat cu soarta lor, cei capabili de organizare își oferă sprijinul și celorlalți, adică totul se petrece între scriitori. Însă în zonele unde se pot lua decizii și de unde ar putea veni un sprijin consistent pentru cultură, lucrurile trenează.

Unul dintre motivele pentru care „Hyperion” a devenit atât de îndrăgită este faptul că publică multă literatură, mai ales literatură scrisă în zilele noastre. La *Poesis* îi găsim, între alții, pe Daniel Corbu, Victoria Milescu, Gabriela Chiran, Miruna Mureșan. Proză semantică și o băcăuancă, Tincuța Horonceanu-Bernevici, alături de Rodica Bretin și Marian Danți (și încă un băcăuan, Dan Perșa). Între semnatarii numeroaselor eseuri amintesc pe Al. Cistelean, Nicolae Oprea, Marius Chelaru, Ovidiu Petcu.

Rubrica-nucleu *Eminescu, în aeternum* este prezentă vie și de această dată prin Valentin Coșereanu, Zenovie Cărlugea, Theodor Codreanu, Doru Scărlătescu și Corneliu Fotea. Un nou excelent număr.

Scriptor

11-12/ 2021

Conceptută de Lucian Vasiliu ca pilon de susținere pentru Editura „Junimea”, pentru promovarea scriitorilor care publică la această plină de rezonanțe editură aflată azi în grija poetului ieșean, care a adus-o din nou la viață, Revista „Scriptor” mărturisește în primul rând despre amploarea fenomenului cultural conglomerat în jurul „Junimii”. Îți dai seama, citind revista, că ea propune o pagină glorioasă de cultură românească din zilele noastre și astfel devin mai vizibile și rolul și importanța avute de revistele culturale, rol uneori ignorat nu doar de factorii decizionali, ci și de întreaga societate românească.

Amintesc o emoționant portret, din dragoste fiind scris, al lui „Don Cezar”, creionat de Emilian Galaicu-Păun, din care citez poemul dedicat: „moarte limpede cu flux de amănunte se revărsă-n lucruri urcă-n ochii necuvântătoarelor pe limba-mi gustul de potop revine-n valuri ca-ntr-o lliadă hexametreei. Niciodată bănuț adâncu-i după cercurile alergându-n unde – circ roman pe

suprafața mării – ne absoarbe în natura lucrurilor... flux de amănunte... și corabia plutește: *Ave Caesar Imperator, morituri te salutant!* – niciodată bănuț setea formei de sine însăși – ca pe o placentă o purtăm în sine spre-a o naște când s-or duce apele, cu sânge, moartea. ea e înăuntrul absolut, tonajul nostru intim pentru echilibrul *altel*, celei revărsate-n lucruri – rău de mare – limpede cu flux de amănunte... ca un limb de-uscăt în larg – pe limba-mi gustul de potop revine-n valuri ca-ntr-o lliadă hexametreei. când și eu mă uit în unda repede și mă oglindește *altul*, care stănd în moarte pân' la gură, moartea limpede cu flux de amănunte *el* o tulbură și-o bea”. (D. P.)

Apostrof

XXXII, 11 (378)

De acord cu evaluarea atribuită lui Eugen Negrici, la 80 de ani: este cel care „inaugurează seria lecturilor moderne din literatura română veche. A contribuit decisiv la definirea conceptului de „literatură involuntară”, având, în același timp, meritul de a elabora și ilustra o modernă teorie a literaturii” (Mircea Muthu). Mai citim în revista clujeană despre „Arhiva Leon Levitchi” (Ion-Bogdan Lefter), „Hexagonale”-le lui Vasile Spiridon (Iulian Boldea) și autobiografia lui I. Negoiteșcu. Marian-Victor Buciu ne propune „un alt fel de lectură” a romanului lui B. Hrabal. (I. D.)

Dumbing down to Da Vinci¹

Leonardo este depășit, iar ca să ajungem la el totul trebuie simplificat. Cine și de ce ar spune așa ceva? Pare provocare sau chiar nebulie, dar nu-i decât ironie cu țintă precisă. Privirii disprețuitoare, aroganței găunoase de care se face vinovată arta „oficială” i se răspunde așadar cu cinstită măsură: „Lowbrow”² contra „Highbrow”³. Robert Williams, unul dintre pionierii Pop Suprerealismului, într-un text din anul 2004 dedicat acestui curent, nu se încurcă în cuvinte și lovește drept în inima hidrei. De prea mult timp, consideră el, arta susținută de sistem s-a cantonat în zona expresionismului abstract ori a conceptualismului ermetic, sacrificând în acest proces reprezentarea figurativă, manifestare legitimă cu vechime de milenii, adică încă din paleolitic, mai precis. Decade, deloc puține, și număratoarea continuă, s-a tot respirat, oneiri în silă, aerul rarefiat venit de pe culmile înalte, acolo unde numai „zeii” au acces. În acest răstimp, masele de oameni obișnuși s-au îndepărtat cu totul, văzându-și de treabă, știind, vezi bine, că afacerea respectivă nu are cătuși de puțin de-a face cu ei. Dar creativitatea nu poate fi îngrădită, nici măcar ținută în frâu, oricât s-ar strădui unii sau alții. Independent de ce spun muzeele, critica de artă, publicațiile de specialitate și galeriile importante, oamenii sau mai precis viața urmează cursul firesc, cel care răspunde nevoilor sau aspirațiilor fiecăruia, în funcție de cum e înțeles frumosul ori utilul. Perspectivele pornind din acest punct sunt numeroase, cum era de așteptat, nu neapărat având ceva în comun unele cu altele. În afara unui singur aspect, accentul pus pe narativ, cu trimiteri directe spre întâmplări mai vechi sau recente. Dacă e necesar să coborâm din zona artei „adevărate” la nivelul maestrului florentin, așa să facem, nu poate fi decât un câștig. În plus de asta, aproape miraculos, vom reveni totodată cu picioarele pe pământ.

Juxtapoz⁴

Motive pentru a picta sunt multe, unii țin cărțile strâns la piept urmărind atent mișcările adversarului, alții caută să găsească frumosul în urât sau să extragă urâtul din frumos. Se tot miră cineva că omenirea numai pe calea cea strâmbă o ține, deși mereu i se arată drumul drept, dar în același timp recunoaște că nimic nu-l atrage mai mult decât straniu, grotescul, monstruosul. Îi plac decapitățile, vede o dulce poezie acolo. Mirosul sângelui cald îi dă fiori. Din subteran ies la iveală tot felul de ciudățenii; cu toate acestea, au vitalitatea

Constantin ȚINTEANU

Bestiarium

• Dionis Pușcuță – „Bestiarium”, Galeriele „Karo”, Bacău;
8 octombrie – 30 noiembrie 2021; curator, Constantin Ținteanu •

unui suflu nou, putere de adaptare pe care rafinamentul anchiolozat al dogmei a pierdut-o de mult. Barbarii sunt la porțile Romei și nu mai este nimic de făcut. Decât doar de activat opțiunea finală, Armageddonul, distrugere totală. Curățat locul pentru o altă lume, oricare ar fi aceea.

Dionis Pușcuță

Nu e ușor să găsești calea ușoară, de fapt s-ar putea aceasta să nu fie decât o capcană care va duce direct într-o fundătură. Înainte de orice mișcare făcută, trebuie să te familiarizezi cu împrejurimile, să adulmeci aerul, să pui urechea la pământ ascultând cu atenție fiecare vibrație, chiar și cea mai palidă șoaptă care străbate încremenirea spațiului. Apoi, fără să-ți faci simțită prezența, te apropii de țintă cu mișcări atente, profitând și de cele mai neînsemnate accidente ale terenului. Dar mai ales, foarte important, repeți mereu în gând că e posibil să nu știi nimic. Pornind de la zero, pasul înainte va fi cu si-

guranță un câștig, retragerea va însemna lărgirea perspectivei. Drumul de minimă rezistență presupune că toate aspectele sunt tratate cu rutina experiențelor trecute, ținându-se cont de formă, culoare, compoziție, spațiu, interacțiuni, tensiuni, pauze, ritm, lumină, ambient. Și până într-un punct poate fi o abordare de bun-simț cu rezultate multumitoare. Dar garantează doar o experiență săracă și cantonată la nivelul superficial, nu mai jos de epidermă, fără înțelesuri dincolo de similaritățile specifice locurilor comune. Expoziția „Bestiarium” de la Galeriele „Karo” a venit împreună cu întrebări greu de ignorat. Ce artă face pictorul, care e simbolistica sa, de unde își trage puterea? De ce ne arată lumea fiarelor și a monștrilor, a mutațiilor, cum au apărut oamenii aceștia cu aripi și coarne, cu ochi aproape ieșiți din orbite? Licornul și zgriptorogul, vasiliscul, scarabeul, aspida, pasărea calandrinon cu dinți de fierăstrău, împăratul pitic, balaurul completează cu succes un adevărat cabinet de curiozi-

tăți atât în formă, cât și în spirit. Te aștepti să apară din spatele unui paravan însuși Ulisse Aldrovandi⁵, chiar el, ținând sub braț tratatul său despre monștri, „Monstrorum Historia”. Căci se continuă din carte pe zidurile galeriei șirul ființelor nemaivăzute, cu trup de pasăre și cap de om, sirene, grifoni, vârcolaci, demoni care mănâncă soarele și luna. Sursele de inspirație ale motivelor prezentate sunt multiple: miturile românești, dar și cele universale, banda desenată, pop suprarealismul, revista Juxtapoz, filmele horror și marvel. Ne este dezvăluit un univers al figurativului, al descriptivului, în care o poveste continuă pe cea de dinaintea ei și pregătește locul celor care vor veni. Fiecare lucrare este un stop-cadru din succesiunea imaginilor legate intim între ele, reconstituire sensibilă a trăirilor și experiențelor extraordinare, descoperite cu încântare în paginile revistelor Pif și Rahan, oaze de lumină care au bucurat copilăria artistului, într-o perioadă când totul în jurul său era cenușiu și anost. Redă de asemenea pe pânză lumea invocată în cantafabulele formației Phoenix, pe care mărturisește că o ascultă adeseori atunci când pictează; de aici probabil s-a ivit zoomahia, temă importantă a creației sale. Un război al fiarelor în care nu poate fi decât martor, privitor de pe margine la încreștarea pe viață și pe moarte dintre forțele binelui și ale răului. Nu este moralizator, nu intenționează să schimbe cu ceva traiectoria defectă a semenilor, nu vrea să ridice piatra. Totul e privit cu umor și înțelegere, chiar cu dragoste. Personajele zugrăvite sunt uneori caricaturizate, cu malformații la vedere, ele se comportă însă firesc, fără a se feri, par chiar mândre de traumele pe care le poartă. Oarecum surprinzător, acestea nu provoacă milă, ci dau speranță, confirmă că viața poate aduce bucurie chiar și atunci când crezi că ți s-a luat totul, când nu mai ai pentru ce trăi. Monștrii îndreaptă oglinda spre

fața vanității, ne arată că aparențele sunt înșelătoare; mai mult chiar, noi înșine dorim să fim înșelați. Prea des privim în jur având idei preconcepționate, fără intenția de a deschide ochii cu adevărat, alegând mereu numai ceea ce ne confirmă prejudecățile. Monștrii stau de fapt în mintea și sufletul fiecăruia; de acolo ei se văd altfel, mereu diferit, le dăm chip sau asemănare după cum ne sunt firea și voia. Prigonitul, cocoșatul, diformul, ființa încertă care se târâște prin colbul înecăcios ori zvâcnește spre înaltul cerului sunt neputințele noastre născute din incapacitatea de a vedea frumusețea ce se află dincolo de aparență. „Pulvis et umbra sumus”⁶, constată Horațiu. Căci toate se vor contopi la sfârșitul veacurilor în umbră, praf și pulbere. Reflecționd asupra efemerității lucrurilor, asupra fragilității ființei umane, aparentei lipse de sens a demersului omului ca individ, în egală măsură celebrăm viața, doar pentru simplu și miraculosul fapt că există. „M-am gândit deseori când intram în acest amfiteatru că eu și dumneavoastră o să murim odată (răsete) și deci n-are nici un rost să vă vorbesc”, evocă Radu Petrescu⁷ cursul lui George Călinescu din „dumnezeiasca zi”⁸ de 16 decembrie 1947. „Despre Florian a vorbit toțiș, astăzi, cu o artă superioară, rafinată, pe care am gustat-o intens. Purta haine albastre.”⁹ Bestiarul lui Dionis Pușcuță îmbracă mania optimismului, a tineretii fără bătrânețe și a vieții fără de moarte. Aici timpul așteaptă reincarnarea la răspântia marilor promisiuni. Și noi odată cu el.

1. Anderson Kirsten, Pop Surrealism The Rise of Underground Art, Ignition Publishing, Last Gasp, San Francisco, 2004, „Dumbing Down to Da Vinci”, titlul eseului semnat de Robert Williams, p. 13.
2. Lowbrow sau pop suprarealism, mișcare artistică apărută în California, Statele Unite ale Americii, la finalul anilor 1960. Are rădăcini în banda desenată alternativă, muzica punk, graffiti.
3. Highbrow sau arta elitei.
4. Juxtapoz Art & Culture Magazine, revistă lunară de artă contemporană alternativă înființată în anul 1994 la San Francisco de către un grup de artiști, printre care Robert Williams, Fausto Vitello, Eric Swenson.
5. Ulisse Aldrovandi, 1522-1605, medic și naturalist italian, unul dintre întemeietorii zoologiei moderne
6. Suntem pulbere și umbră, Horațiu, „Ode”, IV, 7, 16.
7. Radu Petrescu, 1927-1982, prozator român, membru al Grupului de la Târgoviște
8. Radu Petrescu, Jurnal 1946-1949.

După pauza de anul trecut, impusă de nefastul context pandemic, festivalul recitalurilor dramatice organizat de Teatrul Municipal „Bacovia” a revenit în actualitate, într-o ediție online, de astă dată, desfășurată între 5 și 7 noiembrie. Festivalul, cu un profil distinct, unic în țară, se numește de câțiva ani „Bacău Fest Monodrame”, incluzând și un concurs de dramaturgie. Cea de-a opta ediție a manifestării a fost una bogată în surprize plăcute, diversă, cu numeroase și interesante propuneri de recitaluri, de unde se vede că nefericita perioadă de izolare a avut și o parte bună, stimulativă, unii actori dându-și singuri de lucru. Departe de a fi un gen facil, recitalul, când e bine gândit, când are idei, expresivitate, plasticitate, este o formă de spectacol complexă, dezvăluind personalitatea, potențialul real al unui actor.

Au fost multe înscrieri la festival, mai precis 35, fiind selectate 11 recitaluri, ele aparținând atât unor actori cunoscuți, consacrați, cât și unor tineri aflați la început de drum. Am văzut, ca toată lumea interesată, pe pagina de Facebook a Teatrului, cele trei recitaluri premiate și nu am avut niciun dubiu că juriul (alcătuit din criticul de teatru Călin Ciobotari, actrița Katia Pascariu și regizorul Vlad Cristache) a ales bine câștigătorii.

Astfel, Trofeul *Bacău Fest Monodrame* a ajuns în posesia actriței constănțene Mirela Pană, protagonistă recitalului „Maria Tănase. O poveste”. Mirela Pană este și o talentată cântăreată, cu o voce plină, gravă, cu un timbru dramatic, cât se poate de potrivită, de asemănătoare cu a personajului pe care l-a intruchipat, o legendă a cântecului popular românesc – Maria Tănase. Scenariul Lăcrămoarei Dumitrașcu a fost original conceput, concentrându-se pe problemele de viață ale cântăreței, pe perioadele de lipsuri materiale, pe precaritatea condiției de artist în vremuri tulburi. Sărăcie, boală, indiferența guvernanților față de neajunsurile, de necazurile ei, pe toate le-a cunoscut Maria Tănase. Și le-a înfruntat cu aceleași arme: imensa generozitate a sufletului și dăruirea totală pentru arta ei. Harului ei i-a jertfit totul. Acest adevăr profund al ființei unei artiste unice este admirabil adus în scenă de Mirela Pană, a cărei interpretare este intensă, excelent gradată, fără niciun ton în plus, cu cele mai exacte și fine nuanțe. Ținută demnă, gesturi atente, puține, dramatizant conținut, emoție pură, dicție perfectă. O reușită deplină a unei actrițe foarte înzestrate, ale cărei calități au fost puse în cea mai prielnică lumină de regia inspirată, adecvată, a regizoarei Carmen-Lidia Vidu, care conduce cu mână fermă

Carmen MIHALACHE

Bacău Fest Monodrame, ediție online

un spectacol complex, cu accent pe partea lui documentară, nonfictivă, întărind veridicitatea și potențând emoția prin expresive proiecții video. De remarcat și prezența pianistei Elena Gacsin, discretă, dar total integrată în spiritul poveștii, al spectacolului.

„Premiul pentru ce mai bună actriță” a revenit foarte tinerei Alexandra-Sorana Eșanu, absolventă a școlii ieșene de teatru. Ea a venit în concurs cu un spectacol independent, produs de Facultatea de Teatru și Film din Cluj-Napoca, în regia Andei Drăgan, și ea din tână generație de creatori. Alexandra-Sorana Eșanu a atacat în forță o partitură dificilă, „Medeea Redux”, din „Bash. O trilogie contemporană”, de Neil LaBute. Monologul este o reinterpretare, în cheie modernă, a mitului antic al vrăjitoarei Medeea, care s-a răzbunat cumplit pentru trădarea iubitului ei Iason, ucigându-și copiii, această tragică istorie fiind povestită de Euripide și Seneca, în două cunoscute piese. Personajul lui LaBute este o femeie care, la doar 13 ani, a fost sedusă de un profesor pedofil. La 14 ani naște copilul acestuia și ține, tot la 14 ani, ascuns acest teribil secret (face un pact, în acest sens, cu bărbatul) pentru ca, după o scurtă întrevedere cu vinovatul pentru copilăria ei furată și viața distrusă, să-l omoare pe băiat. Ca să-l pedepsească pe tată, un detractat, un pervers de un egoism monstruos. Dând declarație la poliție după infanticidul comis, femeia își rememorează trecutul, retrăind scene, stări. Fără menajamente, răsucind cuțitul în rană, așa cum fac personajele lui LaBute. Iar Alexandra-Sorana Eșanu e foarte sigură pe ea, credibilă în toate ipostazele, în cea a fetei naive, pasionată de viețuitoarele marine, apoi a adolescentei seduse de cinicul profesor, care vorbește frumos și o zăpăcește cu povești, cu cântecele senzuale, răvășitoare ale lui Billie Holiday, și în ultima imagine, funestă, a unei mame criminale. Are candoare la început, pe urmă redă, prin atitudini și explicite gesturi cu încălcătură sexuală, precoce transformare în femeie, pentru ca, în final, să ne arate pustiul interior al unei femei care a traversat infernul și poartă stigmatul de asasină a propriului copil. Este evident că interpreta face o echipă sudată cu regizoarea Anda Drăgan (care

• Mirela Pană

• Alexandra Sorana Eșanu

• Zoltan Lovas

ține bine în mână spectacolul, găsindu-i și un sound foarte sugestiv), rezultatul fiind un recital care trece rampa.

„Nu pot să joc antipatici”

După 15 ani, actorul arădean Zoltan Lovas se întoarce la Bacău, unde, în 2006, la Gala *Star*, a luat Premiul pentru cel mai bun one-man show cu „Apropo, ați chemat pompierii?” Un recital solicitant, plin de fantezie și umor, creativ, interpretat cu dezinvoltură, convingător, atașant. L-am regăsit pe actor în aceeași formă de zile mari, dar cu mai multă experiență de viață și de teatru (a sărbătorit, recent, 25 de ani pe scena arădeană), transpusă în „One Wo (Man) Show”, numit așa cu schepsis, pentru că un capitol din recitalul său se referă la travestiurile pe care le-a făcut în unele spectacole din bogata sa teatografie. Având în scenă doar un podium (decor, Irina Chirilă), Zoltan Lovas se transformă, cameleon, într-o mulțime de personaje, în primul rând jucându-se pe sine, destăinuindu-se, pentru că recitalul său este unul autobiografic. Și cum actorul este și el (precum poetul) „ca soldatul”, neavând viață personală, aflăm o mulțime de lucruri

legate de teatru, începând cu admiterea la institut, continuând cu travestiurile, cu nuditățile și morțile din spectacole (vedem, pe fundal, și secvențe filmate din acestea), totul într-un cuceritor exercițiu de sinceritate, „cu sufletul în palmă”. Zoltan Lovas schimbă rapid, la vedere, măști, peruci, costume, cântă, dansează (torid, pe melodia „Bandido”, de la Azúcar Moreno), e plin de vervă și, mai presus de toate, e simpatic, cald, făcând risipă de energie, de autoironie și umor. Dar sunt și momente de îngân-durare, de tristețe („Unde se duc personajele mele după spectacol?”), de neliniște, de meditație gravă, cu întrebări legate de vulnerabilitățile, de identitatea actorului („Unde e viața mea, cine sunt eu?”). Recitalul său, unul de autor, este admirabil încheat, are o idee clară, substanță, „carne”, coerentă, fiind o ofrandă adusă publicului iubit de un actor pentru care teatrul este rațiunea sa de a fi.

Lumea plină de culori a Liliane

O idee foarte bună, și care a prins rădăcini la Bacău, a fost instituirea unui concurs de dramaturgie, de monodrame, mai

precis, făcându-se astfel legătura cu festivalul de recitaluri. Este o inițiativă valoroasă, pentru că se încurajează și se susține astfel creația dramaturgică autohtonă. Iar textul care primește cel mai mare premiu este pus în scenă la teatrul bacăuan.

La ediția din acest an s-au înscris 17 dramaturgi, lucrările lor fiind citite și evaluate de un juriu format din criticii de teatru Monica Andronescu, Doru Mareș (care este și secretarul literar al teatrului-gazdă) și de dramaturgul Petre Barbu, câștigătorul din 2020.

Noutatea acestei ediții a fost parteneriatul cu Universitatea Națională de Arte „George Enescu” Iași. Astfel, cele trei piese finaliste, care au beneficiat de spectacole-lectură, în interpretarea actrițelor Andreea J. Darie, Bianca Babașu și Minodora Broscoi, au fost lucrate de trei studenți la regie: Miruna Hriscu, Alexandru Vartolomei și Antonia Mihăilescu, coordonați de regizorul și profesorul Octavian Jîghirgiu. Publicul a putut să urmărească online aceste spectacole cu textele dramaturgilor Crista Bilciu, Ovidiu Cioclov și Ana-Maria Corneanu. Au fost premiate textele „Interplanetar”, de Ana-Maria Corneanu, „Fără apărare”, de Ovidiu Cioclov (premiile II și III), Trofeul „Valentin Nicolau” fiind câștigat de Crista Bilciu, pentru monodrama „Liliana, în drum spre mare”. Un text frumos și sensibil, scris cu meșteșug, bine construit, cu un personaj de o inefabilă candoare: o fetiță specială, pe nume Liliana. E mai înțelegătoare decât ceilalți copii și de aceea desenele o ajută să înțeleagă mai ușor lucrurile. Lumea ei, în contrast cu cea obișnuită, este imaginativă, plină de culoare, de bunătate, de inocență. Povestea emoționantă a Liliane a fost spusă scenic de Minodora Broscoi, cu mult farmec, făcându-te o îndrăgești pe fetița a cărei puritate e o adevărată armă împotriva cenușii, a urâtului, a ticăloșiei din lume.

Cristei Bilciu îi poartă noroc Bacăul, pentru că aici a luat premiu și pentru piesa „Pe jumătate cântec”, care a făcut-o cunoscută, a impus-o în mediul teatral, grație și spectacolului (cu admirabila Anda Salteleschi) regizat de ea însăși. Credința regizoarei, poetă și dramaturg, din care s-a născut și povestea Liliane, este că arta, dacă nu poate să schimbe în totul lumea, măcar poate să facă locul în care trăim mai suportabil. Ceea ce nu-i deloc puțin.

Dan PETRUȘCĂ

Câteva note despre prostie

Unii au scris adevărate tratate despre prostie. Folosindu-se de exemple, tratatele lor sunt, cantitativ vorbind, mai mari sau mai mici. Ei erau convingeți că subiectul merită toată atenția, deoarece prejudecățile, superstițiile, dogmatismul, fanatismul etc. reprezintă izvoare ale prostiei, care însoțesc specia noastră încă din zorii civilizației. De pildă, marele umanist Erasmus din Rotterdam, în „Elogiul nebuniei sau lauda prostiei”, comentează, cu exemple, manifestarea prostiei la clase și pături sociale din epoca sa. E foarte posibil ca această carte a lui să fie cea mai citită dintre toate pe care le-a scris. În contemporaneitate, José Antonio Marina, în „Inteligența eșuată. Teoria și practica prostiei”, e mult mai temeinic, hotărând că trebuie înlocuită noțiunea „prostie”, care nu are prestanță științifică și e o insultă, cu sintagma „intelligență eșuată”. Un alt autor, Carlo M. Cipolla, în „Legile fundamentale ale imbecilității umane”, renunță la exemplele din care am putea observa modul în care se însinuează prostia în viața noastră de toate zilele. El afirmă că tot ce spune în „cărțica” sa este rodul observației și cercetării îndelungi. Nu am niciun motiv să nu-l cred, chiar dacă decretează cu un cinism jucăuș ceea ce, susține el, a rezultat dintr-o cercetare atentă și de lungă durată.

Cu un curaj dominat de sfială mi-am luat vânt să vorbesc și eu despre prostie, consemnând însă doar niste note, înțelegând de la început că nu trebuie să descriu prostia din exterior, cum ni se întâmplă adesea când vrem să vorbim despre ea, ci din interior. Mi-am spus că trebuie să găsesc și tonul potrivit, fiindcă a scrie cu mare seriozitate despre prostie nu e bine. Nu e bine pentru cel care scrie. Fiindcă, oricât de mult am crede că îi caracterizează doar pe unii, prostia ne privește pe toți: ea este „una dintre cele mai întunecate forțe ce împiedică fericirea și progresul omenirii”, afirmă sentențios Carlo M. Cipolla. Am adunat, fără să-mi propun, ca toată lumea, exemple din viața de toate zilele, dar și din cărți. Unii, cum este amintit Cipolla, susțin – și n-am niciun motiv să nu-i cred – că au studiat această realitate care ne urmărește de la începuturile lumii noastre. Cam asta zice și vocea din *Ecclesiastul*, după cum ne-am putea aminti. Când un amic a postat cărțica lui Cipolla pe Facebook, mai mult pentru savoarea sentințelor ei, un altul a afirmat despre ea că e o lucrare „slabă”. Chiar atunci, zămbind, mi-am amintit *Prima lege* a imbecilității enunțată de Cipolla, care decretează cu un cinism jucăuș, cum spuneam, caracteristic discursului său, că numărul prostilor, în lume, e întotdeauna mai mare decât ne-am închipuit. Fiindcă – e de presupus – cel care n-ar fi de acord cu această lege a uitat să se adauge pe sine... Subiectul e, orice s-ar zice, savuros mai ales atunci când ai curajul să nu te privești cu prea mare îngăduință. Recunoașterea propriilor momente de prostie e o premisă a faptului că mai ai o șansă.

Cipolla pare să aibă dreptate și atunci când ne aduce aminte că mulți dintre cei pe care i-am considerat, de-a lungul timpului, deștepti și raționali pot să se dovedească a fi proști în cele din urmă. Care dintre noi nu a avut în viața lui această decepție?

Cu puțin curaj, oricine ar putea să-și recunoască momentele când a făcut prostii, a spus prostii, s-a comportat sau a răs prosteste, a fost prost de bun, s-a lăsat prostit, a făcut pe prostul, s-a uitat ca prostul... Sau, mai dulce, a fost prost(ă)... N-am să înșir chiar toate expresiile în care intră cuvântul *prost* și nici toată paleta de nuanțe. Etimologic, în română, *prost* vine din limba slavă și în timp a suferit o evoluție semantică. În Evul Mediu românesc, el însemna *simplicu, de rând, sărac, obișnuit, sărman, prăpădit, plebeian...* De pildă, despre Petru cel Mare, care venise în Moldova la invitația lui Dimitrie Cantemir, cred că prin 1710, cronicarul Ion Neculce, în „Letopisețul” său, precizează că, în deplasarea lui prin Iași, tarul mergea uneori pe jos, „ca un om prost”, iar nu cu trăsura. Sensul peiorativ l-a căpătat cuvântul acesta mai spre zilele noastre. Așaug faptul că n-am avut în vedere, în textul acesta, prostia clinică, oligofrenia, pe care cred că o deplângem cu toții atunci când o întâlnim. Din păcate și natura dă rateuri, nu-i așa? Spre deosebire de prostia clinică, prostia de care au vorbit atâția și la care mă refer și eu în aceste rânduri se tratează, prin educație sau, cum zicea un alt cronicar, prin „cetitul cărților”.

Aminteam mai sus de *Ecclesiastul*. Vocea pe care o auzim acolo spune că „a cercetat” înțelepciunea și știința, nebunia și prostia; că a avut tot ce-și poate dori un muritor și că ar fi trăit din plin de toate. Însă, pentru că Acela care a făcut lumea nu ne-a lăsat și Sensul ei, totul e deșertăciune. Cu tot pesimismul sentințelor definitive, cred că Petru Creția, în calitate

de traducător și comentator al textului, avea dreptate să susțină că în *Ecclesiastul*, pentru un ochi atent, regăsim și o mare bucurie de a fi în lume. Asaltul nostru constant asupra Sensului este poate chiar sensul vieții noastre. Și asta ca să nu ne plictisim... E împede însă că acela care afirmă că a fost rege în Ierusalim face diferența între înțelepciune și știință, nebunie și prostie. Pe când eram adolescent și foarte supărat pe lume din pricina care azi nu mai contează, un bătrân rădă dintr-un sat uitat de lume din Moldova, în căsău propozii simple, mi-a rezolvat problema pe care eu o credeam insolubilă. Și asta spre uimirea mea, pentru că tocmai mă apucasem serios de cititul marilor cărți, hotărât parcă să-i ajung din urmă pe cei dinaintea mea. Aveam să înțeleg, cât de cât, nu peste multă vreme, că antonimul prostiei (sau ignoranței) nu e deșteptăciunea, ci mai degrabă bunul-simț, bunul-simț al gândirii. Bătrânul țaran de care aminteam și de a cărui inteligență nativă nu m-am îndoit niciodată, nu-l citise pe Platon, dar citise cu atenție întâmplările vieții sale și pe-ale altora, înțelegând câte ceva din mersul lumii, ceva care tocmai îi scăpa „învățăturii” despre care începam să cred că eram. Într-adevăr, un Dionisiu Cato, în „Disticha moralia”, avea dreptate când spunea că acela care se crede deștept a și făcut primul pas către prostie... Iar despre nebunie ce să spun? Ea are logica ei, ca dragostea, cu care este uneori asemănată. Aflat în vizită la un amic, medic psihiatru, și curios fiind, am cumpărat la propriu, cu 1 leu, un „document” de la un rezident permanent al sanatoriului de boli mintale, din care reieșea că rezidentul, care se autointitula „Împăratul României”, îi conferea cumpărătorului atât un titlu nobiliar, cât și un anumit teritoriu din țară. Instituindu-se ca Autoritate, logic era ca rezidentul cu pricina să aibă dreptul de a fi generos... Vom vedea spre

sfârșitul acestor rânduri că, spre deosebire de nebunie sau răutate, prostia, tocmai prin lipsa ei de logică, este impredictibilă și greu de contracarat.

Despre prostia deșteptilor

De faptul că oamenii inteligenți ating cote de prostie direct proporționale cu inteligența lor, cum observa undeva regretatul Alexandru Paleologu, sunt convins de multă vreme. Bănuiesc și de unde îi venise această idee. Când te crezi deștept, nu trebuie să privești prea departe de tine. Voi alege un exemplu din care se poate vedea cum se strecoară prostia în gândirea omului inteligent. Michel de Montaigne, într-un eseu, observa absurditatea învățământului din vremea sa, care insistă pe memorare, nu pe înțelegere. Această realitate a caracterizat adesea învățământul până în zilele noastre. Ideea pare, dacă nu chiar este, corectă. Însă, în același context, marele eseist constată că în școala timpului său elevii erau obligați să învețe o multime de lucruri de care nu au nevoie în viață. Altfel spus, se făcea prea multă carte. Această idee o susțin și astăzi o multime de „pedagogi”. După moda timpului, Montaigne, fiu de nobili, învățase limbile clasice, istoria, filozofia, logica etc. Acum, să judecăm: abia după ce a învățat o multime de lucruri Montaigne a aflat că unele dintre cele învățate nu-i trebuiau, cum constata el tardiv. O întrebare se impune: cine ar fi fost Montaigne în istoria literaturii universale dacă n-ar fi fost obligat să studieze și lucruri „nefolositoare”, dar de care s-a folosit cu nonșalanță în eseurile sale?

Un alt exemplu... Un medic ieșean contemporan cu noi, universitar, dar nu un specialist în virusologie, este împotriva vaccinului Covid-19. Acum, o paranteză folositoare... Știm de la „unii”, între care Solomon Marcus, de pildă, cel din „Paradigme universale”, că Iluminismul este „vinovat” de segmentarea cunoașterii și că aceste reprezentări fragmentare au ajuns între timp discipline de învățământ. Superspecializarea a generat însă, de-o vreme, formulări ca aceasta: „Știu puțin, dar ce știu, știu bine”, care e totuși o prostie, fiindcă puținul pe care îl știe cineva, ca să aibă valoare, trebuie să facă parte dintr-un context mai larg al științei. De pildă, se observă în cartea lui Solomon Marcus, amintită mai sus, și cunoștințele sale profunde din domeniul filozofiei și literaturii. Am fost de asemenea marcat de ușurinta lui Carlo Rovelli, mare fizician contemporan (din cărți precum „Ordinea timpului”, „Realitatea nu e ceea ce pare”, „Helgoland. Cum să înțelegem teoria cuan-

telor”), de a aborda marile probleme ale universului în timp ce face trimiteri „firedi” la mitologie, literatură, filozofie, psihologie, sociologie, politică. Fizicianul a folosit în aceste cărți tonul și discursul potrivit, astfel încât marile probleme de care se ocupă fizica au devenit inteligibile, cât de cât, și pentru mine, un novice... Dar să revin la medicul ieșean... Virulența atacului acestuia privitoare la pandemie și vaccinare s-a văzut în intervențiile sale televizate, cât și pe Facebook. Mama sa, octogenară, profesor universitar, s-a stins din viață la sfârșitul lui octombrie 2021, din pricina virusului amintit. Prietenă mai degrabă a altora decât a mea, am avut privilegiul să mă bucur de atenția și afecțiunea ei în ultimii ani. Sunt sigur că doamna abia amintită investise în fiul ei încredere când a hotărât să nu se vaccineze. De pe Facebook, din discursul fiului, adesea suburban, incompatibil totuși cu statutul său social, am putut afla că mama i s-ar fi înecat în urma vizitei unei prietene, octogenară și ea, dar care se vaccinase. Un semn că inteligența medicului/ fiului „a eșuat” ar fi că nu și-a dat seama de un aspect fundamental al tristei sale întâmplări: prietena mamei sale, vaccinată fiind, trăiește și astăzi. Eu, în schimb, am fost obligat de realitate, cu mare tristețe, s-o șterg pe marea doamnă din memoria telefonului meu... Trebuie să înțelegem de aici că și în medicină, așa cum s-a întâmplat în toate domeniile, culoarele s-au îngustat prin specializare, astfel că un ginecolog, un stomatolog, un cardiolog s.a.m.d. n-ar trebui să aibă păreri „definitive” despre virusologie. Trăim într-o lume în care omul se informează, dar confundă informația cu știința. Dacă privești pe cineva întrebător în legătură cu ceea ce tocmai susține, e foarte posibil să ti se spună: „Am citit eu pe Facebook”. Cei mai mulți dintre ei, neavând exercițiul gândirii, nu discern între adevăr și fals, sunt incapabili să construiască un raționament; altfel spus, să pornească de la premise către consecințe. Adesea, aceste fenomene se produc și în mintea celor care știu totuși ceva. Păreri are toată lumea. Însă doar acelea bazate pe cercetare atentă și temeinică devin știință, oferind argumente credibile și competente. Cartea lui Tom Nichols, „Sfârșitul competenței”, studiază, cu spaimă aproape, tocmai acest fenomen. Dar *opinia* este sinonimă cu *părerea*. Acest aspect l-a cercetat și Platon, în felul său inconfundabil, după cum vom vedea.

Despre opinie

Despre prostie și despre proști, mulți au simțit nevoia să scrie uitând de ei sau punându-le în paranteze. E bine ca, din când în când, să tragi cu

• Vasile Grama – *Senzații spațiale* (Premiul Centrului de Cultură „George Apostu” Bacău, România)

• Bogdan-Severin
Hojbotă – Totem
(Premiul Ministerului Culturii
din Republica Moldova)

coada ochiului, să vezi dacă nu cumva, măcar câteodată, e vorba și despre tine. În sfârșit... În *Banchetul*, 204a, Diotima îl lămură pe Socrate cum „te-miri-cine” își închipuie că ceea ce știe îi este de ajuns. El nu râvnește să știe mai mult, fiindcă, neștiind ce nu știe, nu simte această nevoie. Aroganța și ignoranța merg mână în mână în ființa celor care sunt convingeți că știu. În „Legile”, același Platon ne precizează: „neștiutorul pare înțelept în propriii săi ochi; el crede că știe totul, deși nu știe, ca să zicem așa, nimic”. Iar poporul român, care, ca toate popoarele, este înțelept în totalitatea sa, iar nu atomizat în indivizi, fără să-l fi citit pe Platon și nici pe atâția alții, a ajuns la aceeași concluzie: „Prostul, dacă (până) nu-i fudul./ parcă nu e prost destul”. Ochiul rațiunii (și al bunului-simț, care se educă, așa adăuga), cum spune Platon, în *Republica*, III, 533d, prin cercetarea lumii ne scoate din „mălul barbariei”.

Tot gândindu-mă ce-i face pe unii oameni să-și susțină părerile cu ardoare și chiar cu violență, locuind astfel în prostie, mi-am adus aminte de un demers al lui Andrei Cornea, traducătorul dialogului *Republica*, cel care, la finalul ediției pe care o am în bibliotecă, scrie o „Anexă”. Acolo, traducătorul ne spune că Platon, în *Republica*, III, 477-478-479, dezvoltă pen-

tru prima dată în lumea cunoașterii conceptul de „opinie”. În dialogul său cu Glaucon, care era fratele lui Platon, Socrate amintește că drumul către cunoaștere străbate trei etape: ignoranța, „opinia” și știința. Opinia n-ar fi „nici necunoaștere, nici cunoaștere”; altfel spus, adaugă Socrate, opinia este „mai întunecată decât cunoașterea, dar mai luminoasă decât necunoașterea”. Înțelegem noi că opinia culisează pe intervalul dintre ignoranță și știință, că aceia care au opinii/ părerii nu sunt nici ignoranți, nici știutori. Poate că acum vom înțelege mai bine cât de „periculoși” sunt semidoctii, a căror știință n-a mers niciodată mână în mână cu cercetarea temeinică. Unii dintre ei sunt „incremenți în proiect”, cum afirmă Gabriel Liceanu într-un dialog televizat, despre prostie, cu amicul său Andrei Pleșu. Există oameni care au părerii de la care nu abdică. Sunt consecvenți... Într-o conferință televizată, pe aceeași temă, Andrei Pleșu adaugă faptul că prostul e întotdeauna sigur, nu se îndoiește de nimic și că are soluții la toate problemele. Dacă admiti că totuși ceva îți scapă, prostul îți zice cu sfătoșenie: „Stai să-ți explic!” Iar dacă insiști că problema e complicată și că e nevoie totuși de o cercetare mai atentă, el devine „solemn”, poate chiar agresiv, privind pe lângă tine, în zare, convins fiind că ești prost... Genialul Creangă, hâtru cum îl știm, în „Prostia omească”, sesizează tacit că amplitudinea prostiei ne diferențiază. Personajul masculin din povestirea cu pricina, după ce, foarte întristat, și-a luat lumea-n cap plecând de acasă, se întoarce până la urmă atunci când constată că alții sunt mai proști decât nevasta și soacra. Pentru cei care-și amintesc subiectul, e limpede că posibilitatea ca mâța să dărâme drobul de sare pe de cuptor în capul copilului devine dintr-odată viabilă...

Să închei cu același Carlo M. Cipolla, cel care, în „cărțica” amintită mai sus, a renunțat să-și prezinte exemplele din care decurg legile imbecilității umane. Și asta, bănuiesc eu, ca să nu piardă timpul, nici al lui, nici al nostru. Iar lucrarea lui să încapă într-un buzunar, iar dacă vrem s-o citim, să nu ne ia mai mult de jumătate de oră. Fiind istoric, economist, profesor la mai multe universități din Europa, Cipolla afirmă că tot ce susține el este rezultatul unei cercetări atente. N-am de ce să nu-l cred, nu-i așa? Dar ca să ajung la cuvintele lui, pentru încheiere, trebuie mai întâi să pornesc de la o mică întâmplare personală.

Pe la sfârșitul adolescenței, am citit într-o revistă de cultură un mic eseu în care autorul disocia între răutate și prostie. Nu aveam pe atunci bunul obicei să-mi notez, cum mi se întâmplă uneori astăzi, pe o foaie (unii îi spun fișă de lectură) cine, ce și unde scrie. Atunci, demult, am reținut însă ideea. După zeci de ani, am regăsit-o în lucrarea lui Cipolla, care, mai

întâi, împarte oamenii în patru categorii: neajutorăți, inteligenți, răufăcători și imbecili. Primii sunt cei care, cu naivitate, fac bine altora, dar fără a avea un beneficiu. Ba, uneori, chiar suferă o daună din această pricină. Am auzit cu toții, probabil, următoarea meditație aparent paradoxală: „Nicio faptă bună nu rămâne nepedepsită”... Oamenii inteligenți acționează atât în beneficiul lor, cât și al altora. Însă, în viața de toate zilele, zice Cipolla, fenomenul nu se întâmplă prea des. Răufăcătorii, în schimb, acționează în beneficiul lor, dar în dauna altora. Și, în sfârșit, proștii, care acționează și în dauna lor, și a altora... Cipolla, asemenea eseistului pe care nu mi-l amintesc, susține că un om deștept poate înțelege logica infractorului/ răufăcătorului, pentru că acesta din urmă acționează rațional. Răul, în opoziție cu binele, începe în logica noastră, dacă o avem, desigur, și poate fi contracarat; el acționează previzibil. Când răufăcătorul este politician, spune Cipolla, printre altele, daunele sunt catastrofale atât pentru țară, cât și pentru cetățenii ei. Dar ce facem cu un electorat care, cum s-a întâmplat la noi cu prilejul unor alegeri de primari, a votat un individ aflat în pușcărie sau pe unul care tocmai decedase? În situația aceasta avem a face cu a patra categorie... Prostul și prostia acționează impredictibil. Un om deștept poate să înțeleagă logica infractorului, pentru că acesta e rațional, conchide Cipolla. De asemenea, oamenii proști sunt periculoși pentru că oamenii raționali cu greu pot deduce logic un comportament irațional. Altfel spus, când intră în scenă prostul, suntem fără apărare, fiindcă acțiunea lui te va lua întotdeauna prin surprindere. Cipolla îl citează pe Schiller: „Împotriva imbecilității, zeii înșiși sunt neputincioși”.

Purtăm cu noi o junglă lăuntrică. Fiindcă face trimitere la începuturile noastre, jungla aceasta e în legătură, paradoxal, cu „sănătatea” speciei. De „barbarie” n-am scăpat, deși învățații antici făceau cu bucurie elogiul rațiunii, care ar fi atributul cel mai de preț al omului și care ne-ar deosebi de animale. Dar, odată cu modernitatea, parcă mai mult ca oricând, am început să exaltăm „interioritatea”, instinctele. Și, odată cu acestea, individualismul, egoismul și narcisismul. Putem observa cu ușurință că barbaria (adică ceea ce e „sănătos” și natural în noi) nu numai că n-a dispărut, ci pare să fie însoțitorul eternă a civilizației umane și consubstanțială acesteia. *Mutatis mutandis*, putem spune și despre prostie același lucru: asemenea barbariei, prostia este o greutate ontologică ce-l trage pe om în jos, în ciuda eforturilor rațiunii și educației... Cu toate că unele note despre prostie pot fi socotite savuroase, îl asigur pe cititorul prezumtiv că pe tot acest parcurs am fost însoțit de tristețe.

• revista revistelor • revista revistelor •

Vitraliu

• nr.55, octombrie 2021

Numărul din octombrie al revistei „Vitraliu” e închinat, cât se poate de explicit, aceluiași constante ce au acompaniat de-a lungul veacurilor spiritul românesc. Evitând o formulă patriotardă, colectivul publicației găsește echilibrul între forma modernă și conținuturi dense ce aduc de multe ori în același loc discursuri despre arte conexe. Academicianul Ioan-Aurel Pop glosează pe marginea unei contemporaneități fără repere, inventarind și comentând anumite aspecte negative ale „democrației bolnave”. Deși dezvoltată „in extenso”, problematica pleacă în fapt de la credința că „Democrația nu este un dat etern, nu este o realitate care se autoîntreține, care se reproduce singură ori care se adaptează automat schimbărilor din lume”. Cumva în aceeași linie, aflat la un nou episod, Alin-Sebastian Popa continuă în „România mea, a ta și «a mai multor neamuri»” drumul României Mari de la proiect la realitate. Paginile dedicate recuperării istorice îl vizează și pe Nicolae Iorga prin articolele lui Gheorghe Cliveti („Nicolae Iorga sub povara vremurilor sale”) și Mircea Colosenco („Nicolae Iorga – «Fratele păgân al romanității”)”. Marin Aiftincă ne poartă printre adevărurile filozofiei estetice, urmând esența artei, adevărul conceptual vs. adevărul estetic, virtutea cognitivă a artei, arta-om-lume.

Alex Ștefănescu întreprinde o incursiune în parte reușită printre tumultuoasele subterane ale literaturii fără valoare, propunând o schiță (a se citi o lectură neconvențională) a mecanismelor de producere a literaturii proaste, lipsită de orice adevărată stilistică.

Vitraliu găzduiește în buna-i tradiție câteva grupaje de versuri de bună calitate – întâlnim semnăturile lui Marcel Mureșeanu, Flaviei Adam, Leo Butnaru, Emil Nicolae, Dan-Bogdan Hanu.

Printre centrele de interes ale sumarului avem materiale dedicate lui Bacovia („Vocea lui George Bacovia, înregistrată pe bandă magnetică” – Mircea Colosenco, „Efectul Bacovia” – Constantin Trandafir, „Bacovia – un poet atipic sau ce facem când întâlnim un geniu/ geniul în cetate” – Petre Ișachi, inclusiv poeme traduse în franceză de Paula Romanescu), marelui Dostoievski (de unde cu titlu de obligativitate este în primul rând Ion Fercu – „Dostoievski, contemporan cu viitorul”, deși interesante sunt și „Despre scriitura analitică și despre personajul care înaintează stând pe loc” – Ion Gostin, „Sisif și Dostoievski sau Paralelism sisific-cvadruplu” – Leo Butnaru), cât și fenomenului dada.

Continuând periplusul prin revistă, îi întâlnim pe Ioan Dănilă („2021 – un an Alecsandri?”), Daniel Pocovnicu („Întoarcerea utopiei la absurd”, „Terapia conspirației”), Ionel Saviteanu (o lectură avizată în marginaliile unei „istorii a Bibliei”), Gheorghe Iorga („Forugh Farrokhzad și sfârșitul «Șahnameh»”), un interviu cu minunatul Ali Asghar Rahimi și o serie de provocări colocviale (despre „întoarcerea... acasă”, spectacolul cărții, „iubire și alte nimicuri”). (M. M.)

Bucovina literară

• XXXII, 7-9 (365-367)

Din revista suceveană: corespondență inedită (Liviu Papuc), rostirea unui adevăr: „Serbarea de la Putna – 1871: scânteia care a aprins torțele la Marea Unire din 1918” (Adrian Alui Gheorghe), notele despre Lovinești (Doina Cernica), amintirea lui Grigore Crigan (Dumitru Brăneanu a mers la Cernăuți pentru a-i înmâna în 2018 premiul filialei Bacău a U.S.R.) și a lui Vasile Zetu, învățătorul-poet deschizând „toate ferestrele/ sângele”. Emil Simion prezintă cea mai recentă carte a lui C. Călin, iar Daniel Mariș, „Ierburile otrăvite” ale Violetei Savu.

Orizont

• XXXIII, 10 (1674)

La „Biografia orașelor”, Cornel Ungureanu scrie despre Stanomir Petrovici, bănețeanul băcăuan, cel care „își respectă statutul de scriitor” oferindu-ne „o carte importantă: *Saga sârmanilor*”. „Cronica măruntă” pomenește antologicul volum „Legendă și adevăr în poezia lui Mihai Eminescu”. „A fost prea repede uitat” autorul, Ion Roșu, dar și „originea bănețeană a străbunilor lui Eminescu” (Anemone Popescu).

Ramuri

• 10 (1264)

La ancheta „Cultura înaltă – cultura populară” răspund Otilia Hedeșan, Ion-Bogdan Lefter, Nicolae Panea, Codrin-Liviu Cuțitaru, Daniela Petrosel și Dragoș-Paul Aligică. Acest „canon cu care operează de mai bine de două secole disciplinele umaniste” (Otilia Hedeșan) e posibil să influențeze „învățământul și politica culturale publice”, cu riscul că „dintr-o grădiniță îngrădită, cultura populară se poate transforma într-o junglă plină de pericole” (Nicolae Panea). (I. D.)

La Galeria prestigioasei edituri pariziene „Gallimard” a fost deschisă, între 11 septembrie și 23 octombrie 2019, o expoziție relativ restrânsă, pentru a marca scurgerea a o sută de ani de la câștigarea Premiului Goncourt de către Marcel Proust, cu romanul *A l'ombre des jeunes filles en fleurs*. Expoziția „Marcel Proust, Prix Goncourt 1919. L'Exposition du Centenaire” a refăcut traseul acelui eveniment (care a constituit un mare scandal literar în epocă), grație documentelor împrumutate de la Editura „Gallimard”, de la „Maison de Tante-Léonie” (Illiers-Combray), de la Premiul Goncourt (Nancy), de la Biblioteca Națională a Franței și de la Biblioteca literară Jacques Doucet. În total, au fost reunite peste 60 de documente foarte interesante: scrisori, manuscrise, planșe originale, materiale tipografice, desene rare, fotografii, carnet de note personale ale lui Proust (unul din anii 1920 sau 1921, intitulat „Moi Prix Goncourt”). O parte dintre acestea fuseseră deja expuse, cu jumătate de an în urmă, în cadrul manifestării „Printemps proustien”, de la „Maison de Tante-Léonie”.

Pe lângă reproducerea fotografică (adevărată Giocondă a fanilor) realizată de Jacques-Émile Blanche, după celebrul tablou, de la Muzeul Orsay, cu portretul lui Proust, au fost expuse, pentru prima dată, două desene făcute de Paul Morand, împrumutate de la Biblioteca Națională a Franței: „Marcel Proust au Ritz” (de prin 1917) și „Marcel Proust sur son lit de mort” (din 19 noiembrie 1922, datat eronat ca fiind din 19 octombrie, sub imperiul emoției încercate de discipolul desenator). Nu a lipsit nici fotografia făcută marelui dispărut, deja trecut în posteritate, instantaneu respectiv fiind realizat parcă din dorința de a oprit clipa, pentru a o fixa pentru totdeauna în vesnicie. Alături de alte fotografii, au mai putut fi văzute în expoziție: contractul semnat între editură și autor, scrisoarea juriului adresată laureatului, ediția originală și manuscrisul romanului premiat, afișul editurii cu anunțarea câștigătorului, planșe cu imprimarea romanului, adăugate la ediția din 1920.

Relația dintre Proust și editură începe sub rele auspicii. În 1912, romancierul își dorea să publice la Nouvelle Revue Française (editura lui Gaston Gallimard) cartea *Du côté de chez Swann*, care se constituia în primul volum al amplului ciclu romanesc *A la recherche du temps perdu*. Numai că manuscrisul său (dus la editură de prietenul Antoine Bibesco) a fost respins în pripă, iar refuzatul s-a orientat atunci către Bernard Grasset, care a acceptat să publice cartea în 1913, pe cheltuiela autorului. După apariția ei, autorul își trimisese exemplarele necesare juriului pentru acordarea Premiului Goncourt, dar nu obținuse nici un vot dintre cele zece posibile. Adevărul este că volumul ieșise de sub tipar cu vreo două săptămâni înainte de decernarea premiului și niciun membru al

Vasile SPIRIDON

Trecute premii

juriului nu avusese timp să citească o carte atât de groasă, de 500 de pagini. O parcursă rapid câțiva critici impulsionați în mod discret de Proust, pentru a i se face promovarea... „Refuzul acestei cărți va rămâne cea mai mare greșeală a NRF”, va scrie mai târziu André Gide, aflat la originea acelei respingeri a manuscrisului din partea comitetului de lectură al editurii. Împreună cu Jacques Riviere (pe atunci secretar al NRF) și cu însuși Gaston Gallimard, autorul romanului *Falsificatorii de bani* va face din recucerirea lui Proust unul dintre marile proiecte ale strategiei editoriale. „Am pentru opera dumneavoastră, ca și pentru dumneavoastră, o afecțiune geloasă: cereți deci de la mine ceea ce doriți și îmi voi folosi toate forțele pentru a nu vă dezamăgi niciodată” – în acești termeni îi va scrie Gaston Gallimard celui curtat. Abia în primăvara lui 1916 va reuși directorul editurii să-l convingă pe Proust să renunțe la colaborarea cu Editura Grasset și să-i încredințeze apariția viitoarelor cărți.

În consecință, în octombrie 1917, Gaston Gallimard cumpără două sute de exemplare nevândute din *Du côté de chez Swann* și le pune o copertă NRF, înainte de a scoate romanul la vânzare. Din arhiva Editurii Gallimard a fost expusă macheta ediției din 1917 a acestui roman, în legătură cu care Jacques Riviere îi trimitea, în aprilie 1914, directorului editurii o scrisoare redactată în astfel de termeni: „Am primit în această dimineață telegrama dumneavoastră în legătură cu Proust. Nu este nevoie să vă spun cât sunt pentru ideea publicării. Faceți tot ce veți putea pentru a o obține. Credeți-mă: mai târziu va fi o onoare de a-l fi publicat pe Proust”. Retipărirea de către Editura Gallimard a volumelor *Du côté de chez Swann* și *A l'ombre des jeunes filles en fleurs* s-a încheiat în noiembrie 1918, ambele volume, puse în vânzare în iunie 1919, constituind un succes pentru editură. La Gallimard, birjar!

Premiul Goncourt nu l-a obținut Proust chiar așa, pe neașteptate, deși într-o scrisoare de la începutul lui noiembrie 1919 el spunea că nu știe când se va decerna acesta. Servitoarea și credincioasa confidentă Céleste Albaret a destăinuit părerea lui Proust despre premii: că este acordat de un juriu care știe ce este acela un roman. Romancierul declanșase o adevărată campanie în

acest sens și știa că are șanse să-l câștige. Apariția cărții, cu câteva luni în urmă, nu făcuse valuri în privința receptării, existând în presă doar câteva întâmpinări, unele elogioase, altele răutăcioase. Însă autorul nu era mulțumit, deoarece, cum este și normal, se arăta interesat să aibă parte de articole cât mai favorabile. Atunci, a întreprins o campanie indirectă, abil orchestrată, sondându-și șansele pe care le avea, pe lângă prietenul său Lucien Daudet. Acesta era fratele unui membru al juriului, Léon Daudet. Curtenitorul scriitor se apropiase între timp și de Léon Daudet, îi trimisese flori soției acestuia, iar lui îi rezervase dedicația ediției din *Pastiches et mélanges*, care apărea în același timp cu *A l'ombre des jeunes filles en fleurs* (dedicație care nu exista pentru prima ediție, din 1908).

Dar, cu sau fără dedicația măgulitoare, opiniile literare ale lui Léon Daudet nu erau nici convingătoare, nici mondene, ci exprimau deținerea unui gust artistic sigur. Iar aceasta deoarece, antisemit notoriu, Léon Daudet nu puneau totuși nimic deasupra literaturii, nici măcar vederile sale politice extremiste. A rămas în picioare și după 100 de ani declarația sa: „De la fundarea Academiei, în 1903, nu am încoronat, după opinia mea, o operă atât de vi-guroasă, atât de nouă, atât de plină de bogăție”. Fapt este că, în 1999, ziarul „Le Monde” a cerut cititorilor să desemneze primele 100 de cărți ale secolului din literatura universală, iar pe locul al doilea s-a situat *A la recherche du temps perdu*, după romanul *L'Étranger*, al lui Albert Camus.

După anunțarea surprinzătorului câștigător al Premiului Goncourt, a ieșit mare scandal în presă, iar expoziția de la Galeria Gallimard a pus la loc de cinste tăieturi din presa vremii, adunate cu grijă de laureatul însuși. Se declanșase o polemică fără precedent, iar Proust a avut grijă să decupeze articolele respective, chiar dacă ele nu ajungeau la numărul la care se constituie un adevărat dosar de presă demn de adăugat la ediția a doua a cărții. Un subtitlu precum, să spunem, „Cum am devenit huligan” nu putea sta pe copertă, deși în joc erau și mize antisemite. În ziare s-au propagat ceea ce astăzi se numesc „fake news” și s-au lansat insinuări asupra orientării sexuale a câștigătorului (ceea ce era adevărat). Cu jumătate de gură, se vorbea despre prietenia lui intimă cu elegantul și

rafinatul Lucien Daudet, care ar fi putut influența votul fratelui său, monarhist și virulent antisemit. Confruntarea din presă s-a transformat rapid într-o dispută ideologică, toată stânga reunită fiind de partea marelui înfrânt Roland Dorgeles. Dar se uita faptul că protejatul colaboratorului de la „l'Action française”, deși era fiul unui furibund antisemit, fusese totuși născut de o evreică.

Dintre multe păcate de care se făcea învinovat laureatul era și acela că era prea bătrân (48 de ani) pentru a obține premiul. „Le Canard déchainé” (o variantă a titlului, între 1918 și 1920, care va consacra mai târziu publicația „Le Canard enchaîné”) îl îmbătrânea cu zece ani, iar ziarul „L'Humanité”, mai uman, îi dădea 50 de ani trecuți, deși țitira „Loc bătrânilor!” (nu se referea la membrii juriului, a căror medie de viață era de 63 de ani, ci la câștigător). Cel îmbătrânit în necazuri reflecta plin de umor amar: „În ajunul acordării premiului aveam 47 de ani. A doua zi, eram nedem de a-l fi primit, pentru că mă apropiam de 50 de ani. În 24 de ore, îi depășeam. Acum sunt la 58 de ani. Mă văd îmbătrânind cu rapiditatea unui personaj de feerie. Aștept cu resemnare să fiu în curând centenar!” Din păcate, slabul prezicător abia a apucat să fie semicentenar... Dar tot Léon Daudet a pus lucrurile la punct, amintind clauza testamentului Fraților Goncourt, unde se precizează că premiul nu se acordă unui tânăr, ci unui tânăr talent, „ceea ce este exact cazul lui M. Proust; căci, vă spun, este un scriitor care își devansează epoca cu mai bine de o sută de ani”.

Dar, până să treacă mai bine de o sută de ani, editorul lui Roland Dorgeles, Albin Michel, pune pentru nedreptățitul roman *Les Croix de Bois*, cu litere de-o șchioapă pe banderolă, specificarea „Premiul Goncourt”, apoi, cu caractere mai mici, „4 voturi din 10” (în caz de egalitate, votul președintelui juriului ar fi cântărit dublu). Pentru această concurență neloyală soldată cu un scor de tenis (6-4), Editura Gallimard a dat în judecată adversarii la Tribunalul Comertului și i s-a plătit un prejudiciu, cu obligația de a scoate și banderola tendențioasă (un exemplar cu pricina a putut fi văzut în expoziție). În orice caz, cei doi romancieri și editorii lor erau conștienți că articolele apărute, oricum ar fi fost ele, și scandalul iscat făceau să se vorbească mai mult despre ei.

Când din partea revistei dadaiste „Littérature” i s-a pus lui Proust întrebarea de ce scrie, răspunsul (care nu a fost publicat) a fost unul pe măsură: „Păi pentru a se vorbi de dl Dorgeles!” Romanul *A l'ombre des jeunes filles en fleurs* nu prea a fost căutat de publicul larg, deoarece era greu de citit și înțelegerea lui presupunea achiziționarea volumului precedent, *Du côté de chez Swann*. Aceasta a făcut ca romanul *Les Croix de Bois* să fie vândut mult mai bine până la sfârșitul anului următor. Prin urmare, câștigarea Premiului Goncourt de către Proust și publicitatea care a urmat au făcut mai mult bine romanului lui Roland Dorgeles. De unde se vede că succesul nu are mereu a face cu valoarea.

Un alt premiu decernat în prima decadă a lunii decembrie era și „Vie Heureuse” (părintele, sau mama, Premiului *Femina*), el fiind atribuit de un juriu alcătuit în întregime din femei. De regulă, anunțarea acestuia se făcea cu câteva zile înainte de Premiul Goncourt, dar se pare că Roland Dorgeles nu și-a manifestat intenția să-l răvnească, din teama de a nu i se micșora șansele pentru câștigarea celui alt premii. Probabil că, din aceste rațiuni, scrutul feminin a fost amânat pentru 12 decembrie, la două zile după decernarea Premiului Goncourt. Desigur că Roland Dorgeles a fost desemnat drept câștigător al premiului, decizie pe care unii au văzut-o ca pe o reparație a presupusei nedreptăți făcute. Dar s-a întâmplat ca Roland Dorgeles să refuze Premiul „Vie Heureuse”: bravul ostaș romancier nu putea fi laureat al unui juriu adunat în gineceu... Oricum, nici denumirea de „Vie Heureuse” nu suna prea bine în cazul premierii unui roman care descria scene demne de capitolul „Ne-a acoperit pământul lui Dumnezeu”, din *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* (deși nu la fel de bine realizate din punct de vedere estetic).

Baronul de Montesquiou, prieten al lui Proust și prototip al personajului Charlus, vorbea despre „romanul monden” al prietenului său, pe care îl opunea romanului lui Roland Dorgeles, adăugând că „umbra tinerelor fete în floare a câștigat în fața umbrei eroilor în sânge”. Pot conchide că nici tinerile fete în floare de la „Vie Heureuse” nu au făcut umbră premiului acordat pentru *A l'ombre des jeunes filles en fleurs*, dar stai și mă întreb ce s-ar fi întâmplat în cazul în care situația ar fi fost inversă. Dacă Roland Dorgeles ar fi câștigat Premiul Goncourt, juriul feminin ar fi acordat Premiul „Vie Heureuse” lui Proust? Oare ar fi fost refuzat? Nu cunosc încă istoria de culise a acestei posibile ipoteze, care depășește spațiul restrâns și foarte interesant oferit vizitatorilor de Galeria Editurii Gallimard.

„Niciodată toamna nu fu mai... bogată”; un gând ce prinde contur sub forma unui cunoscut vers arghezian, ușor stilizat, atunci când încerc să găsesc o formulă sintetică ce ar putea reda amploarea activităților culturale derulate la Centrul de Cultură „George Apostu” în luna noiembrie 2021. A fost o lună plină de evenimente, poate cea mai „darnică” din acest an, a căror organizare are în spate un efort colectiv consistent pe care cititorii l-ar putea intui având drept criterii de evaluare numărul proiectelor, diversitatea domeniilor artistice abordate, anvergura lor națională și internațională și, desigur, calitatea lor intrinsecă.

Asadar, luna noiembrie a debutat la Centrul de Cultură „George Apostu” în pași de dans contemporan, spectacolul „În căutarea corpului pierdut”, prezentat în cea de-a treia zi a lui Brumar, fiind rodul experiențelor și viziunii artistice acumulate anterior de cei patru coreografi invitați în cadrul Rezidenței de dans contemporan cu același nume (1-10 octombrie 2021; Centrul de Cultură „George Apostu”). Având în spate o bogată experiență artistică internațională, care le-a conturat o puternică personalitate artistică, individualizată în stiluri și limbaje proprii, Alexandra Bălăsoiu, Cristina Lilienfeld, Valentina De Piante și Cosmin Manolescu au încercat, prin liniile coregrafice „desenate” în fața publicului pe parcursul a 90 de minute, să ne atragă atenția asupra efectelor pe care pandemia le-a generat în fiecare dintre noi, la nivel fizic și psihic; un exercițiu de o sinceritate brută, ce a adus la suprafață rănilor generate de teamă, de claustrare, de disoluția apartenențelor sociale clasice și de alienarea ființei umane prin intermediul avatarurilor create în mediul virtual. Am văzut la lucru concepte coregrafice cu un grad ridicat de atractivitate, propunerea artistică a celor patru protagoniști abordând ipostazii ale trupului ce au balansat între corpul-archivă și corpul poetic. Un spectacol reușit, desfășurat sub egida AREAL – spațiu pentru dezvoltare coregrafică & Centrul de Cultură „George Apostu”.

Fidel programului său cultural, Centrul „George Apostu” a inclus în agenda de activități autumnale un eveniment de tradiție, ajuns anul acesta la cea de-a XXVI-a ediție – Simpozionul Național de Estetică (11-13 noiembrie 2021).

Alin-Sebastian POPA

Rodnicie autumnală la Centrul de Cultură „George Apostu”

• foto: Victor-Eugen MIHAI – VEM

Din motive pandemice, ediția din acest an a ieșit parțial din tiparul său clasic, conturat în jurul Conferinței Naționale de Estetică, acolo unde, timp de 25 de ani, parteneri tradiționali au fost Academia Română, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași și cele două universități băcăuane: Universitatea „Vasile Alecsandri” și Universitatea „George Bacovia”; modelat de actualele împrejurări epidemiologice și de restricțiile în vigoare, programul a fost unul hibrid, combinând prezența fizică cu ofertele culturale din mediul on-line. Prima zi a Simpozionului – *Ziua artelor vizuale* – a adus în spațiul expozițional al Muzeului de artă contemporană „George Apostu” zeci de invitați dornici să ia parte la vernisarea expoziției de pictură, grafică, ceramică și fotografii intitulată sugestiv „Călătorii în timp”; o expoziție colectivă, ce a găzduit pe simezele muzeului lucrări plastice aparținând unui număr de 37 de autori, și, totodată, o expoziție retrospectivă, exponatele vernisate fiind realizate de artiști români și străini pe parcursul ultimelor cinci ediții ale „Rezidenței Tescani”. Un veritabil spectacol cromatic, facilitat de custodele acestei colecții, artistul vizual și fotograf profesionalist Ovidiu Ungureanu, fondatorul Chromatique Photo Studio & Art Gallery; un regal de emoții colorate, prezentat de criticul de artă ieșean, prof. univ. dr. Petru

Bejan, alături de care amfitrionul evenimentului, Gheorghe Geo Popa, a făcut cunoscută cea mai recentă ofertă editorială a Centrului, materializată sub forma numărului 55 al Revistei „Vitaliul” și al impresionantului album de artă „Athanor”, dedicat cunoscutului artist plastic ieșean Dragoș Pătrașcu.

Transbordat în mediul virtual și găzduit de pagina de Facebook a Centrului, programul Simpozionului a continuat în zilele de 12-13 noiembrie 2021 cu „Ziua interferențelor artistice” și, respectiv, „Ziua dramaturgiei românești”. Luând forma unei producții video ce a pus în dialog muzica instrumentală, poezia și coregrafia, oferta culturală dedicată „Zilei interferențelor artistice” a fost rezultată din Rezidența internațională „Spectacolul lumii – Estul întâlnește Estul” (20-29 octombrie 2021), ce a adus la Centrul de Cultură „George Apostu” tineri dansatori cu certe calități artistice (Gabriel Scalschi, Iași; Andra Romașcanu, Bacău), alături de nume cu greutate din universul armonilor sonore contemporane: Ali Asghar Rahimi (tanbour, voce; Iran), Andrei Kivru (violoncel; Franța) și Calin Grigoriu (chitară clasică; România). A rezultat de aici o tonică și surprinzătoare fuziune de stiluri și abordări instrumentale, interferate de versurile recitate și cântate din creația

poetului persan Omar Khayyam, în consonanță cu eclerajul emoțional desenat de mișcările celor doi coreografi, toate acestea contribuind la realizarea unei atmosfere unice de fuziune fertilă între spiritul persan și cel european. Conceptul artistic și realizarea întregii producții au purtat semnătura artistului Gheorghe Geo Popa, director general al Centrului de Cultură „George Apostu”.

13 noiembrie 2021, ultima zi a Simpozionului, a coincis cu momentul festiv al sărbătoririi „Zilei dramaturgiei românești”, insuficient reliefată la nivel național, în ciuda statutului său legal instituit încă din noiembrie 2019, ocolită de majoritatea instituțiilor îndrituite să onoreze cum se cuvine tocmai fundamentul ce justifică existența lor – creația dramaturgică națională; motiv pentru care Centrul a oferit spre vizionare pelicula cu piesa „America de-Acasă”, înregistrată în data de 23 septembrie 2021 pe scena Teatrului „Lucaefărul” din Chișinău, cu ocazia celei de-a VI-a ediții a Reuniunii Teatrelor Naționale Românești.

Luna lui Brumar s-a încheiat cu un amplu program cultural, consacrat unuia dintre cei mai apreciați scriitori ai literaturii universale: Feodor Mihailovici Dostoievski, manifestările fiind integrate programului aniversar intitulat „Dostoievski – 200” (25-26 noiembrie 2021). Pre-

textul acestei încercări de a-l (re)aduce în atenția opiniei publice pe cel care a creditat *Frumusețea* cu puterea „de a salva lumea” este dat de aniversarea celor 200 de ani de la nașterea marelui scriitor rus. Venit pe filiera unor relații instituționale conturate cu mulți ani în urmă, programul „Dostoievski – 200” este rodul unei colaborări stabilite între Centrul de Cultură „George Apostu”, în calitate de organizator, și partenerii săi în demersul de omagiere a operei și personalității marelui scriitor rus – Centrul Rus de Știință și Cultură la București și Filarmonica „Mihail Jora” din Bacău.

Dincolo de orice partizanat sau ideologie, dincolo de orice apartenență etnică sau națională, Centrul de Cultură „George Apostu” și-a asumat programul ca pe o obligație morală, văzând în Dostoievski prototipul „omului-universal”, care ajunge să accepte suferința ca pe o cale spre mântuire, ca pe o oportunitate de a pătrunde în tenebrele sufletului și minții umane, de a radiografa conștiințele fracturate, chinuite de povara libertății și măcinate de incertitudinea existenței lui Dumnezeu, pentru a putea împărtăși întregii lumi, prin intermediul cuvântului scris, frânturi de geniu și de înțelepciune rezultate din această experiență abisală. „Crimă și pedeapsă”, „Idiotul”, „Frații Karamazov”, „Demoni”, „Însemnări din subterană” sunt exemple edificatoare în acest sens, creații de o valoare inestimabilă, cu o tematică mereu actuală.

Programul cultural a inclus vernisarea Expoziției „Viața și creația lui Feodor Dostoievski” a Muzeului „Dostoievski” din Sankt Petersburg (25 noiembrie 2021), colocviul „Dostoievski – 200”, la care au fost invitați să conferențeze conf. univ. dr. Camelia Dinu (Universitatea din București; coordonator al volumului „Recitindul pe Dostoievski. 200 de ani de la naștere”), profesorul Ion Fercu („Lectura hermeneutică a operei dostoievskiene”) și Daniel-Ștefan Pocovnicu („Alt exercițiu de admirație: Dostoievski”), dar și Concertul de gală „Dostoievski – 200”, susținut pe 26 noiembrie de Orchestra Filarmonicii „Mihail Jora” Bacău (dirijor, Leonard Boga; invitat special, Eduard Kunz, la pian).

Interferențe culturale inedite, istorie, documente de arhivă, invitați de seamă, rezidențe artistice naționale și internaționale, expoziții colective și tematice, rememorarea unor destine excepționale (reale și imaginare), prelegeri și, peste toate acestea, armonia acustică ce răzbate încă din Sala „Ateneu”, acolo unde virtuozii Filarmonicii din Bacău s-au reunit pentru a închina simfonii unui zeu al literaturii universale; toate acestea și întregul efort organizatoric coordonat de Gheorghe Geo Popa, puse la dispoziția publicului de Centrul de Cultură „George Apostu” într-un final de toamnă bacoviană a anului 2021. Până la urmă totuși, cred că Argezi avea dreptate: „Niciodată toamna nu fu mai frumoasă”.

Oracole și amintiri

Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău, în colaborare cu Asociația „Muzeul jucărilor” București, vă invită să vă lăsați captivați de magia sărbătorilor de iarnă, să dați frâu liber bucuriei și să depănați amintiri împreună cu cei dragi vizitând expoziția „100 de ani de istorie reflectată în oracole și caiete de amintiri”. Indiferent dacă vă aflați sau nu în tabăra nostalgicilor, a celor care au avut caie de amintiri sau oracole sau doar a curioșilor, vă invităm într-o minunată călătorie în timp, având ca destinație locuri, oameni și vremuri de odinioară, fragmente de istorie socială cărora merită să le (re)descoperiți farmecul și pe care instituția noastră le redă acum timpului prezent.

Expoziția cuprinde peste 300 de oracole, caiete de amintiri din intervalul 1880-1980 și obiecte școlare care fac parte din colecția particulară Cristian și Mihai Dumitru, de la Asociația „Muzeul jucărilor” București. Expoziția (coordonatori: prof. Mariana Popa, manager, și Mihaela Băbușanu, conservator) poate fi vizitată din 18 noiembrie 2021 până la sfârșitul lunii ianuarie 2022, în intervalul orar 9.00-17.00, de marți până duminică, cu excepția sărbătorilor legale, în condițiile legale impuse de pandemie.

Ne aflăm sub semnul împlinirii a două secole de la nașterea lui Feodor Mihailovici Dostoievski (30 octombrie/ 11 noiembrie 1821). La întrebarea din titlu, prin 1990, se putea răspunde afirmativ: da, trăiește, se numește Dmitri Andreievici Dostoievski și este strănepotul celebrului scriitor. Are la rândul lui un fiu, Alexei, în vârstă de vreo 13 ani. Așadar, Alexei Dmitrievici Dostoievski este străstrănepotul scriitorului.

Am găsit aceste informații, dar și multe altele, într-un articol din „Aurora”, publicație a Ambasadei sovietice de la București. Articolul în cauză se apropie oarecum prin titlu de întrebarea noastră: „Dostoievski trăiește la Leningrad”. El este semnat de ziaristul Alexei Borzenko și ne povestește despre întâlnirea și conversația cu Dmitri Dostoievski, strănepotul genialului scriitor. Cu toate că s-au scurs de atunci mai mult de 30 de ani, nădăjdum că Dostoievski continuă să locuiască în Sankt Petersburg, oraș care din 1924 și până la începutul ultimului deceniu al secolului XX a purtat numele de Leningrad. Deși poate că strănepotul Dmitri nu mai e în viață, ne gândim că străstrănepotul Alexei are toate șansele să trăiască și că el, de ce oare nu, poate să aibă un fiu, căruia i s-a mai adăugat un prefix-particulă „stră-”: așadar, este străstrănepotul jubilarului Feodor Mihailovici Dostoievski. De trei ori „stră”!

Noi ne vom întoarce la articolul amintit mai sus și vom fructifica informațiile interesante despre descendenții lui F. M. Dostoievski, însă acum considerăm că este necesar să efectuăm un salt îndrăg în timp și să vorbim despre ascendența scriitorului. Datele pe care le vom prezenta provin din alte surse și unele dintre ele sunt nesigure și controversate. Sunt așa în primul rând datele despre ascendența mai îndepărtată, dar nici cele despre ascendența imediată nu sunt absolut sigure și lipsite de controverse.

Neamul Dostoievski și-ar avea obârșia în niște lituanieni de vază dintr-o localitate numită Dostoievo, de unde și numele de familie Dostoievski. Când anume am putea fixa în timp această informație, când anume neamul Dostoievski se va fi fixat în Rusia propriu-zisă este imposibil de stabilit. Ceea ce este sigur este că părinții scriitorului au locuit în principal la Moscova. Oricum, numele de Dostoievski nu are rezonanță strict rusească, așa precum nu o au în general numele în sufixul-terminație „-ski”. Rezonanța e mai mult poloneză.

În ceea ce-l privește pe Feodor Mihailovici Dostoievski, se pare că pentru el această problemă n-a existat. F. M. Dostoievski s-a considerat un rus pursănge, aceste de naționalism și chiar de sovinișm fiind frecvente în viața și opera scriitorului.

Tatăl lui Dostoievski, chirurg militar, ar fi tratat fără plată pe pacienții săraci. În 1831 și-a cumpărat o moșie, obținând din 1828 un titlu nobiliar. Însă evident că nici pe departe nu este vorba de apartenența la vechea mosevitate și nobilime rusă, ca în cazurile lui Turgeniev și Tolstoi, însă spre deosebire de aceștia, Dostoievski a îndurat mereu lip-

Tiberiu IONESCU

Mai trăiește Dostoievski în Sankt Petersburg?

suri materiale și toată viața a avut nevoie de bani. Cu toate că tratarea gratuită a unor săraci ar presupune o inimă blândă și larg deschisă, tatăl lui Dostoievski se pare că a fost un om aspru, rigid, suspicios și chiar crunt. El a murit pe neașteptate în 1839 și există dovezi că a fost omorât de iobagi de pe propria moșie. Unele surse se remarcă prin admiterea posibilității de prezumție, însă altele exclud o astfel de posibilitate.

Astfel, în „Scurta enciclopedie literară” (ori de câte ori dăm peste atributul „scurtă” din titlul acestei enciclopedii, ne întrebăm de ce oare „scurtă”, fiind vorba de o enciclopedie în 9 volume, format mare, fiecare volum având în jur de 1000 de pagini s.a.m.d.), putem citi la pagina 757 din volumul 2: „După ce a obținut în anii 1831-1832 proprietăți nu prea mari în gubernia Tula, s-a comportat crunt cu țărani și a fost ucis în 1839 de propriii iobagi”. În schimb mama, Maria Feodorovna, a fost o femeie cultivată, poetică, blândă, indulgentă, dar și religioasă. Ea a murit în 1837.

F. M. Dostoievski a avut un singur frate, mai în vârstă doar cu un an, Mihail. Cei doi frați au fost foarte strâns legați unul de celălalt. Încă din copilărie aveau preocupări literare, după întoarcerea lui Feodor din Siberia au lucrat mult timp împreună, editând reviste și așa mai departe. Ei urmaseră, prin decizia tatălui, cursurile Institutului de Inginerie Militară din Sankt Petersburg, însă nici unul dintre ei nu a rămas în armată după absolvirea Institutului. Vocația lor era alta. Moartea fratelui Mihail în 1864 a constituit pentru Feodor o lovitură ale cărei urmări le-a resimțit cu profunzime în anii care au urmat.

Oricine îl citește cu suficientă atenție pe F. M. Dostoievski și apoi cugetă asupra celor citite este înclinat în mod necondiționat să creadă – nici noi nu facem excepție – că prin viața lui Dostoievski s-ar fi perindat numeroase femei. Toate povestirile și romanele dostoievskiene abundă în chipuri feminine zugrăvite cu nemaîntâlnită și neasemuită măiestrie și profunzime, iar această stare de lucruri ar presupune că Dostoievski a plecat de la situații reale și nu de la supoziții și fantezii. Dar iată, cu deplină surprindere, în momentul de față noi nu suntem în măsură să descoperim decât vreo trei femei legate de viața lui Dostoievski. Care sunt acestea?

Întâi, Maria Dmitrievna Isaeva, o văduvă bogată, cu care s-a căsătorit în 1857. Dar ea era bolnavă de tuberculoză și a murit 7 ani mai târziu. Căsătoria a fost plină de nefericiri și pentru că soția a fost martoră la atacurile de epilepsie ale lui Dostoievski.

Apoi Apollinaria Suslova (1840-1918), o scriitoare de un talent mai modest. De Suslova se leagă în primul rând călătoria din anii 1863-1865 a lui Dostoievski în vestul Europei, apoi jocurile de noroc, care puseseră stăpânire pe Dostoievski și care ar fi putut să-l dărâme definitiv (vezi romanul „Jucătorul”) etc. Suslova este prototipul Polinei din „Jucătorul” și al Ekaterinei Ivanovna din „Frații Karamazov”. În jurnalul ei, Suslova ne-a lăsat informații importante pentru biografia lui Dostoievski. Și, în sfârșit, la foarte puțin timp, în 1866, în viața lui Dostoievski apare cea de-a treia femeie, stenografa Anna Grigorievna Snitkina, căreia el i-a dictat romanul „Jucătorul” și cu care s-a căsătorit în anul următor, 1867. Ea a fost ingerul ocrotitor și salvator pentru Dostoievski, un veritabil punct de cotitură. Ea a fost capabilă să aducă ordine în viața și cheltuielile scriitorului, i-a creat și asigurat pe cât a fost posibil condiții mai bune de viață și de lucru. Au avut patru copii, însă doar doi au ajuns la maturitate.

Se cuvine să zăbovim mai pe îndelete asupra Annei Grigorievna (1846-1918). Ea n-a fost nici pe departe doar o simplă stenografa sau o gospodină pre-văzătoare; ea a fost o veritabilă ajutoare și reprezentantă a lui Dostoievski, mâna lui dreaptă. Dacă acum Dostoievski este Dostoievski, meritul Annei Grigorievna este mai presus de orice dubiu. Cu rezervele de rigoare, putem afirma că Anna Grigorievna a fost un alter ego al lui Feodor Mihailovici.

Din 1866 și până la moarte s-a implicat activ și eficient în pregătirea pentru tipar a scrierilor soțului, a negociat curajos cu editorii și cu tipograful, a redactat și editat ea însăși scrierile din Dostoievski. El a devenit conștient de raza salvatoare de lumină reprezentată de Anna Grigorievna, iar faptul că i-a dedicat romanul „Frații Karamazov” nu este cătuși de puțin un fapt întâmplător ori de circumstanță.

După moartea soțului de la începutul anului 1881, a strâns cu o hârmă de furnică manuscrisele, scrisorile, actele, documentele și fotografiile lui Dostoievski. A

strâns tot ce se putea strânge, fiind convinsă că a întâlnit în Dostoievski pe una dintre cele mai accentuate personalități din toate timpurile. În 1906 a organizat o cameră dedicată lui Dostoievski la Muzeul de Istorie din Moscova. În același an, a alcătuit și tipărit „Indicatorul bibliografic al scrierilor și operelor de artă legate de viața și activitatea lui F. M. Dostoievski”. Scrierile ei (jurnale, amintiri) reprezintă un izvor de neprețuit în conturarea biografiei și personalității scriitorului. Ne vom mai întâlni cu Anna Grigorievna când ne vom întoarce la articolul din „Aurora”, articol amintit mai sus.

Vom începe acum să vorbim despre descendenții lui Dostoievski. Știm deja că dintre cei patru copii, doar doi au atins vârsta maturității. Ei s-au numit Liuba și Feodor. Despre Liuba știm doar că a scris trei romane (de fapt, toți descendenții lui Dostoievski și-au încercat mai mult sau mai puțin norocul în ale scrisurii) și că ne-a lăsat în scris mărturie despre celebrul ei tată.

Fiului Feodorov (aceleasi prenume ca și al tatălui) i-a urmat Andrei, lui Andrei i-a urmat Dmitri, iar lui Dmitri îi urmează Alexei. Informațiile noastre se opresc în anul 1990. Un articol din ediția internațională a ziarului „The Guardian” precizează că în anul 2000 în Sankt Petersburg trăiau în condiții relativ precare șase descendenți ai lui F. M. Dostoievski. Feodor Feodorovici a fost unul dintre primii radioamatori din Rusia. El a scris poezii și povestiri destul de bune, dar le-a ars.

Andrei Feodorovici a fost un autotomobilist pătimaș, a luptat în războiul contra Finlandei și nu numai că s-a aflat aproape continuu pe front în tot timpul războiului cu nemții în Europa, ci a luptat și în Manciuria în august-septembrie 1945, cu japonezii. A început ca sublocotenent în 1939 și a ieșit din armată ca maior în 1946. A mai lucrat ca inginer tehnician, dar din cauza multor răni grave a fost nevoit să se pensioneze înainte de vreme. Andrei Feodorovici și filologul Serghei Belov au întocmit harta topografică precisă a romanului „Crimă și pedeapsă”. Și în zilele noastre curiosii urcă pe scara veche a imobilului de pe strada Sredniaia Podaeskaia spre apartamentul 67 la etajul 4, unde a locuit cămătăreasa ucisă de Rodion Raskolnikov.

Dmitri Dostoievski nu se poate abține să nu vorbească și despre străbunica lui, despre Anna Grigorievna. El o consideră o femeie ieșită din comun și citează din însemnările ei despre Dostoievski: „În prima zi când ne-am cunoscut, el nu mi-a plăcut deloc, dar pe urmă am înțeles că viața mea avea să fie pentru totdeauna legată de acest om”.

Imediat după ce s-au întâlnit, Dmitri Dostoievski și Alexei Borzenko – autorul articolului din „Aurora” – au mers la Mănăstirea Alexandr Nevski, unde se află mormântul lui F. M. Dostoievski. Tot acolo, alături, sunt mormintele Annei Grigorievna și al tatălui lui Dmitri, Andrei Fiodorovici. Aceste două morminte din urmă își au povestea lor. Anna Grigorievna a murit la laltă, în Crimeea, în 1918, la vârsta de 76 de ani. A lăsat cu limbă de moarte ca rămășițele ei pământești să fie înhumate la Sankt Petersburg, alături de mormântul soțului. Legământul urma să-l îndeplinească fiul Feodor, însă războiul civil nu i-a mai permis aceasta. El a murit de tifos în 1922 și de-abia nepotul Andrei a îndeplinit legământul. Este interesant că nepotul Andrei s-a născut în aceeași zi în care, cândva, cu ani în urmă, murise Feodor Mihailovici Dostoievski. Pe placa de granit a mormântului sunt gravate cuvintele pe care Dostoievski le-a folosit ca motto pentru „Frații Karamazov”: „Adevărat, adevărat, zic vouă că dacă grăunțele de grâu, când cade în pământ, nu va muri, rămâne singur; iar dacă va muri, aduce multă roadă” (Ioan, XII, 24).

Cât despre sine însuși, Dmitri Dostoievski ne spune că este de meserie vatman și radiomecanic. A condus tramvaie până în mai 1987, iar acum lucrează într-un atelier de reparații aparatură radio. Despre fiul Alioșa ne spune că are o fire de entuziast, că-i plac iahturile și că încearcă și el să scrie câte ceva.

Dmitri Dostoievski abordează și o problemă neelucidată până în zilele noastre. Anna Grigorievna locuia în laltă în Hotelul „Frantzia”. După moartea ei, din camera de hotel au dispărut manuscrise, scrisori și alte documente. Printre ele și o variantă necunoscută a romanului „Frații Karamazov”. Circulă versiunea că aceste hârtii de valoare au fost cumpărate cu bani grei de scriitorul Stefan Zweig, mare colecționar de manuscrise. În investigațiile care continuă s-a implicat și baronul Eduard von Falz-Fein din Liechtenstein, al cărui arbore genealogic s-a intersectat cu cel al lui Dostoievski.

Lui Dostoievski i-a fost dat să ducă o viață de hoinar. Numai în Sankt Petersburg a locuit prin vreo 20 de case. Un suflet neliniștit, tulburat și fără de astămpăr. Dar poate că fugea și de creditori. Doar în Staraia Russa, Dostoievski a locuit mai mult timp în aceeași casă, vreo 7 ani.

Cu ani în urmă, încă în 1854, către sfârșitul odiseei siberiene, Feodor scria fratelui Mihail: „Eu sunt un copil al vremurilor noastre, un copil al lipsei de credință și al indoliei. Până în prezent (și eu știu asta) și până va cădea capacul de sicriu. Însă ce chinuri groznice am îndurat și îndur acum din pricina setei de a crede, sete care este cu atât mai puternică în sufletul meu cu cât sunt mai multe dovezile contrare!”

La despărțire, în dreptul lui Dmitri Andreievici Dostoievski s-a oprit un tramvai, deși acolo nu era stație. Dmitri s-a urcat și tramvaiul a plecat. Știm că Dmitri fusese mult, mulți ani vatman. O dovadă clară a solidarității de castă.

Personalități băcăuane

Vasile Pruteanu

N. 3 februarie 1935, în comuna Blăgești, județul Bacău – m. 27 decembrie 2016, la Bacău. Publicist, prozator, critic muzical, teatral și de artă, consilier. Fiul lui Vasile și al Mariei Pruteanu (n. Capșa), agricultori. Urmează cursurile primare și cele gimnaziale la Liceul Teoretic Buhusi (1942-1950), după absolvire fiind admis, prin concurs, la Școala de Subingineri Silvici Cluj (1950-1955). În această perioadă începe să scrie poezie, câștigând premiul I la un festival zonal și debutând, în 1951, la revista „Tribuna”. Își încearcă apoi condeiul în publicistică, mai întâi la ziarul clujean „Făclia”, iar după aceea, în perioada studenției, la „Viata studentească” și la cotidianul „România liberă”. Repartizat în 1955 la Ocolul Silvic Bacău, lucrează, timp de cinci ani, ca tehnician silvic în cadrul acestuia, precum și la Ocolul Silvic Fântânele. Reușește să fie, pentru un an, student la cursurile fără frecvență ale Facultății de Silvicultură Brașov, dar este exmatriculat pe motiv că tatăl său, primar liberal înainte de 1944, a fost declarat chiabur de către comuniști. O perioadă, tentativele sale de a-și desăvârși studiile au eșuat din aceeași cauză, abia în 1960 fiind admis, ca bursier, atât la Facultatea de Filozofie București, cât și la Conservatorul „Ciprian Porumbescu” din Capitală. Studiile de ziaristică urmate în secundar la prima facultate, ca și cele de muzicologie de la cea de a doua i-au asigurat o pregătire profesională solidă, care l-au făcut apt de a lucra direct în presă. Chiar dacă, după trei ani de învățat în paralel, a trebuit să abandoneze studiile de la Conservator, fiind obligat, în plus, să restituie echivalentul bursei încasate, pasivitatea pentru muzică nu l-a părăsit, de-a lungul anilor scriind

peste 500 de cronici la concertele Filarmonicii din Bacău și ale numeroșilor soliști ori formații camerale ce s-au perindat prin sălile de spectacol băcăuane. Fără a abandona în totalitate poezia, în timpul facultății începe să scrie și proză, manuscrisul romanului „Casa de la marginea pădurii” fiindu-i achiziționat de Editura „Albatros”, în 1964, pentru nu mai puțin de 15000 lei. Cu 8000 lei aceași instituție editorială îi cumpăra manuscrisul altui roman, însă nici unul dintre ele nu avea să vadă lumina tiparului datorită rigorilor cenzurii. Studentul-autor se declarase însă mai mult decât mulțumit, chiar dacă pentru drepturile bănești, cheltuite între timp, a trebuit să se judece prin tribunale cu Editura, care l-a acționat în instanță pentru că nu a acceptat să-și modifice textele așa cum ar fi dorit cenzura comunistă. Până la urmă „Albatrosul” a pierdut procesele, însă și literatura noastră are un scriitor mai puțin, întrucât manuscrisele celor două romane s-au pierdut, iar promițătorul prozator și-a abandonat proiectele, renunțând să scrie din memorie subiectele plătite atât de consistent pentru un debutant.

După absolvirea Facultății de Filozofie și a cursurilor de ziaristică din cadrul acesteia, a intrat ca redactor la cotidianul „Steagul roșu” din Bacău, unde a lucrat în perioada 1965-1967 la mai toate secțiile, exersându-și talentul publicistic, inclusiv în cronicile teatrale, muzicale și de artă. Abilitățile sale ziaristice nu au scăpat ochiului atent al Agenției Române de Presă

AGERPRES, care l-a solicitat în calitate de corespondent teritorial pentru județele Bacău, Neamț, Vrancea și Vaslui. Până în 1981 a transmis zilnic știri de presă, majoritatea fiind preluate de ziarele centrale ale vremii, dar și de agențiile străine, care la rândul lor le-au oferit publicațiilor din mai multe țări ale lumii. Concomitent cu textele specifice agenției, a publicat, pe lângă cronicile muzicale deja amintite, mai bine de 200 de cronici teatrale, articole de opinie socială, culturală și politică în revistele „Ateneu”, „Astra”, „Cronica”, „Familia”, „Muzica”, „Ramuri” s.a., zeci de interviuri cu diverse personalități, reportaje, anchete, note etc. în presa județeană și în cea din județele arondate, între care cel mai des la „Ceahlăul” (jud. Neamț) și „Milcovul” (jud. Vrancea).

În 1979, odată cu plecarea fratelui său în S.U.A. – ajuns, un an mai târziu, redactor la Vocea

Americii –, dosarul de cadre a revenit în prim-plan, în perioada 1979-1980 fiind tot mai des șicanat de Securitate, ai cărei politrucci au întins coarda până acolo încât a fost amenințat nu doar cu pierderea slujbei, ci chiar cu a vieții. Refuzând să colaboreze cu instituția rău famată, și-a pierdut, într-adevăr, peste un an, slujba, câteva săptămâni rămânând în afara muncii. Abia după o discuție foarte dură cu primul-secretar al Județenei de Partid, Alexandrina Găinușe, careia i-a demonstrat că oricând poate mediatiza în străinătate cazul său, a fost încadrat instructor la Comitetul Județean pentru Cultură și Educație Socialistă, fiind îndepărtat din presă, dar nu și de preocupările sale publicistice.

A continuat să publice cronici la spectacole, concerte și expoziții, activitate intensificată după 2000, când paleta jurnalistică băcăuane s-a diversificat rapid. A colaborat, astfel, cu ziarele „Deșteptarea”, „Informația Bacăului”, „Monitorul de Bacău”, „Curentul”, „Ziarul de Bacău”, cu săptămânalele „Moldova” și „Viata băcăuană”, cu revistele „Literatura și Artă” (Chișinău), „Vitriliu”, „Teatrul românesc”, „Ateneu”, „Plumb” (Bacău) și, nu în ultimul rând, cu studiourile de radio și de televiziune locale. La defunctul „Star B”, de pildă, a susținut pe calea undelor, pe parcursul a cinci ani, peste 250 de emisiuni muzicale, în cadrul cărora a prezentat zeci de compozitori și lucrările acestora, numeroase cicluri educative, inclusiv cele legate de muzica scrisă de compozitorii con-

temporari. S-a implicat, totodată, în organizarea Festivalului „Enescu – Orfeul moldav” și a „Zilelor Muzicii Contemporane”, precum și a Festivalului „George Bacovia”, onorate de personalități de marcă din țară și străinătate. În calitate de consilier al Inspectoratului Județean pentru Cultură, instituție la care a lucrat până la pensionare, în 1999, a contribuit la editarea, alături de pictorul Ilie Bocca, a interesantei reviste „Cultura” (1996-1997), în cadrul căreia a publicat interviuri și a realizat profilurile unor actori și muzicieni băcăuani.

A fost, începând din 1971, membru al Federației Internaționale a Jurnaliștilor, iar după reactivarea PNL a cochetat, timp de trei luni, cu acesta, dar s-a retras, nemulțumit de ceea ce se întâmplă în politica românească post-revoluționară. Prezentă discretă în ultimii ani, îndeosebi după ce a trecut prin șocul a două infarcturi, a rămas același cronicar avizat, a cărui opinie nu putea fi ocolită de viitorii istorici ai vieții spirituale băcăuane.

Din păcate, ca și alți jurnaliști ai locului, nu și-a adunat decât o mică parte dintre articolele scrise, în volumul „Calul troian dă cu copita” (Bacău, Editura „Pro Plumb”, 2007), văduvind-ne de cronică vie a anilor în care condeul său, acid adesea, s-a exersat. Împreună cu Dorinel Ichim și Eugen Șendrea a scris capitolul „Bacău cultural” din monografia „Județul Bacău” (Bacău, 1996), coordonată de Mircea Filip, însă cronicile muzicale, teatrale și de artă ar putea oricând alcătui antologii memorabile și utile celor interesați de fenomenul cultural băcăuan. Răspălit, în 2008, cu Diploma de Excelență a Teatrului de Animație, s-a stins după o îndelungată suferință.

Cornel-Simion GALBEN

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Acțiunea din „Măștile lui Brejnev” (Pitești, Ed. „Paralela 45”, 2020), de Nicolae Spătaru se petrece imediat după moartea conducătorului Uniunii Sovietice (1964-1982), survenită la data de 10 noiembrie 1982, și este plasată în satul Sinihău. Naratorul principal este Marcu Filipescu, secretar al sovietului sătesc. Deși infatuat, Marcu Filipescu e un personaj cu lipici la cititori. Se crede buricul pământului, dar intră în buclucuri. E fermecător prin înclinația spre autopersiflare pe care nu întodeauna o aplică într-un mod conștient. E mualit, dar asta nu-l împiedică să vizeze sau să devină introspectiv.

Va trece prin tot felul de aventuri după ce, dintr-un exces de zel, se oferă să depoziteze la el acasă câteva sute de măști antigaz, un surplus față de numărul de cetățeni ai satului, înspăimântați de autorități – prin diferite mijloace – că se apropie un „război nuclear devastator împotriva Uniunii Sovietice”, care va fi declansat de „America imperialistă”. În manieră „gogoliană” (Grigore Chiper, „O distopie tragicomică”, în Revista „Contrafort”, nr. 5, 2020), măștile vor prinde viață. Odată personificate, vor comite farse: fac zarvă prin casă în miez de noapte, cotrobăind prin odăi; fură și mănâncă merindele din frigider lăsând mizerie (aluzie și la infometarea populației în perioada comunismului): „Când

Nicolae SPĂTARU

Măștile lui Brejnev

s-a făcut lumină, pe ușa din fundul coridorului, cea care dădea în cămăruță, intrau buluc patru măști. Patru! Două deuceau un baton mare de salam «Odessa», iar celelalte două un picior de porc și o pâine. Era piciorul pe care-l cumpărasem chiar eu de la cooperativa colhozului. Și s-au făcut nevăzute în semiintunericul cămăruței, după ce două măști, cocoțate una peste alta, au închis ușa în viteză mare. Am mai reușit să văd cum cea de sus mi-a făcut smecherește cu ochiul. Adică, vezi dumneata, cu ocheanul. Apoi, în cămăruță, s-au auzit răsete. Rădeau probabil de mine. [...] Rădeau pentru că ne-au lăsat fără hrană”. Un caracter grotesc au unele întâmplări cu iz polițienesc. În povestea morții suspecte a „vrăjitoarei” din sat pare un act de justiție rezolvat printr-un fel de misticism „răsturnat”. Întâmplări stranie sunt consemnate de un alt personaj-narator, Aurel Zmeură, sectorist, sergent-major. Numai că rapoartele sale „de investigare” nu prea au legătură cu realitatea, ci mai degrabă cu realismul magic și sunt veritabile proze scurte, de sine stătătoare.

Într-o notă intitulată – iarăși ironic – „Din partea editorului”, autorul ne rezervă o altă ghiduşie: dosarul de la securitate al lui Marcu Filipescu, internat împotriva

voinei lui la Spitalul de Psihiatrie, dispore, iar Aurel Zmeură are propria lui teorie despre respectiva „volatilizare”.

Chiar dacă lectura acestui roman pare deconectantă, un cititor atent la surprizele subtextuale va identifica numeroase simboluri și va înțelege mesajele subliminale. Ca tehnică literară, scrierea este una modernă, prin fragmentarea textului și prin introducerea poveștilor în ramă. Prozatorul vine totuși în ajutorul cititorului, separând multiplele planuri prin asteriscuri. Despre ineditul creației, Grigore Chiper observa: „Noutatea [...] constă în faptul că evenimentele și acțiunile absolute reale, decupate din *illo tempore*, sunt aranjate în forma unui puzzle distopic și turnate într-o grilă fantastic-umoristică, cu toată recuzita de rigoare”.

Cartea se încheie cu propoziția: „Investigația continuă”. Așadar, finalul e deschis și ne putem aștepta la o continuare.

Nicolae Spătaru s-a remarcat deja în poezie și proză scurtă, are publicate peste 15 cărți și a obținut câteva premii literare importante. Prin acest debut în roman, dovedește o dată în plus că indiferent de genul ales, e un scriitor stăpân pe mijloacele sale de expresie.

Violeta SAVU

– *Elleny, te știam încă de pe băncile Liceului de Artă din Bacău, pasionată de domeniul artelor vizuale, petrecând cel mai adesea ore după ore în fața pânzelor, căutând răspunsuri, maniere de lucru, încercând să obții reprezentări dintre cele mai potrivite. Inevitabil, timpul a trecut – în cazul tău, se pare că a făcut-o cu mult sens; spun asta întrucât, iată, după ani, reîntâlnesc un artist în adevăratul sens al cuvântului. Te întreb abrupt: reprezintă arta, în ceea ce te privește, acea cale de aur care să te conducă la adevărurile imuabile?*

am redescoperit lucrurile lăsate în urmă, la Comănești. Cel mai important: o stare de liniște străbătută doar de sunetele păsărilor, de jocurile valurilor, de mirosurile florilor și chiar de briza mării.

– *Privindu-ți lucrările, am avut nu o dată impresia că, deși acestea încep în lumea vie, își întind semnificațiile către lumea simbolurilor. Cum ar trebui privite creațiile tale?*

– Interesul pentru creațiile mele crește din simbolurile și poveștile pe care acestea le poartă în spate. Fiecare privitor are libertatea de a vedea ceva diferit. Chiar dacă obișnuiesc să scot la iveală fiecare asemenea poveste, totuși îmi doresc ca acea lucrare să fie privită în primul rând din perspectiva celui care o admiră. În special așa pot fi revelate și mai multe simboluri; pe de altă parte, ei înșiși găsesc propriile motivații de a interdialoga cu lucrarea respectivă.

– *De-a lungul prezentului interviu intenționez să sar de la întrebări poate ceva mai complicate către formulări voiți naive. Așadar, există în actualul tău interpretativ o dimensiune ritualică?*

– De multe ori descopăr eu însămi că actual creației presupune într-adevăr o dimensiune ritualică, în sensul în care îți poate facilita meditația. Te ajută să te deconectezi de lucrurile banale, profane și să ai acces la o fascinantă lume a mecanismelor interioare. Uneori, când mă cufund adânc în propriul meu „ritual”, mă trezesc chiar eu surprinsă de rezultatele obținute, care adesea sunt diferite cu mult de ce îmi imaginam în stadiile inițiale. Întotdeauna încep o lucrare cu predefinierea ei în orizonturile imaginației, dar undeva pe parcurs constat că mâna și pensula își au propriile lor căi. Tocmai de aceea mulți oameni consideră că arta poate avea proprietăți terapeutice. Chiar îmi permit să dau un sfat: când „simți” că adevărat stresul, așază-te la o masă și desenează orice, poate ceva care te binedispunea în orizonturile trecutului. Cine știe, poate s-ar ivi o adevărată comoară „sufletească”!

Elleny GHERGHE:

„Arta reprezintă motivația cea mai puternică în relația cu propriile interioare”

– *Nu îți ascund faptul că am surprins în tablourile tale o disponibilitate generoasă pentru sensibil, fragilitate, romantism. Toate acestea ar putea părea astăzi consumate, căci trăim în timpuri barbare, unde latura materială pare să fi înghițit principiile de orice natură. Dar totuși... îmi pare că nu ești foarte interesată de tendințele actuale, de manierele multistructurate ale prezentului. Mă înșel? Cum te raportezi la creatorii de frumos din generația ta?*

– Ai dreptate, trebuie să admit că nu sunt preocupată de toată această forfotă, de stilurile la modă etc. Însă câteodată se ivesc întrebări: cum ar fi dacă mi-ar intra în studio Carravaggio? Ce ar gândi despre ceea ce pictez? Pe de altă parte, da, cum relaționez cu creatorii de frumos ai generației mele? Ei, până la urmă frumusețea de a fi artist rezidă în dreptul tău de a fi cu totul liber, fără ziduri, fără legi preexistente. Să ne înțelegem: am un respect deosebit pentru toți artiștii, chiar și pentru cei cu care nu rezonез deloc artistic. Împărțimusem aceeași condiție, iar frumusețile mediate de actul de creație pot fi întâlnite la fiecare pas.

– *Nu pot să nu mă leg și de o altă particularitate a devenirilor tale. Știu că începuturile le datorezi într-o oarecare măsură și matusii tale, care a avut câteva expoziții în Frankfurt. Ai făcut școala la Comănești, ulterior la Bacău, apoi la București. Ai vizitat în mai multe rânduri Germania, totuși*

ai ales într-un final Spania. Bănuiesc că fiecare spațiu a lăsat câte ceva în pictura ta.

– Alături de părinți am avut-o încă de la început și pe mătușa mea, Marlen. Aș putea spune că practic am început împreună această călătorie în actul picturii. Mi-aduc și acum aminte de primul dar deosebit, de primele mele uleiuri pe care mi le-a făcut cadou. Demult, în Comănești, asemenea ustensile erau de negăsit, situație ce a determinat-o să mi le trimită tocmai din Frankfurt. Aș spune totuși că fiecare loc unde am stat și-a pus o mică amprentă asupra lucrărilor mele. Primii pași au însemnat mult peisaj, în special mulți copaci. În timpul facultății am câștigat o galerie întreagă de personaje, personaje fără chip uman, ci compuse din elementele naturii. Probabil era maniera mea de a-mi arăta încă atașamentul față de o lume cumva dispărută. Apoi, aici, în Spania, am experimentat o puternică conexiune cu universul păsărilor. Păsările conotă cu libertatea...

– *Adesea, când vorbești de lumea căreia îi dai crezare, o faci în termenii unei narațiuni. E un „story”, mereu există un background, ceva determinant... Există vreun mecanism care să declanșeze așezarea în ramă? Apoi, mi-ai permite să întreb: de unde vin subiectele?*

– Așa cum am menționat, în spatele fiecărui tablou există o mică „narațiune”. Iubesc să-mi desfășor viața astfel! Subiec-

tele se ivesc din propriile sentimente, emoții, experiențe. Inspirația vine de pretutindeni, iar caietul de schițe îmi este mereu plin, uneori trecând ani buni până când să cunoască dezvoltări. De-aș avea timp să le văd pe toate împlinite! Pur și simplu, un răsărit, zborul unei păsări dincolo de fereastră, atingerea unei plante devin inspirație. Așa e Mama Natură: îmi înfrumusețează gândurile, sentimentele, emoțiile.

– *Lucrările mari alternează cu cele mici, ca niște bijuterii. Sunt... la purtător. E cumva și o metaforă a faptului că discursul acesta pictural pe care îl generezi se adresează direct inimii? Ar trebui să se afle, revin, „la purtător”. Tu cum vezi lucrurile?*

– Inspirația vine dinspre infinit. De aceea, cred că pânzele nu pot aduce o limitare a mijloacelor de exprimare. Frumusețea vine în diferite forme și dimensiuni, la fel picturile mele. Uneori, mă surprind petrecând mai mult timp la o lucrare de 20 x 20 cm; ceea ce contează rămâne puterea de reprezentare.

– *Îndrăznesc să te invit în propriul tău atelier, deopotrivă în cel exterior – rugându-te să ni-l descrii prin intermediul cuvintelor, cât și în cel interior, locul unde căutările nu se opresc decât după ore și ore de chin...*

– Atelierul de acum e mai degrabă micuț, raportat la picturile pe care vreau să le creez, și sper că în curând mă

voi putea muta într-o locație mai generoasă. Cu toate acestea, mă simt bine și aici, are o energie aparte: când sunt aici, simt cum timpul se oprește. Lucrez de obicei simultan la cel puțin trei picturi, sunt inconjurată mereu de culori, pensule, pânze, schițe, flori uscate, chiar pene pe care le colecționez din clipa în care am început să pictez păsările. Aș spune că e și mai dificil să descriu „atelierul interior”. Glumind, e desigur cu mult mai mare decât cel fizic. Aici mă aflu într-o continuă căutare, aici îmi găsesc ideile, emoțiile. Tot aici îmi duc luptele, îmi trăiesc bucuriile și descopăr răspunsuri chiar la întrebări nerostite.

– Care îți sunt culorile cele mai apropiate? Haide să încercăm un mic exercițiu: după ce le numești, am să te rog să atasezi fiecăreia câte un atribut, câte un determinant.

– Culorile pe care le îndrăgesc sunt prezente – cum altfel? – În „rezolvarea” mea cromatică: un albastru divin-ultramarin, un verde emerald – natura, și Alizarin Crimson – un soi de roșu intens spre violet – aceasta ar presemna iubirea.

– A venit vremea să-mi zici câte ceva și despre cei care te-au inspirat; mă refer de data aceasta la lumea mare și încărcată de sens a picturii... Te apropie ceva de Renaștere, de exemplu?

– Cred că fiecare curent și stil este important și purtător de frumusețe, dar într-adevăr Renașterea e o sursă de inspirație apropiată sufletului meu. Când am terminat Liceul de Artă, ultima mare provocare a presupus o copie după *Bunăvestirea* lui Fra Angelico. De atunci, am tot studiat Renașterea. Artiștii Renașterii –

Botticelli, Michelangelo sau Rafael – m-au influențat destul de mult; acestora li s-au adăugat William-Adolphe Bouguereau sau artiștii barocului, Caravaggio ori Velasquez.

– Desigur, întrebarea următoare nu ar trebui adresată artistului, însă totuși îmi îngădui o excepție, mai ales că nu știu foarte multe – din acest punct de vedere – despre Spania: cum se stabilește cota unui artist?

– În general, și nu doar raportat la Spania, a stabili valoarea unui artist necesită o evaluare din mai multe perspective/elemente. Se țin cont de studiile sale, de mentori și profesori a avut, prezența la diferite vernisaje, stilul adoptat, măiestria proprie-zisă, dar și... cine urmează să îi cumpere lucrările.

– Unde te vezi peste alți 10 ani?

– Îmi voi continua dezvoltarea, mă văd făcând același lucru, creând liber. Într-un fel, simt că mă aflu pe drumul cel bun. Îmi văd visul prinzând contur, expunând în galerii importante, în muzee, picturile luând drum spre colecții private. Alături de familie, mi-ar plăcea să rămân în Alcaidesa, în acest loc mirific. Și nu în ultimul rând, mi-ar plăcea să cred că prin tot ceea ce fac contribuie la o lume mai bună. Consider că e important să respectăm lumea aceasta minunată; îi datorăm enorm!

– Mulțumesc pentru toate răspunsurile; a fost o bucurie!

– La rândul meu mulțumesc pentru interes!

Interviu realizat de
Marius MANTA

Adrian-George AGAFIȚEI

Comoditate intelectuală sau... prostie?

Deseori luate în derâdere din cauza fenomenului hate-speech (discurs al urii!), dilemele morale oferă, prin rezolvarea lor individuală, pe lângă calitatea etică a celui chestionat, și valoarea sa intelectuală. Sunt ridiculizate nonsalant aceste insidioase alternative, întrucât pe baza unor preconcepții și modelări culturale apare tendința superfluă de a interpreta orice fel de provocare cognitivă într-un mod care să confirme negreșit propriile credințe. Ceea ce nu se suprapune pe un anumit șablon cultural, etnic, religios etc. ori este inutil de rezolvat – neîntrând într-o individuală sferă de interes –, ori este nociv, fiindcă tulbură un întreg sistem de percepție al „exteriorului”, structură referențială bazată pe ani și ani de acumulări denotative și experiențe personale. Autosuficiența intelectuală, care de altfel este și una dintre cauzele majore ale apariției hate-speech-ului, provoacă iluzia ignobilă că tot ce nu este identic, sau aproape identic, cu propria matrice spirituală devine, în mod suficient, un element ostil, potrivnic inteligenței personale și cursului firesc al vieții. De aceea, de cele mai multe ori, cel pus în fața unor dileme etice teoretice preferă o rezolvare scurtcircuitată, ce suprime calea rezolvărilor naturale – prin interpretarea logică a informațiilor –, superpunând orice temă, problemă, subiect ori întâmplare pe modele deja verificate anterior. Această manieră mărginită de a rezolva un conflict abstract între diferitele valori spirituale ale propriei persoane și elejecțiile de acțiune disponibile determină apariția unor soluții de compromis ce nu cuprind, fără urmă de îndoială, nici o soluție total bună, nici o altă opțiune total proastă – dezlegări etice care au repercusiuni majore asupra semnificației acordate valorilor morale care guvernează viața. Pentru a determina o rezolvare cât mai promptă a îndoielilor noționale, oamenii își trăiesc viața așa cum doresc sau cum le este mai ușor, recurgând, de cele mai multe ori, pentru stingerea precarităților sufletești, la deisme frugale – superstițiile, preferințele de a așeza în seama magiei sau religiei o multitudine de aspecte mai puțin convenționale, care nu au, aparent, explicații raționale, științifice foarte accesibile. Acordând prioritate doar interpretării mimetice, se naște, ineluctabil, un alt dezacord lăuntric între tipul de abordare individual al unei astfel de enigme etice și normele de conviețuire impuse de o societate tot mai fragmentată de ideologia liberală, ce se doresc împăciuitoare. Ori această disonanță interioară – ce dovedește încă o dată că lucrurile în viață nu sunt preponderent albe sau predominant negre – este stinsă frecvent prin presupunerea, ivită în mod artificios, că toți ceilalți, mai puțin propria persoană, sunt susceptibili de erori de gândire – un anacronism sistematic, argumentat prin faptul că toți ceilalți acționează sub impulsul unor factori interni, cum ar fi personalitatea, pe când propriul eu are tendința de a acționa nefericit doar sub acțiunea unor circumstanțe externe. Altfel spus, în genere, oamenii au pornirea firească de a căuta, interpreta, favoriza și a-și reaminti informațiile într-un mod care să le confirme credințele

sau ipotezele, acordând, în același timp, o atenție disproporționat mai mică lămuririlor care le contrazic. Dacă dilema trenului elaborată de cugetătoarea engleză Philippa Foot și-a găsit o rezolvare parțială, antiigienică spiritual, apelându-se la un principiu general, cantitativ: decât să moară 5 oameni odată, mai bine unul singur – lucru ce dovedește încă o dată că omul este un animal rațional și social ce dezlege pricini bazându-se pe judecăți practice care funcționează ca niște considerații etice. Ce se întâmplă atunci când apare obligativitatea lămuririi unei dileme similare, în care alternativele disponibile sunt la fel de grele? „Alegerea Sofiei” (William Styron) este de acest tip: Sofia este într-un lagăr de concentrare nazist. I se cere să-șiucidă un copil pentru a-l putea menține pe celălalt; ea nu are niciun temei pentru a-l favoriza pe unul. Aici, abordabil, din punctul de vedere al unui observator neutru, este cel al principiului dublului efect, precept conșcincionist ce susține că nu se poate maximiza fericirea fără a produce prejudicii (chiar sub formă de crimă). În baza testelor la care au fost supuse diferite grupări umane, alese aleatoriu, s-a descoperit că oamenii nu fac diferența între judecarea morală a cazurilor prezentate mai sus și judecarea lor pe alte criterii, pentru a lua, în final, o hotărâre. Emoțiile declanșate de presupusa implicare directă într-o crimă au diluat considerabil orice raționament moral, astfel încât au uitat cu desăvârșire faptul că nimeni nu are dreptul de a hotărâi asupra problemelor de viață și de moarte ale unui om în locul lui. Deci, luând o decizie de oportunitate sau prudentă, au luat, de fapt, o decizie culpabilă moral. Hotărârea lor de a acționa nu este așadar una etică, ci una pragmatică, de oportunitate sau prudentială. Distorsionarea afectivă a raționamentului moral are loc fără ca cei suspuși unor astfel de rezonamente etice să-și dea seama de acest lucru, dar cu efecte sociale și comportamentale vădite. Sunt absolut necesare astfel de experimente morale, cu toate că ele au fost criticate în mod repetat de psihologi și filosofi, care afirmă categoric că acestea nu demonstrează nimic, întrucât se bazează pe premise atât de nerealiste încât subiecții unor studii de acest fel formulează răspunsuri frivole mai mereu. Provocările impuse de o globalizare masivă și încercarea de a impune noi tehnologii susțin din plin aceste demersuri empirice, cu asupra de măsură. De exemplu, autobuzele cu pilot automat se vor confrunta cu alegeri precum producerea unui accident mic, în scopul prevenirii unuia mare, cu un număr crescut de victime; dronele militare automate pot elimina ținte civile în scopul distrugerii celor considerate strategice ș.a.m.d. Și nu în ultimul rând, prin abordarea unor asemenea subiecte etice, oamenii învață că morală care le permite să conviețuiască liniștiți nu este o chestiune de gust, un moft personal efemer, ci un ansamblu de principii, norme și reguli determinate istoric și social, care reglementează comportamentul uman și care se bazează în mod primordial pe conștiință!

• Diana Rozalia Tăicuțu

– Domnule Victor Durnea, autoritatea științifică a Dumneavoastră în domeniul istoriei literaturii române este de necontestat, de aceea nu miră pe nimeni faptul că Eugen Simion v-a ales pentru a colabora la aceste două volume, apărute la un an după bicentener.

Victor Durnea: – Se cuvine să amintesc că nu m-am apropiat dintr-o dată de Vasile Alecsandri și nu mi s-a încredințat alcătuirea acestui tabel cronologic pe criteriul competenței în alte domenii. De Vasile Alecsandri m-am ocupat în mod special după ce, părăsind cariera didactică, am intrat în cercetare. Am scris atunci un studiu amplu, intitulat *Orizonturi ale vieții și ale creației în corespondența lui Vasile Alecsandri*, apărut parțial în „Anuar de lingvistică și istorie literară” (publicație a Centrului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor, astăzi Institutul de Filologie Română „A. Philippide” Iași) pe anii 1982-1983 și cuprins (integral) în volumul *Orizonturi regăsite* (Editura „Junimea”, 1999, pp. 7–77). În carte ar mai fi trebuit să intre alte două texte, referitoare la teatrul lui Vasile Alecsandri, publicate în Revista „Cronica”. Constituiau în fapt o parte din introducerea la o ediție din opera lui Alecsandri, care ar fi trebuit să apară la Editura „Junimea”, în vremea când era director profesorul Nicolae Crețu. Tot pe atunci (mai precis în 1998) am scos, în colaborare cu soția mea, profesoară la o școală de elită din Iași (Școala „Titu Maiorescu”), o ediție (*Pasteluri. Dan, capitan de plai*) în colecția „Cartea școlarului grăbit”, coordonată, la „Institutul European”, de Gheorghe Drăgan. A fost o formulă simpatică și care a atras într-adevăr mulți elevi.

(Tirajul de 5000 de exemplare azi poate apărea imens.) Aici, firește, m-am confruntat cu problema anului nașterii lui Vasile Alecsandri. A trebuit să alcătuiesc un tabel cronologic și cu regret trebuie să spun că, în acel moment, pentru a nu deruta pe elevi, a trebuit să mă conformez manualelor aprobate de Ministerul Instrucțiunii, în care figura vechea dată de naștere a poetului (21 iulie 1821). Spun cu regret pentru că eram cu totul de opinia colegului meu Florin Faifer, care, în frumosul său articol din *Dictionarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979), preciza în paranteza biografică inițială la data nașterii: „21.VII.1821 ori 14.VI.1818”. (Mai târziu, în ambele ediții ale *Dictionarului general al literaturii*, precum și în *Dictionarul literaturii române*, în 2 volume, 2012, Florin Faifer a optat pentru cea de-a doua!) Dar, cum spuneam, din motivul precizat, în 1998 a trebuit să mă rallez poziției oficiale sau oficializate și să spun că Vasile Alecsandri s-a născut în apropierea Bacăului, la 21 iulie, în timpul bejeniei din fața eteriștilor. Așadar nu eram convins, dar a trebuit să nu-mi dau pe față îndoielile.

– În anul 2018, în iunie, Eugen Simion se afla la Bacău, invitat de Universitatea „Vasile Alecsandri” pentru a oficia bicentenerul nașterii poetului. L-am rugat să dezvelească bustul poetului, așezat în holul Facultății de Litere, și apoi am avut mai multe clipe de lămurire a acestor elemente de biografie a poetului. La un moment dat ne-a spus: „Am la Iași un cercetător foarte bun, Victor Durnea, pe care îl voi ruga să realizeze cele două volume, sponsorizate de Consiliul Județean Bacău”. Acolo este data de 1818, 14 iunie. De ce această dată?

– Într-adevăr, domnul academician Eugen Simion mi-a vorbit despre acest proiect și m-a întrebat dacă pot să mă ocup de el, găsindu-i un loc între edițiile Stere publicistica, din care apăruseră trei volume și mai urmau altele trei) și

Victor DURNEA:

„Lui Alecsandri i-a plăcut să-și inventeze o biografie”

S-a petrecut la 14 iunie 2018, în finalul festivităților prilejuite de împlinirea a 200 de ani de la nașterea în Bacău a lui Vasile Alecsandri, organizate de universitatea care îi poartă numele. Academicianul Eugen Simion a anunțat că va realiza, cu ajutorul autorităților locale, o ediție specială a operei poetului ortega, ceea ce s-a împlinit peste numai un an. Iată cartea de vizită a acesteia: „Opere. Poezii”, de Vasile Alecsandri, vol. I-II; București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, colecția „Opere fundamentale”; coordonatorul colecției, acad. Eugen Simion; tabel cronologic și dosar critic

lbrăileanu (opera omnia, din care ieșiseră de sub tipar două volume, în colecția „Opere fundamentale”). Mai era ediția a II-a a *Dictionarului general al literaturii*, din al cărui comitet de revizie fac parte. (Fuseseră tipărite primele patru volume, urmau alte patru.) Era foarte mult de muncă și am preferat să nu mă angajez. Atunci domnul Eugen Simion m-a rugat să alcătuiesc doar tabelul cronologic și „dosarul critic”, urmând ca introducerea să o facă Domnia Sa, și textul să fie preluat, cu îmbunătățirile de rigoare, din ediția „Minerva” (unde fusese „ales și stabilit” de G. C. Nicolescu și Georgeta Rădulescu-Dulgheru). Am fost înțut mereu „în priză”, în sensul că am avut de refăcut câteva articole din ediția a II-a a *Dictionarului general al literaturii române*, articole legate de V. Alecsandri. E vorba de „Dacia literară”, de „Propășirea” și de „România literară” (din 1855). În ediția I articolele erau prea sintetice, destinate unui public larg, în genul celor din *Dictionarul presei literare* alcătuit de I. Hangiu. De data aceasta s-a făcut un pas înainte și aceste trei articole, cred eu, aduc lucruri noi. „Dacia literară”, ca să dau un exemplu, a fost de multe ori examinată și a fost chiar reeditată (anastatic). Nu s-a observat însă un fapt ce poate părea minor, dar care își are importanța sa, anume că revista apare (fie din cauza nesosirii unor materiale, fie din cauza cenzurii) în trei numere duble (practic deci sunt șase numere). Firește, mare atenție am dat înregistrării tuturor colaborărilor și sintetizării pe cât posibil a conținutului lor. Același lucru la „Propășirea” și la „România literară”, la care volumul de muncă a fost mai mare, ele având o viață mai îndelungată.

– Așadar, de ce 1818, 14 iunie?

– În primul rând, avem documentul, și anume acea „mărturie mitrală” publicată de Gh. Ungureanu în Revista „Cetatea Moldovei” din 1943 și reluată două decenii mai târziu, în 1965, în „Gazeta literară”. Fiind în toiul războiului, Revista „Cetatea Moldovei” nu va fi înregistrat un număr prea mare de cititori, astfel încât articolul lui Gh. Ungureanu nu a avut receptarea pe care o merita. După război marile biblioteci au fost obligate să bage revista în cauză la Fondul „S” (Fondul „Secret”), cu totul inaccesibil multă vreme, apoi accesibil doar cu aprobări speciale. Chiar în anii '80 ai secolului trecut cercetătorii o puteau examina numai cu o recomandare dată de conducătorul instituției din care proveneau, recomandare ce trecea apoi pe la directorul Bibliotecii, acesta putând să respingă cererea sau nu. (Se cuvine să spun totuși că directorii cu care am avut eu de-a face la B.C.U. „M. Eminescu” – Mihai Bordeianu, Corneliu Ștefanache, Alexandru Călinescu în ultimii ani – și, de

de Victor Durnea (Institutul de Filologie Română „A. Philippide” Iași); studiu introductiv de Eugen Simion; volum apărut în anul 2019, cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Bacău. Punctul de plecare al interviului care urmează este referitor la datele biografice primare: „1818 iunie 14 – Se naște, la Bacău, conform unei «mărturii mitralice»”, cel de-al doilea copil al medelnicerului Vasile Alecsandri și al soției sale, copil care primește la botz prenumele tatălui” (1) „Actul, emis de Mitropolia Moldovei în 1835 iulie 12, a fost descoperit și publicat de Gheorghe Ungureanu; vezi și *Gazeta literară*, nr. 37, din 6 sept. 1965, p. 9”; Victor Durnea, *Tabel cronologic*, p. CXLII).

asemenea, la Biblioteca Academiei din București întotdeauna ne-au facilitat accesul la colecțiile din Fondul „S.”)

– Înseamnă că adevărata apariție în presă a fost cea din „Gazeta literară”, în 1965.

– Într-un fel, da. Din păcate, Gh. Ungureanu a avut la dispoziție acolo un spațiu mult redus, încât a trebuit să lase o serie de lucruri deoparte. Așa se explică, poate, de ce nici atunci (în 1965) unii specialiști nu i-au dat importanța meritată. Alții au făcut-o. A făcut-o Florin Faifer, a făcut-o și Alexandru Piru, în diverse ocazii, și îndeosebi în volumul *Surzătorul Alecsandri* (1991)...

– Deși îl contrazice pe magistrul său, pe George Călinescu.

– Călinescu e clar că unele lucruri le știa dinainte. Cunostea și contribuția lui Gh. Ungureanu (în ediția a II-a revizuită a *Istoriei...* sale pomenește de „mărturia de mitrală”), dar a rămas la poziția sa inițială, exagerând valoarea faptului că data de 21 iulie 1821 este „cea aleasă de poet”. În micromonografia tipărită în 1965 (*Vasile Alecsandri*), Călinescu a dezvoltat și a nuanțat cele spuse în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. De pildă, cele în legătură cu mama poetului și cu familia din care descinde, Cozoni, de la Târgu-Ocna.

– Ieri am fost la Târgu-Ocna și am achiziționat două obiecte – unul dintre ele a aparținut familiei Cozoni, și celălalt familiei Costache Negri –, pentru viitoarea Casă-Muzeu „Vasile Alecsandri” de la Bacău.

– Deci mai există date de obiecte. Acuma se poate face și o discuție critică a acestei mărturii de mitrală. Ea este cerută de vornicul Alecsandri, tatăl poetului, în 1835, în 12 iulie. Nu știu dacă este strict în legătură cu bacalaureatul fiului său. (Cum acesta are loc în octombrie – se încheie practic pe 27 octombrie –, „mărturia de mitrală” ar fi trebuit scoasă ceva mai înainte, având în vedere și timpul necesar pentru a ajunge la Paris.) Mai probabil, actul era scos în vedere înscrierii la universitate. (Gh. Ungureanu citează cererea făcută de Grigore Cuza în 1836 pentru „mărturia de mitrală” a nepotului său Nicolae Docan – plecat către Franța odată cu Vasile Alecsandri –, „spre a-l sluji la examenul ce are să facă întru primirea la Academia din Paris, unde se află dus spre câștigarea învățăturii.”) Însă la instituțiile în cauză se admitea în cazuri speciale (precum ale moldo-valahilor de la Porțile Orientului) și simpla declarație a petentului. (Se știe că Pompiliu Eliade a descoperit acest lucru în mai multe registre ale Sorbonei.)

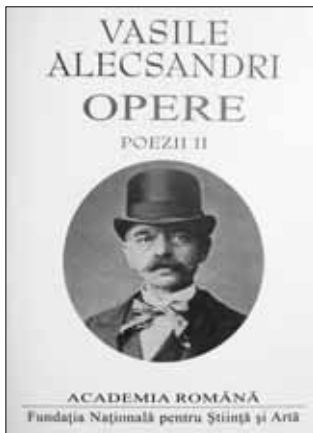
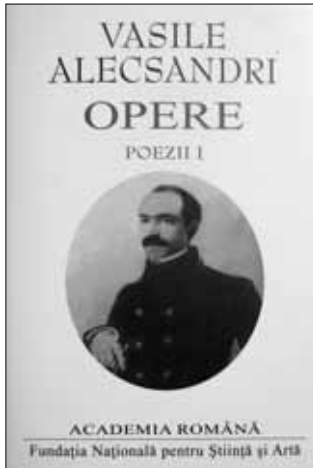
Eu consider că această „mărturie de mitrală”, din 1835, este un act pe deplin valabil, pe deplin credibil. Chiar în textul ei se pomenește de faptul că are la

bază „sprafca” – ancheta, cercetarea. Desigur, se pornește în chip firesc de la declarația părintelui, dar ea se completează, pe cât posibil, cu declarațiile preotului care a botzat copilul, ale nasului etc. Cu câțiva ani mai înainte, în Moldova se introduseseră „mitricile” propriu-zise, registre la biserică pentru înscrierea nașterilor, căsătoriilor, deceselor. (După 1870 ele vor trece în competența primăriilor.) Dar, firește, va mai fi nevoie de „mărturie de mitrală”. Tot Gh. Ungureanu citează o „mărturie de mitrală” pentru anul nașterii vornicului Vasile Alecsandri, emisă, la cerere, de „duhovniceasca dicasterie”, în 1851, pentru a-i servi fiului său lancu la căsătoria ce are loc în capitala Franței.

Se cuvine să spunem totuși că și în cazul mitricilor ori al registrelor ținute de primării, pe baza cărora se eliberează actele de naștere, de căsătorie ori de moarte, datele înscrise nu sunt întotdeauna absolut corecte. Îndeosebi la căsătorii și la decese, vârsta celor împincați este deseori (cu știință sau fără) modificată sau doar aproximată. Iar la nașteri, probabil că nicidecum nu s-a respectat legea, care cerea ca nou-născutul să fie înfățișat ofiterului stării civile la o zi sau două după naștere! Iată, în cazul lui G. Ibrăileanu avem multe mărturii în legătură cu datele de naștere ale părinților, care sunt în jur de 1849-1850, deci cu 25, 30 de ani mai târziu, mărturii între care există diferențe semnificative.

Dar, revenind la Vasile Alecsandri, combatând opinia lui Sever Zotta, care cerea o încredere absolută în actele de naștere întocmite pe baza declarațiilor unor martori, întrucât erau făcute sub prestație de jurământ, Gh. Ungureanu invocă numărul mare al celor cu date fictive, văzute de el însuși la Arhivele din Iași. (Și pot spune că are dreptate, eu însumi confruntându-mă cu astfel de probleme la o seamă de scriitori pe care „i-am lucrat” la *Dictionarul general al literaturii române*. Actele de naștere eliberate pe baza declarației – mai mult sau mai puțin îndoielnică – a unor martori sunt, de asemenea, frecvente în intervalul 1880-1918 și în cazul românilor din Transilvania, Bucovina, Basarabia, Macedonia, Serbia, care cer „recunoașterea”, adică acordarea cetățeniei în Vechiul Regat.) Așadar, în opinia mea, există multe șanse ca „mărturia de mitrală” din 1835 să cuprindă date mai apropiate de adevăr decât „actul de naștere” eliberat aproape patru decenii mai târziu.

Oricum, se impune să examinăm cu maxim spirit critic toate informațiile pe care le avem. Data din „actul de naștere” al lui Vasile Alecsandri este desigur anticipată de textul memorialistic *Souvenirs de ma vie/ Souvenire din viața mea*, datat Mircești, mai 1865. Dar acest

text conține o serie de inexactități frapante, peste care autorul trece cu mare nonșalanță. În primul rând, poetul scrie că mama sa era „de origine italiană”, deși știa prea bine că nu era așa; menționează un strămoș Alecsandri venit dintr-o cetate italiană pentru a-și pune spada în slujba unui domnitor moldovean, deși poate văzuse acte în care se afirma că străbunicul său era „de nație grec”. Inventarea unei origini socialmente înalte și „exotice”, cu vădit efect compensator, ține de firea romantică a poetului. Dar oare nu se încadrează tot aici și „povestea” nașterii în timpul bejeniei din cauza previzibilei sângeroase confruntări dintre eteriști și turci? Tabloul are toate ingredientele romantice: noapte, făclii, adânc de codru, arme, primejdia mari etc. (Călinescu i-a dat tabloului o tentă rustic-tărănească: „mama își împlini rostul în căruță, păzită de departe de patru slugi înarmate, sub vehicul fiind culcușul tatălui!”) Alecsandri nu renunță nici la figura romantică a nașului Mihai Cozoni: viteaz, idealist, care își dă viața, ca „volintir”, pentru idealurile Eteriei, deși exista în pomenirea lui un element contradictoriu. (Dacă a murit în lupta de la Drăgășani, atunci, cum s-a observat de multă vreme, nu putea să-l boteze pe nepotul său născut în codrii din jurul Bacăului! Ori, invers: dacă l-a botezat într-adevăr, atunci nepotul se născuse înainte de 1821!)

– Alecsandri a optat deci pentru 1821 ca an de naștere, dată fiind „încercătura” sa romantică: este începutul luptei de eliberare a Greciei, în cadrul căreia, câțiva ani mai târziu, își dă viața unul dintre cei mai iubii poeți ai vremii – Lord Byron. Se cuvine reținut un detaliu: poetul nu precizează în Souvenirs... ziua nașterii, ci doar anul și luna...

– Să ne aducem aminte și de poezia *Mormintele. La Drăgășani*, a lui Gr. Alexandrescu, care se deschide cu strofa: „Când vizitam odată locașurile sfinte,/ Mărete suvenir din vremi ce-au încetat./ Eu mă oprii pe valea bogată în morminte,/ Unde atâți războinici ai Greciei slăvite/ Strigarea libertății întâi au înălțat”. Cât privește omiterea zilei, nu este o simplă greșeală, căci așa face până pe la mijlocul anilor '70. Încă o dată: lui Alecsandri i-a plăcut să-și inventeze o biografie, s-o rescrie într-un registru ideal (cu străbuni italieni ce-și pun spada în slujba domniei moldovene), cu o mamă, „suflet îngeresc”, tot italiană. Dar el începe să creadă în invențiile sale. Astfel, el roagă pe un prieten, academicianul Papadopol-Callimah, să caute în arhivele cetăților italiene urmele neamului său. De la altcineva primește informația că într-o carte cu stemele familiilor nobiliare din Europa, la 1860, ar figura și un Alecsandri. Atunci îl roagă pe fratele său, care se afla la Paris, să caute lucrarea respectivă și să pună pe un desenator să reproducă acea stemă. Și totuși, inventând atâtea lucruri în care ajunge să creadă, lui Alecsandri parcă îi vine greu să se fixeze asupra unei zile de naștere. Dar când o face, nu va mai reveni asupra ei.

Așa cum am spus, o explicație a alegerii anului 1821 ca an de naștere poate fi „încercătura” sa romantică. Dar pot fi și altele, dintre care unele au fost enunțate. Așa de pildă s-a vorbit de dorința de a se înfățișa nîmbat de o precocitate ce-l distinge de apropiații săi. După alții, ar fi fost vorba și de un mic capriciu masculin, pentru că, ajuns în floarea vârstei, data de 21 iulie 1821 îl „întinerea” cu 3 ani, ceea ce conta destul de mult. În sfârșit, s-a spus și că data respectivă diminuea diferența de vârstă dintre scriitor și soția sa Paulina. Și, vorba lui Ibrăileanu, „vor mai fi fost și alte motive”. Nu știu cât din aceste explicații este adevărat, dar cu siguranță partea respectivă este considerabilă. Și cumul lor m-a făcut să nu adopt versiunea înaintată de scriitor și susținută apoi de o seamă de biografi ai lui.

În afară de faptul că versiunea nașterii lui V. Alecsandri la 14 iunie 1818 are la bază declarația tatălui său și este cea mai apropiată de eveniment, pentru mine, ea nu debuzează, precum cealaltă, în irezonabil. E mai firesc ca la Paris să plece (într-o călătorie cu poștalionul sau diligența ce durează peste 20 de zile) un adolescent de 16 ani, și nu un copil de 13 ani. E mai firesc să dea bacalaureatul la Sorbona un adolescent de 17 (mai ales că în țară avusese parte de o pregătire precară), și nu un copil de 14 ani. E mai firesc ca, întors în țară, să înceapă serviciul la Arhive un tânăr de 21 de ani, și nu unul de 18 ani. Și se pot adăuga și altele. Oricum, declarația făcută de Mihail Kogălniceanu soției bardului de la Mircești la moartea acestuia, anume că „Vasilică era mai mic decât [e] cu doi ani”, se potrivește mai curând cu data din „mărturia de mitrică” decât cu cea din „actul de naștere” (emis pe baza declarațiilor unor martori).

Să sperăm că viitorul va aduce noi documente care să o confirme.

lași, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, 19 iulie 2021

Dialog de Ioan DĂNILĂ

Liviu FRANGA

În grădina lui Akademos

lui Ion Bogdan Lefter

ceea ce știu sigur, Aristokles, destoinicile fiu al lui Ariston și al Periktionei, este că nu știu sigur, dar sigur nimic

adu-mi cupa cu suc de cucută apropiere-o de buze clipa deja a venit e aici

Tatăl tău a fost sculptor toată viața tu ai studiat aici

la Atena unde te-ai și născut ai studiat de foarte tânăr muzica gramatica probleme ale limbii în general grecești în special. Sculptura de ce nu te-a atras mai departe de ce ai renunțat la ea de tânăr de foarte tânăr?

adu-mi cupa cu suc de cucută rece până se face dimineată trebuie s-o beau

e o prostie să sculpezi în piatră piatra se sfărâmă bucăți bucățele

fărămite firimituri sculpează în suflet sculpează înăuntrul tău cu o daltă roșie ca sângele care pulsează ești tânăr prea tânăr, Aristokles, latule în umeri

Afară e Totul care curge cum a zis omul din Efes (știați că s-a dus la zei tocmai în anul în care tu ai venit de la ei?)

poate chiar tu trimis de ei?)

tot ce contează nu e în afară

afară din noi tot ce contează e înăuntru

înăuntru în noi și nu curge în nici un caz nu curge

la rațiunea din urmă a materiei știința în sine nu poate

ajunge numai ea știința privirea întoarsă în tine este cea care

poate atinge de fapt profund adevărul, încrede-te în el e în tine adevărul, încrede-te în el e în tine adevărul – un copil care stă să se nască dintre buzele luminii trebuie o moașă doar o moașă sunt eu poți fi și tu atenieilor nu le place să fie moșiți să se lase duși de mîntea mea de a ta

apropie cupa e în sfârșit rece rece rece trebuie s-o beau vine uite

Am înțeles de la tine că înțelepciunea pare a fi temeiul libertății. Dar libertatea este ea oare înțelepciune? Dar curajul? Dar dreptatea? Dar binele? Dar frumosul?

libertatea îți spun încă o dată este înăuntru numai înăuntru acolo există ceea ce cu adevărat există – realitatea

restul – plămăuire imitații copii înăuntru

adu-mi cupa cupa cu suc de cucută acum

acum uite cântă cocoșul negru

De ce te-ai confunda cu Zeul

Apollon? Pe templul lui de la Delphoi scrie: „Să te cunoști pe tine însuși”.

Îl imiți pe Zeu? De ce îl repeți?

știu că nu știu nimic trebuie să aflu să aflu adevărul

sofiștii cred că știu totul și vând ce știu celor cu bani aceasta să fie

înțelepciunea oare și iubirea ei? denarofilie vrei totul crezi că știi totul eu pe zei îi urmez

nu pe Hippias denarofilul nu-mi trebuie banii dați

pe știință știința mea e modestă însă folositoare cu adevărat scopul meu este viața morală scopul meu este educația virtuții nimic altceva scot dinăuntru duc în afară induc deci după ce deduc moșesc

pune-mi la buze cupa înclin-o să beau cucuta din amără s-a făcut dulce

I-ai lăsat deoparte pe ateniei, chiar și pe greci, nu mai zic de meteci și de barbari. Cui îi vorbești tu, fiule al lui Sophroniskos și al Phainaretei? Unicul meu profesor, fiu al Atenei!

al orașului în care m-am născut din care voi pleca spre dimineată da fiu al Atenei cetate și zeită zeită mult mult mult mai înțeleaptă decât cetatea rațiunea poate fi

mai oarbă ca dorințele trupului ca pasiunile

temperanța nu – niciodată

dacă te stăpânești pe tine însuși așa te cunoști pe de-a-ntregul pe tine însuși

asa stăpânești universul spune-mi ce altă fericire poate fi mai înaltă

ce altă fericire mai poate fi?

numai așa te poți înălța spre cer poți pleca fericit că ești liber complet liber

s-a făcut dimineată a băut cucuta impusă de tribunal

și de demosul atenian n-a scris nimic a plecat liber

acum de dimineată spre cerul Parthenonului

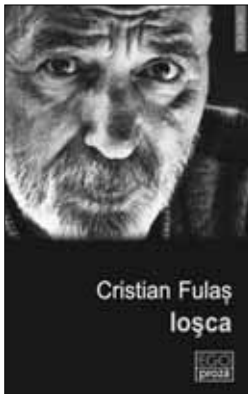
Bântuit de fantoma personajului rotund, Cristian Fulaș reușește. Dacă Moromete este pentru scriitor un ideal, loșca se identifică cu o vale. O vale a plângerii în care viața curge limpede ca un pârau de munte, dar, după cum se știe, trebuie să fii atent cu apele de munte: ascund neprevăzutul. Cristian Fulaș are idei (aproape credințe) evidente în ceea ce privește tehnica romanului, este un prolețar disciplinat al frazei cu ajutorul căreia construiește un stil în care se pot identifica influențele. Cel mai des amintită este cea a lui Proust, fiind cunoscute pasiunea sa pentru scriitorul francez și munca asiduă de traducător al căutării timpului trecut și regăsit. Dincolo de aceste influențe inevitabile, se observă forța narativă a lui Cristian Fulaș, artizanul unui spațiu rupt de lumea noastră cea de toate zilele.

„loșca” (Iași, Ed. „Polirom”, 2021) este un roman robust, conceput cu seriozitate, străbătut de o tristețe ancestrală. Și este de necrezut că, dacă ar fi să rezum totul într-un cuvânt, acela ar fi „tăcere”. Citind „loșca”, înveți să taci. Dacă știi tu însuși ceva despre tăcere, ești prins într-un vid în care te afunzi regăsind tristețea. Frazele ample, stilul care înclină spre arhaic îndreptat cititorul spre profunzime. Loșca e un om simplu care ajunge să

lucreze pe o vale, cândva, în comunism, unde se construiește o cale ferată, niciodată terminată, dar se lucrează cu obstinație cu un singur scop: de a munci. S-ar putea vorbi despre Sisif, însă Sisif este un mit, în timp ce loșca rămâne un om. Un bărbat ca el nu are nevoie de cuvinte ca să trăiască. Verbul „a trăi” pare a fi altceva pentru loșca. E sinonim cu iubirea, deci cu tăcerea. Izolându-și personajele pe o vale protejată cu sfințenie, Cristian Fulaș le extrage din lume, un proces asemănător unei operații de durată. Aparent, nu este greu să te joci pe o machetă. Difilul este să stai, să contempli, să privești oamenii care tac în timp ce tu însuși taci.

Planurile cărții converg toate spre valea ascunsă între munți. Ea este spațiul neprecizat, nelocalizat, singurul posibil pentru o poveste simplă. Acolo există câteva personaje firești, care nu-și conștientizează rolul; ele sunt „reale” pentru cititor, credibile. Este o vale a bărbaților, unde femeile sunt puține și efemere, se risipesc insesizabil în zări. Pe vale

Fiecare vale are omul ei

natura nu știe să fie disciplinată, e cum a făcut-o cine a făcut-o: o forță oarbă, care își veghează victimele cu răbdare. loșca se ia la întrecere cu ea. Și el are răbdare să trăiască. El și durerea lui sunt supraviețuitori. Nu va lua nimic din lumea asta; singura care îl mișcă e Ilona. Pur și simplu. În literatură se vorbește adesea despre iubirea absolută, despre ideal. loșca și Ilona nu-și pun întrebări, deși ar avea timp. Ei trăiesc iubirea cu intensitate. Ei doi sunt de ajuns. Ei

doi și atât, fără nimic altceva. Copilul lor e un fel de trofeu al vieții, dar nu face parte din ei. Trebuia să existe. Nimic mai mult. Nu te întrebi dacă ei sunt fericiți. De ce ar fi fericiți? Sunt un trup și un suflet, mai e nevoie de altceva? E singurul motiv pentru care moare Ilona. Sunt prea mult un singur trup și un singur suflet. Asta nu este îngăduit. Nu poate fi trecut cu vederea. De un erotism violent, exagerat de multe ori, romanul nu are pasaje care pot fi sărite. Doi oameni găsesc absolutul căutat de atâtea minți celebre tocmai pentru că nu-și folosesc mințile atunci când nu trebuie. Fiecare gest al lor este unul ritualic. Iau decizii încercând să facă binele, iar când greșesc nu au conștiința greșelii lor. Până la urmă ce au greșit? Nimic. Moartea intervine ca o fractură. Era și ea prin zonă. Moartea Ilonei este cutremurătoare. La fel ca frumusețea văii. Chinul ei devine o vibrație care trece din om în om și se amplifică, astfel că cititorul e o victimă sigură. Moartea ei ca întâmplare este incredibilă, cu atât mai mult, cutremurătoare.

Realismul cărții este dublat de o serie de stihii care ating fantasticul, dar se îndepărtează rapid, lăsând senzația că este vorba despre un efect al văii. Femeia-lup, Ileana, crimele lui Vasile, sinuciderile în lanț provocate de Ilona sunt doar câteva exemple. Singurătatea poate determina lumile paralele să se infiltreze în curgerea înceată a vieții. O lume fără timp, în care se stabilesc treptat niște repere clare: sosirea lui loșca pe vale, urmat de Ilona, căsătoria, nașterea, moartea, continuarea vieții, dacă mai poate fi numită așa schimbarea nopții cu ziua, a iernii cu primăvara, așteptarea regășirii, posibilă prin moarte. O lume în schimbare pe care loșca nu o înțelege, dar nici nu trebuie. El, oricum, tace.

Cei patru bărbați sunt punctele cardinale ale cărții: loșca tace, Vasile ia decizii, doctorul și popa controlează mintea și sufletul. Ei beau de bucurie și de durere, beau ca să treacă timpul, beau în cinstea cuiva, beau când nu știu ce să facă. Fiecare are povestea lui și fiecare poveste dozează alte povești. Epicul se folosește în acest roman de descrieri ample, dialogul este puțin. Esențialul nu are nevoie de cuvinte. Tăcerea e singură în soliloquiul. Ea spune tot. Știe tot. Ilona.

Ana PARASCHIVESCU

Bucuria întâlnirii cu o carte rarism de frumoasă – în sensul arheizan, al admirației noastre recunoscătoare față de ea – a ajuns, în aceste vremuri ale dezlănțuirii urgiei pandemice, la fel de luminoasă și de pretioasă ca întâlnirea cu un om sănătos la minte, la suflet și la trup. Cartea materială pare, astăzi, mai mult ca niciodată, părăsită în librării și în biblioteci: locuri și prilejuri, altădată – totuși, nu cu o mie de ani în urmă –, de a ne dărui pe noi înșine cărții, de a intra și de a trăi, văzând-o și punând mâna pe ea, fie și doar pentru câteva clipe, în imaginarii fascinante al universului ei, sugerat fulgurant chiar prin titlu.

Trăim într-o epocă a tehnologizării supreme, mai ales microdimensionale. Tehnologia a devenit parte a ființei și a ființării umane. O parte incredibil de consistentă. În era ecranelor care, cu o simplă atingere a vârfului degetului, deschid un cosmos de imagini și o cascadă de informații, cine își mai aduce aminte că, în urmă cu abia trei decenii, aceleași degete ale noastre pluteau, asemenea celor ale unui virtuoz pianist, peste clapetele mașinii mecanice de scris? Și mai mult, într-o ordine regresivă a experiențelor culturale ale omenirii, câți dintre noi, acum, își mai amintesc de ziua în care ne-au intrat în viață pixul și stiloul? Dar creionul și condeiul? Dar tocul cu peniță și pana de gâscă? Și că oamenii au scris, cândva, cu mii de ani înainte de noi, cu un beționar de lemn pe tăblița ceruită, ori cu daltă, săpând litere și cifre în bronz, în piatră?...

În afară de specialiști, prea puțini – doar pasionați... – mai știu, azi, că omul a ținut, cândva, tot cu milenii în urmă, așa cum ținem noi, acum, mâna și degetele pe mouse sau, și mai simplu, direct pe ecranul cu milioane de

vade mecum

Liviu FRANGA

Eternitatea clipei

pixeli, mâna pe pensulă. Cu păr de bursoș, cu păr de cal. Pentru a picta și pentru a scrie. Pentru a rupe, din infinitul temporal, frântura de eternitate, într-una dintre regiunile planetei cele mai vechi și bogate în experiențe ale cunoașterii: Asia extrem orientală. Pentru a întui, prin puterea acestei cunoașteri, în evanescența clipei de încordare, imensitatea eternității.

Am primit, cu puțină vreme în urmă, darul neprețuit al întâlnirii cu o carte, care ne-a readus bucuria amintită la începutul rândurilor noastre. O carte care ne vorbește, infinit mai mult decât o fac surorile ei virtuale, electronice, despre necesara – așa spune, chiar obligatoria – noastră reînnoire spre primordiile și fundamentele cunoașterii. Rodica Frențiu, profesor la Universitatea „Babeș-Bolyai”, cea mai dinamică și renumită din Cluj și, cred (și în momentul de față), din țară, ne-a făcut, de curând, acest dar fără pret al (re)întâlnirii cu caligrafia japoneză. O artă – pe care prea puțini dintre noi mai zăbovim să o cunoaștem altfel decât în treacăt și doar vizual – a esențelor culturale din Țara Soarelui Răsare: *Caligrafia japoneză în memoria clipei* (Presa Universitară Clujeană, 2021). Cu pasiunea înflăcărată a unui mesager al umanității autentice umane,

în contratimpul erei presiunii digitale, această carte ne vorbește despre lumea de odinioară a scrisului primordial, din arealul istoric al Arhipelagului. Acolo unde scrisul, materialmente frumos, aidaoma unei picturi, era poarta, aparent simplă, dar, de fapt, nicidecum lesne de trecut, în acel *dincolo* al contemplantării frumuseții pure. Îngemănarea scrisului cu pictura și a picturii în și prin scris devine pragul, prim și ultim totodată, al artei nipone a caligrafiei.

Câteva dintre adevărurile fundamentale ale acestei arte, practicate și azi, cu statornicia unei tradiții milenar neîntrerupte, care nu va putea niciodată fi înghițită de tehnologie, întrucât este consubstanțială cu spiritul niponicității, cititorul rândurilor noastre ne va îngădui să spicuiam aici, încercând să descoperim, împreună cu autoarea, esența lecției japoneze: aceea a surprinderii eternității clipei în gestul trasării negrului tușelor pensulei pe albul imaculat al hârtiei de orez.

Caligrafia este o poartă deschisă a sufletului și înspre suflet: de la caligraf în spre privitorul operei acestuia, și invers. Pictura caligrafică (folosim cuvintele autoarei) captează timpul: transformă în durată frumusețea surprinsă în clipa maximei ei revelații. În timp ce scrie pictând, maestrul caligraf

dezvăluie magia arhetipală a lumii. Desenând, într-un fel de dans cu pulsații ritmice, o sumă infinită de linii, cercuri, puncte asociate simbolic realității referențiale, caligraful intră adânc în albul hârtiei și, astfel, în memoria sacră a lumii. Caligrafia – la fel, demonstrează Rodica Frențiu, precum icoana ortodoxă, de sorginte bizantină: o comparație care ne provoacă la îndelungi reverii – dezvăluie, astfel, viziuni revelatoare. Ea îngăduie spiritului celui care o pătrunde să intuiască o lume ascunsă dincolo de perdeaua fenomenală. O lume trans-cendentă, o revelație a sacralului, o hiero- și epifanie a esenței cognoscibilului. Caligrafia se instituie ca un drum al cunoașterii de sine, prin pătrunderea, cu mijloacele materiei simple (tuș, pensulă, hârtie), mult *dincolo* de suprafața tangibilului.

Scriind parcă pictând, pictând parcă scriind, de sus în jos (ceea ce vrea să spună din afară înăuntru) și de la dreapta la stânga (ceea ce înseamnă un trecut mereu lăsat în urmă și un viitor dorit cu ardoare), „jucându-se”, aparent de neînțeles pentru profani, cu golul albului, acolo unde linia neagră taie circumvoluțiuni profunde, artistul caligraf din Țara Soarelui care veșnic Răsare *trăiește* clipa logogramelor. Pentru el – și, cu el, pentru noi –, „taina clipei prezente”, trăită intens caligrafic, trece, „i-mediat”, în „veșnicia amintirii”.

Aceasta este taina *memoriei clipei*, atât de puternic oxymoron care dă titlul cărții Rodicăi Frențiiu (alături de alte sintagme memorabile, precum cele mai sus citate) și care ne permite să înțelegem și să încercăm a trăi noi înșine, pe cont propriu, lecția japoneză a timpului ființei.

După foarte mult timp, pot spune că am avut o vacanță în care am lăsat lucrurile în voia lor. S-a întâmplat firesc și reacția mea poate fi ușor de înțeles, deoarece a venit după un an școlar foarte solicitant, cu provocări de tot felul. Așa că majoritatea timpului am dedicat-o manualităților și lecturii de plăcere. Am citit ce mi-a căzut în mână și am încercat să înțeleg tentațiile generației tinere cu privire la lectură, mai ales că deseori am auzit lumea din jurul meu spunând: „Generația de azi nu mai citește așa cum o făceam noi”. Prima dată când am auzit această afirmație m-am îngrijorat și m-am întrebat de unde vine această temere. Însă analizând cu atenție piața de carte și discutând cu aceștia, am observat că ei citeșc, dar altceva.

M-am plimbat prin librării, respectând indicațiile de distanțare și de igienă, și am vorbit cu librarii despre noutăți și preferințele de lectură ale tinerilor. Ofertele editurilor conțin multe titluri noi alături de cele clasice, care sunt prezentate în diferite formate și cu ilustrații frumoase, atrăgând publicul spre înțelegerea unor subtilități din mesajul general. Astfel, după ce am petrecut mai multe zile prin librării, citind sau răsfoind cărți, am observat că există preocuparea editorilor de a readuce în atenția publicului titlurile consacrate, dar și dorința de a propune traduceri noi. Trei cărți au fost în această vară printre preferințele publicului.

La Editura „Arthur”, a apărut o colecție minunată: „Mari clasici ilustrați”. Când spun că este „minunată”, mă refer la faptul că echipa editorială a ales să păstreze o linie tradițională, dar a adaptat-o la noile vremuri. Chiar dacă este vorba despre cărțile pentru copii sau adolescenți, am apreciat întotdeauna faptul că acestea aveau o prefață sau un cuvânt-înainte și o prezentare a autorului. Am fost învătăată de mică să mă uit la aceste detalii și să-mi formeze astfel repere. Colecția aceasta păstrează structura clasică, iar cărțile sunt realizate cu ajutorul unor ilustratori foarte talentați care știu să-și atragă cititorii de toate vârstele. Eu m-am oprit asupra unei lucrări care mi-a câștigat imediat interesul și am început să o recitesc în librărie fără să-mi dau seama când a trecut timpul: „Unde fugim de-acasă?”, de Marin Sorescu. Ilustrația copertei trimite la mesajul ludic transmis de autor, iar literele aurite, ușor embosate și lăcuite selectiv îi atrag ochii cititorului spre alegerea acestei ediții. După deschiderea cărții, interesul de a citi este stimulat de forțatul ilustrat care bucură ochiul și-i creează cititorului o stare de calm pentru a intra în universul lecturii. Pagina de titlu dezvăluie identitatea talen-

Gabriela GÎRMACEA

Alte preferințe

tatei ilustratoare, Agnes Keszeg, și a prefațatorului, Liviu Papadima. Marin Sorescu atrage atenția asupra faptului că omul își construiește existența în jurul verbului „a fugi”: *a da o fugă la/ până la...; a-i fugi ochii după ceva; a fugi de colo-colo* etc. Locurile spre care fugе „cel mic” însoțit de „cel mare” sunt diverse și observate în spirit ludic, cu umor și ironie, astfel încât cititorul este sedus, iar bucuria de a citi, copleșitoare.

Pe rafturile librăriilor, oferta de carte străină pentru copii și tineri abundă. Editura „Polirrom” are și ea o colecție cu titluri interesante: „Junior”. În cadrul acesteia, am descoperit romanul lui Elif Shafak – „Fetița căreia nu-i plăcea numele său”. Traducerea din limba turcă este semnată de Sunia Iliaz Acambet, iar ilustrațiile îi aparțin lui Zafer Okur. Personajul central este o fetiță curioasă, pasionată de lectură, dornică să descopere lumea, visătoare, plină de idei creative, dar care are un nume ciudat: Sakiz Sardunya, adică *mușcată curgătoare*. Numele o face specială în ochii părinților, însă copiii îi se pare ciudat și o resping pe fetiță. Autoarea avertizează subtil că, deseori,

adultii nu se gândesc la faptul că numele poate stigmatiza. Însă nu este singurul aspect asupra căruia Elif Shafak atrage atenția, ci și faptul că personalitatea copiilor se modelează cu răbdare și foarte multă atenție la o serie de detalii care țin de viața socială sau de relațiile interpersonale. Părinții, oboșiți după o zi de lucru și de griji, devin „victimele” televizorului. Efectul pe care acesta îl are asupra lor este menționat de doamna Hayal, mama sa: „Ne golim mintea. Televizorul îți elimină oboseala”. Afirmația îi creează îngrijorare fetiței care „nu voia să-și golească mintea”. De când mama ei spusese această vorbă, se uita mai puțin la televizor, de teamă că mintea ei va păți ceva. Trebuia să aibă mare grijă. Omul are nevoie de minte”. Fetița conștientizează importanța imaginației cu ajutorul căreia oamenii cu personalități diferite pot schimba lumea și crede că acest lucru se poate întâmpla doar grație voinței. Ea își dorește cel mai mult să fie iubită, calmă și puternică, pentru a rezista în fața celor care „râd de cineva fără să aibă un motiv anume”. Aventurile prin care trece fetița amintesc de

„Vrăjitorul din Oz”, unde personajele învață să-și folosească inteligența pentru a învinge teama de necunoscut sau de provocările neașteptate care se ivesc în viață. Ilustrațiile din acest roman sunt realizate în alb-negru și minimale, pentru a atrage atenția doar asupra unui detaliu din narațiune, pentru a sublinia o idee din mesaj sau pentru a dezvolta capacitatea de reflecție.

Editura DPH a publicat un roman atractiv pentru tineri și nu numai. „Castelul din nori”, de Kerstin Gier poate fi o alternativă la cartea de vacanță. Traducerea îi aparține lui Dromereschi. Romanul are o suprapertă frumoasă care prezintă fațada unui hotel de lux, cu detalii aurite discret, ce subliniază noblețea roșului și a movului. Lumea care apare fie la intrare, fie la ferestre sau în balcoane trimite cu gândul la atmosfera dintr-un hotel de lux și incită de a descoperi identitățile celor care se perindă constant prin acest loc. Forțat ales este o continuare a cromaticii de pe copertă, însă simbolul predominant ilustrează noblețea pe care locul și-a câștigat-o de-a lungul timpului. Romanul prezintă provocările din lumea actuală pen-

tru tinereții care își doresc un „internship”, adică un stagiu de practică. Industria hotelieră de lux are provocările ei pentru cei tineri, care trebuie să învețe că fiecare client are o poveste și că trebuie tratat conform cu standardele locului: cu promptitudine și mai ales cu discreție. Practicantul trece prin toate posturile și învață să reziste tuturor provocărilor, să lucreze în echipă, în cine să aibă sau nu încredere etc. Pe parcursul lecturii, cititorul descoperă că acest roman are un puternic impact vizual asupra sa, deoarece gesturile personajelor și modul lor de a acționa par desprinde dintr-un film cu suspans bine construit și previzibil. Spre deosebire de romanele clasice, „Castelul din nori” are la sfârșit o prezentare a personajelor sub forma unei fișe personale cu date despre vârstă, studii, trăsături de personalitate, vestimentație, descriere fizică etc. Amănunte care i-ar ajuta pe actori, regizori și scenariști în cazul în care ar dori să ecranizeze cartea. Glosarul este din nou ceva aparte și se vede că a fost gândit cu intenția de a întregi înțelegerea cărții și a atmosferei generale.

Analizând aceste preferințe ale publicului tânăr, am meditat asupra temerii că acesta pare că nu citește. Iată că se citește, însă publicul trebuie atras nu numai prin teme, subiecte, modalități narative, ci și prin altceva: format, aspect și culoare.

Dante 700, cu cititori îndrăgostiți

• *urmăre din pag. 32*

tresem pragul, suntem singurele vizitatoare, iar galerista are timp pentru noi. Și Giuseppe Fanfani, născut în 1947 la Sansepolcro (Arezzo, Toscana), „artista poliedrică” – pictor, scriitor, actor, jurist, fost deputat, fost primar la Arezzo, membru al Consiliului Superior al Magistraturii și garant al deținătorilor din Toscana –, face parte din constelația de sori și stele a lui Dante. // *Sommo Poeta*, poetul-culme, poetul suprem, este viu pentru el, viață din viața sa. Anul trecut, Maretti Editore l-a omagiat cu o ediție aparte a „Infernului”: „Dante 699. Inferno illustrato”. Ca în multe dintre lucrările și personalele sale, și aici, în expoziție, tema este a suferinței și a păcatului, a chinului sufletesc, a durerii, tratată expresionist, în spontane, dar sfâșietoare împletiri de negru, roșu și galben, într-o tensiune emotivă care circulă de la artist la privitor, încercând tablourile cu starea irepresibilă a iminenței unei explozii. Picturi mari, tehnică mixtă sau acrilic pe pânză, cu titluri decupate din terținele „Infernului” și însoțite de aceste terține, cu menționarea cântului și numerelor versurilor pe care le îngemănez mental cu traducerea Etei Boeri: „Ziua murea” (*Era-n amurg; ziua murea cu greu/ și faptul serii dăruia cu pace/ a lumii trudă...*), „Arbia înroșită” („Măcelu”, *am spus, ce Arbia a-nroșit/ încât și azi cu sânge scurs se-nfruptă/ poporul împotriva v-a asmuțit.*). Sau cu mai multe terține, care o susțin, ca în

„Eternale dolore” (*Multimi de duhuri goale, pârjolite,/ pe șesu-nins plângeau amaric toate,/ deși păreau că nu-s la fel căznite.// Unii zăceau cu fata-n sus, pe spate,/ alții-nchiriciți pe-a prundului coptură,/ iar alții-n jur goneau pe nesuflete; la fel și-aiici cădeau vâpâți fierbinti/ și-ntrug cuprinsu-l încingeau pe loc,/ sporind dureri și scrâșnete de dinți*). Nu lipsește, nu putea să lipsească din „Infernul” lui Giuseppe Fanfani, Conte Ugolino, considerat de Francesco de Sanctis „personajul cel mai bogat, cel mai modern, cel mai popular al lui Dante, a cărui analiză e mai adâncă și mai dezvoltată și care este atât de omenesc și de adevărat în proporțiile lui extraordinare”. Și pentru că l-am citat, și pentru că mă aflu în zona sa natală, și pentru că într-o îndepărtată studenție Francesco de Sanctis mi-a fost aproape în lectura „Divinei Comedii”, nu rezist impulsului de așeza corolar capodoperei gândul său că „Homer îi coboară pe zei pe pământ și îi materializează; Dante îi transportă pe oameni în lumea cealaltă și îi spiritualizează”.

După întunecimea deznădăjduită și expiatoare din tablourile lui Giuseppe Fanfani, ne întoarcem pe străzile în amiaza orașului ca într-un paradis. Lumina s-a imblânzit sau poate ne-am obișnuit cu țesătura sa celestă în care pulsează sentimente, amintiri și visări omenesti. Încercăm să le deslușim conturul de pe puntea lui „Aquarius” în răsfrângerea sa în valuri, până ce în adâncul transparentelor zărim mișcându-se ușor, vii, sori și stele.

Motto: *Fiecare cuvânt este o prejudecată.*
Friedrich Nietzsche

Când intră în scenă Nietzsche – *Umwertung aller Werte* –, reevaluarea tuturor valorilor nu se mai realizează în registrul surdinei metafizice obișnuite: „Cât de mult adevăr suportă, cât de mult adevăr îndrăznește un spirit? Aceasta a devenit pentru mine, în tot mai mare măsură, unitatea de măsură a valorilor”. („*Ecce Homo*”, Cluj-Napoca, Editura „Dacia”, 1994, p. 7) În „*Așa grăit-a Zarathustra*”, Nietzsche prezintă cele trei metamorfoze: „spiritul se schimbă-n câmilă, câmila-n leu și-n fine leul în copil”. (*op. cit.*, Partea I, „Cuvântările lui Zarathustra”, „Despre cele trei metamorfoze”, București, Editura „Humanitas”, 1994, p. 81) Aceste metamorfoze, scrie Gilles Deleuze, „semnifică, printre altele, momente ale operei, dar și trepte ale vieții și sănătății sale. Desigur că tăieturile sunt toate relative: leul este prezent în câmilă, copilul este prezent în leu; iar în copil stă soluția tragică”. („*Nietzsche*”, București, Editura „All”, 2002, p. 5) Câmila este, în această parabolă, animalul ce cară povara valorilor prestabilite ale moralei, prejudecățile educației și culturii. Ea le cară prin desert, unde se transformă în leul care sparge toate statuile, strivește toate poverile, critică toate valorile prestabilite. Leul se transformă în copil, cel care este locuit de miracole: spirit ludic, nou început, libertate fără frontiere, imaginație locuită de inocență și mare zburdalnicie. El este creator de valori și de noi criterii de evaluare.

Credința lui Nietzsche era reprezentată de gândul că noi, europenii, „ne aflăm în fața unei uriașe lumi în ruină, unde câte ceva se mai înalță, unde multe mai sunt în picioare, putrede și sinistre, dar cea mai mare parte s-a prăbușit, destul de pitoresc – unde-au existat vreedată ruine mai frumoase? – cotropite de bălării mari și mici” („*Știința voioasă*”, București, Editura „Humanitas”, 2006, p. 249). Strategia nietzscheană vizează și găsirea unui antidot împotriva senzorialismului, pe care-l simte cum se revarsă din secolul precedent peste secolul său. *Sensus assoupire*, zice el, invitându-ne să privim către toropeala simțurilor, către conceptele „cărute și bătrânești” pe care le folosim. „Pe scurt, lumea a îmbătrânit... și visul a dispărut. A venit un timp în care oamenii s-au frecat la ochi; și continuă s-o facă și astăzi. Visaseră; iar, înaintea tuturor, chiar bătrânul Kant. «Prin intermediul unei facultăți», spusese el, sau cel puțin voise să spună. Dar este oare acesta un răspuns? Este o explicație? Nu e mai curând doar o repetare a întrebării? Cum ne adoarme opiu? «Prin

Ion FERCU

șoaptele nuanțelor

Prejudecățile: infern și provocare eternă (23)

intermediul unei facultăți», adică datorită unei *virtus dormitiva*, după cum răspunde acel medic al lui Molière: «Quia est in eo virtus dormitiva cuius est natura sensus assoupire». [«Căci are o virtute adormitoare care prin firea ei adoarme simțurile»].» („*Dincolo de bine și de rău*”, București, Editura „Humanitas”, 2015, p. 24). Este nevoie de o evadare din universul unui limbaj care continuă „să glăsuiește de contrarii acolo unde era vorba doar de grația și de o anumită finețe a nuanțelor”, dar și din algoritmul primejdios în care știința ne-a aruncat fiind: „O, *sancta simplicitas!* În ce simplificare și falsificare ciudată trăiește omul!” (*ibidem*, p. 36). Știința – „care caută să ne rețină mai cu osârdie în acest univers simplificat, completamente artificial, lustruit și falsificat pentru uzul nostru, căci de voie, de nevoie, ei îi place eroarea” (*ibidem*, p. 26) – este alt vinovat de serviciu al lui Nietzsche, atunci când înțelege că strigătul său care cheamă către reevaluarea valorilor nu este suficient auzit. Karl Popper sugera că nu trebuie să ne odihnim în certitudinile: „Ceea ce nu putem obține este certitudinea; trebuie să renunțăm la ea, fiindcă nu o vom obține niciodată. Nu putem decât să ne testăm autenticitatea propriile teorii, să încercăm a ne le infirma [...] Dacă eu nu manifest o atitudine critică față de propria-mi teorie, se găsesc sute de oameni care iau o poziție deosebit de critică față de teoria mea. Iar această atitudine trebuie salutată”. („*Vitorul este deschis. O discuție la gura sobei*”, București, Editura „Trei”, p. 47) Nietzsche este pionierul acestui gând: „Faptul că o teorie este refutabilă e, ca să fim sinceri, unul din farmecele ei importante: tocmai așa atrage ea intelctele cele mai rafinate”. („*Dincolo de bine și de rău*”, București, Editura „Antet Revolution”, 2012, p. 20) Ca argument, oferă teoria „voinei libere”, cea „care a fost respinsă ca neadevărată de o sută de ori”, dar care pare a-și datora „durabilitatea exclusiv acestui farmec: întotdeauna va veni cineva care se va simți destul de puternic încât s-o combată”. (*ibidem*) Critica tuturor valorilor prestabilite, crearea de noi valori, prin „ciocan și transmutație”, într-o lume în care „există valori care se nasc bătrâne și care, încă de la

naștere, își dovedesc conformitatea, conformismul, incapacitatea de a tulbura ordinea stabilită reprezintă urgențe ale trudei spiritului”. „Ciocanul grăiește”: „Deplina duritate e noblețe supremă. Această nouă tablă, o, frații mei, o pun deasupra voastră: fiți durii!” („*Amurgul idolilor sau Cum se filosofează cu ciocanul*”, București, Editura „Humanitas”, 2007, p. 139) Și mai e nevoie de ceva: schimbarea principului de evaluare. A acționa inactual, împotriva și asupra vremii, aceasta este atitudinea creatoare de noi valori. Aceste valori nu trebuie să găzduiască însă noi idoli pe care să-i venerăm, așa cum am făcut-o cu idolii vechi: „De către mine nu vor fi ridicați niciun fel de idoli noi; cei vechi n-au decât să învețe pe propria socoteală ce înseamnă să aibă picioare de lut. Dimpotrivă, pe idoli (cuvântul meu pentru «idealuri») să-i răstorn – asta face parte din meșteșugul meu”. (Friedrich Nietzsche, „*Ecce homo*”, Cluj, Editura „Dacia”, 1994, p. 5)

Academicianul Alexandru Boboc îl interpretează pe Fr. Nietzsche ca fiind „reevaluator al tuturor valorilor”, fie în filosofia vieții, fie în tematica existentialistă sau a filosofiei stilului. („De numele «Nietzsche» se leagă o anumită înțelegere a omului și a culturii, tipică pentru o epocă de criză, legată în principal de întuirea conflictului valorilor și a insuficienței idealului clasic al omului”. („*Filosofie și cultură: reevaluare și reconstrucție modernă în filosofie. De la Nietzsche la Heidegger*”, București, Editura Academiei Române, 2013, p. 54) Omul, creator și măret prin această dimensiune, este cheia înțelegerii atât pentru sintaagma *Gott ist tot*, cât și pentru tema supraomului. Metafora, aforismul și poemul devin centrul unei ample teme a omului și a lumii ca fenomene artistice, de factură tragică, eroică de dimensiunile dramei wagneriene, cuvasimitic, relaționând cu substanța metafizică a realității.

Nietzsche spulberă violent și prejudecățile despre statutul filosofului: „Personajul pivot este filosoful-artist, iar filosofia o retrădăcere interpretativă a întregului unic și etern repetabil al jocului vieții și morții. Interpretarea nu este decât o altă expresie a voinei de putere. Discursul filosofic este rupt de conținuturile morale înșelătoare și reconstr-

tuit pe fundamente estetice, învăluit în enigmă, caracterizat printr-o virtuozitate subtilă și concretă ca aceea a muzicii. Ne reamintim: «Zarathustra ține de domeniul muzicii...»”. (*ibidem*) Marin Aiftincă („*Nietzsche. Ființă și Valoare*”, Cluj-Napoca, Editura „Argonaut”, 2003, p. 39), evidențind „afirmarea dionisiacă” din discursul lui Nietzsche, schițează și virtuțile insului creator de valori care-și trăiește viața fără pioșenie față de idoli; fără prejudecăți, întrucât, zice filosoful german, „puterea prejudecății morale”, de pildă, „a afectat din temelie lumea cea mai spirituală, care pare să fie lumea cea mai rece, lumea cea mai susceptibilă de a fi lipsită de orice presupuziții – iar efectul a fost vizibil dăunător, orbitor, paralizant, deformant”. („*Dincolo de bine și de rău*”, *ed. cit.*, p. 26)

Pentru înțelegerea discursului nietzschean ar putea fi utilă și o scurtă incursiune în istoricul problematicii *măniei*. În „*Mănie și timp*” (București, Editura „Art”, 2014, p. 5), Peter Sloterdijk notează: „La începutul primei fraze a tradiției europene, în versul care deschide *Iliada*, apare cuvântul «mănie», fatal și solemn ca un apel ce nu admite opoziție. Și, așa cum i se potrivește oricărui complement direct al unei fraze bine construite, substantivul acesta e la acuzativ. «Cântă zeită, mânia ce-aprins pe-Ahil Peleianul...»”. Aceasta este „mânia de la care a început totul în Occidentul antic” (*ibidem*). *Mănie*! Același Sloterdijk nuanțează: „Cuvântul generic, în greacă, pentru organul din pieptul eroilor și al oamenilor în care iau naștere puternicele porniri pătimase este *thymos* – el desemnează focarul de excitație al sinelui mândru și, totodată, simțul receptiv prin care li se comunică muritorilor apelurile zeilor”. (*ibidem*, p.18) Învăluit în maiestratea zeului, eroul grec este cântat de zeită. Este zămisliată acum prima bancă de date pentru o metafizică a măniei, consiliată de zeități. „Abia pedagogia cuminții practicate de Platon va îndepărta sensibilitatea greacă de virtuțile eroico-războinice și o va apropia de «mania lucidă» a contemplării ideilor”, scrie Doru Căstăian (<https://bookhub.ro/manie-si-timp-de-peter-sloterdijk>), sugerând și prezența unui fel de dorință care viza „izgonirea marii mâinii din

civilizație”. „Banca de date pentru mănie” este prezentă și în Biblie: „Dar Domnul este Dumnezeu cu adevărat, este un Dumnezeu viu și un Împărat veșnic. Pământul tremură de mânia Lui și neamurile nu pot să sufere urgia Lui”. (*Ieremia*, 10:10); „Dumnezeu este un judecător drept, un Dumnezeu care Se mânie în orice vreme.” (*Psalmi* 7:11) Vom găsi aici și alte zeci de trimiteri către problematica măniei, așa cum vom descoperi și în *Coran* (Cluj-Napoca, Editura ETA, 1990), unde suntem trimiși către *furie/mănie*. În „*Sura* care deschide cartea” citim, ca rugă către Dumnezeu: „Ocarmuiește-ne pe drumul cel drept, pe drumul celor care te-ai îndurat, nu al celor asupra cărora ești infuriat”. (1, 5-7) În „*Pribegia*” (59:2), ideea este accentuată: „Însă mânia lui Allah i-a ajuns de unde ei nu se așteptau și El a aruncat spaima în inimile lor, astfel încât ei și-au dărat casele cu propriile mâini”.

Când Socrate a spus celebrele vorbe pe care le găsim la Platon, în „*Apologia* lui Socrate” (36 a) – „Nu sunt cătuși de puțin mâniat pe cei care au votat împotriva-mi și nici pe cei care m-au acuzat” – unii au găsit, desigur, în ele, o speranță a izgonirii „mării mâinii din civilizație”. Speranță? Cred că Nietzsche inaugurează cea mai mare/faimoasă bancă de date pentru furie/mănie din istoria cugetării filosofiei. Dumnezeul măniei avea să devină, în timp, potrivit lui Peter Sloterdijk, Dumnezeul memoriei, în vreme ce Dumnezeul intempestiv a devenit un Dumnezeu al răbdării. Mânia va fi raționalizată și pragmatic înobilată cu pedeapsa plasată într-un viitor incert, transformată într-un „*resentiment durabil*”. În banca estetică și morală de date pentru mănie înfiripată în „*Iliada*” mânia nu poate deveni virtuoaasă decât dacă are asigurată asistența/conșilierea zeiască. Se crede că eroii care cântă mânia sub asemenea auspicii celebrează o forță care-i scoate pe oameni din amorțirea lor vegetativă, așezându-i sub un cer înalt și visări îndrăznețe. Nietzsche renunță însă la orice consiliere divină/umană și plămădește o bancă „absolut independentă” de date despre mănie, una în care, cu furie/duritate, „vorbește ciocanul”. În „*Ecce homo!*” ne avertizează: „Eu nu sunt om, eu sunt dinamic”. El dăruiește și construiește singur: „Toți zeii au murit; noi vrem acum să trăiască Supraomul. Acesta să ne fie odată și odată, în ziua cea mare, ultima noastră voință!” („*Așa grăit-a Zarathustra*”, București, Editura „Antet”, 2009, p. 64)

Dacă se studiază arborii genealogici ai marilor familii din Rusia, se observă că erau un amestec tipic de slavi, varegi și tătari.

Mark Galeotti

În genere, istoria mai tuturor popoarelor este fabuloasă, plină de mistere și contradicții neelucidate. Astfel, dacă ne referim la istoria Rusiei, constatăm că din trunchiul mare al slavilor, rușii, la început un grup restrâns, fără un conducător proeminent, au avut parte de un loc de așezare neprielnic: climă dificilă, pământ, în bună parte, neproductiv, totodată fiind supuși la amenințări și invazii asiatice. De-a lungul timpului, despre ruși și istoria lor s-au scris numeroase cărți, multe dintre ele fiind traduse în limba română. Întâmplarea face ca Editura „Humanitas” să ne pună la dispoziție două noi cărți consacrate Rusiei, datorate lui Mark Galeotti (n. 1965), profesor la diferite universități occidentale, expert în istoria Rusiei și autor de cărți inspirate din trecutul Rusiei. Așadar, în prima carte intitulată „De la cneazul Rurik, la Vladimir Putin”, Mark Galeotti întreprinde un adevărat tur de forță prin istoria milenară a Rusiei, în mai puțin de 200 de pagini (e drept, o performanță intelectuală demnă de admirație). Așezată pe două continente, cu 11 fuse orare, Rusia este considerată când o țară europeană, când una asiatică, iar de-a lungul istoriei a fost invadată de vikingi, mongoli, teutoni, poloni, Napoleon, Hitler, enumerare din care autorul îl omite pe Carol al X-lea, regele suedez învins de Petru cel Mare la Poltava (1709). Prin sosirea lui Rurik în 862, se inaugurează prima dinastie a Rusiei – Rurikizii: „Țara noastră este mare și bogată, dar nu este rănduială în ea. Veniți să cârmuiți și să domniți peste noi” (p. 17), care domnesc până în 1613, când pe tronul Rusiei se urcă Mihail Romanov, dinastia Romanovilor deținând puterea până în 1917. Stabilit la Novgorod, Rurik este urmat de Oleg (879 – 912), care mută capitala la Kiev. Vladimir cel Mare (980 – 1015) îi obligă pe ruși să se creștineze (988), în tradiția ortodoxă bizantină. La începutul secolului al XIII-lea rușii și cumanii sunt zdrobiți de mongoli pe râul Kalka, apoi mongolii supun întreaga Rusie, ajungând în expansiunea lor europeană până în Transilvania (Bistrița, Dej, Cluj, Zalău, Oradea, Sibiu sunt arse și devastate de mongolii conduși de Batu-Han). Numai moartea intempestivă a hanului Ogodai a contribuit la retragerea mongolilor la Karakorum, unde se pregătea alegerea noului han. Rusia este pustiită și de moartea neagră (ciuma). Abia în 1380 Dmitri Donskoi îi învinge pe mongoli (la Kulikovo, „oamenii cădeau precum iarba sub

Ionel SAVITESCU

Istoria Rusiei, pe scurt

coasă, iar sângele curgea ca apa în șuvoaie” – p. 52), care revin și jefuiesc Moscova. Sub stăpânire mongolă rușii au stat aproximativ două secole, împrumutând de la aceștia despotismul și cnutul: „Kulikovo este un altar al naționalismului rus, iar în 1988 Dmitri a fost sanctificat de Biserica Ortodoxă Rusă” (p. 54). Cele două secole de stăpânire mongolă a Rusiei au izolat-o de Europa aflată în plină Renaștere. Ivan IV cel Groaznic (1533 – 1584) a pus bazele statului rus modern. Suspicios cu oricine a dezilantuit o prigoană contra propriului popor, și-a ucis fiul și i-a propus reginei Elisabeta I a Angliei s-o ia de soție. În 1547, Ivan IV cel Groaznic este încoronat țar al tuturor rușilor. A dat un *Codde legi*, a creat oficii care sunt considerate strămoașele ministerelor de Interne și Externe moderne. Înființează corpul *strelților* (1550), cucereste Hanatul Kazan (1552); apoi, în 1556, anexează la Rusia Hanatul Astrahan. Dintr-o națiune omogenă, Rusia acceptă noi popoare, religii, culturi. Se trece la expansiunea în Siberia. Represiunea, teroarea și paranoia lui Ivan se extind asupra întregului popor, culminând cu uciderea propriului fiu, Ivan, în 1581, apoi Ivan IV cel Groaznic se stinge în 1584. Este încoronat Feodor (1584 – 1598), cu care se încheie dinastia Rurikizilor. Au urmat *Vremurile Tulburii*, caracterizate prin instabilitate, teroare și nesigurantă. Mihail Romanov (1613 – 1645) inaugurează noua dinastie, urmat de Alexei (1645 – 1676), țar, în timpul căruia Nicolae Milescu Spătarul pleacă într-o călătorie în China, care durează până în 1678. Din păcate, Mark Galeotti nu-l amintește. Alte lacune ale cărții lui Mark Galeotti sunt în capitolul consacrat lui Petru cel Mare, mare formator și dornic de a impune Rusia ca mare putere europeană. A întreprins două căl-

cartea străină

torii în Europa, nu una: 1697-1698, iar a doua în 1717, în Franța (a se vedea Henri Troyat, „Petru cel Mare”, Buc., Ed. „Humanitas”, 1994, capitolul X, pp. 160-186). Dintre războaiele purtate de Petru cel Mare nu este amintit acela pierdut cu turcii în 1711 la Stănilești, avându-l ca aliat pe Dimitrie Cantemir. După moartea lui Petru (1725) a urmat la tron un șir de împărăteșe, apoi Ecaterina cea Mare (1762 – 1796), remarcându-se prin măsurile de modernizare a Rusiei: „Educată, inteligentă și provenind din nobilimea europeană mult mai cosmopolită, ea s-a angajat să facă reforme pentru a ridica Rusia la nivelul Occidentului” (p. 108). Lui Pavel I (1796 – 1801), i-a urmat Alexandru I (1801 – 1825), care anexează Basarabia în 1812 și îl determină pe Napoleon să se retragă din Rusia, *Marea Armată* dizolvându-se lamentabil. Eșecul lui Napoleon a fost determinat de spațiul urias al Rusiei, care trebuia acoperit și stăpânit, de clima aspră, lipsa proviziilor etc., carențe cu care se va confrunta și Hitler. Înainte de moartea lui Alexandru I, Rusia se va confrunta cu *răscoala decemбриștilor*, reprimată de noul țar, Nicolae I, care se va transforma în jandarmul Europei. Războiul Crimeii a scos în evidență lipsurile

armatei rusești, situație perpetuată până în 1914. În pofida politicii reformiste, Alexandru II este asasinat în 1881. Sub Alexandru III și Nicolae II, criza de care era stăpânit imperiul țarist se accentuează, așa încât în 1917 bolșevicii conduși de Lenin pun mâna pe putere. Au urmat câteva decenii de dictatură comunistă, întrerupte de al Doilea Război Mondial, sistemul prăbușindu-se definitiv în 1991, iar de la începutul secolului al XXI-lea, Federația Rusă este condusă de Vladimir Putin, căruia Mark Galeotti îi va consacra o lucrare specială.

Așadar, venirea lui Vladimir Putin** la conducerea Federației Ruse a constituit o surpriză pentru Occident, încât analiștii politici au căutat o explicație plauzibilă. Relativ tânăr (n. 1952), Putin a lucrat până în 1990 în KGB, aspirație dorită din adolescență, iar la sfatul unui ofițer KGB-ist a urmat dreptul, intrând apoi în KGB: „«M-am uitat în ochii domnului Putin», a declarat senatorul american John McCain după ce l-a întâlnit, «și am văzut trei lucruri: un K, un G și un B»” (p. 36). La dizolvarea Uniunii Sovietice, Putin revine în orașul natal, Leningrad (Sankt Petersburg), devine viceprimar, apoi este chemat de Boris Elțin la Moscova, ocupă diferite funcții, între care și aceea de șef al FSB, apoi, de premier (1999), în fine, de președinte: „la Kremlin am o altfel de poziție. Nimeni nu mă controlează aici. Eu controlez pe toată lumea” (p. 124). Dintre predecesorii săi, Putin, la fel ca Mihail Gorbaciov, l-a admirat pe Andropov, dar nu l-a urmat în felul de a conduce și în viața sa austeră: „Avea un singur costum, un palton, iar copiii și nepoții săi mergeau cu metroul” (p. 42). Un timp s-a crezut că Putin este dezamăgit de dezmembrarea URSS-ului, care a contribuit ca aproximativ 25 de milioane de ruși să rămână în afara granițelor țării, încât a acceptat unele sugestii

de la Dughin, Prohanov sau Ivan Iliia. Confruntându-se cu multe probleme interne și în politica externă, Putin și-a asociat un grup de fideli cărora le-a permis o îmbogățire rapidă, în dauna restului populației, dar mulți dintre acești magnați și-au transferat averile în străinătate, unde au și costisitoare case de vacanță. Opozanții sunt înlăturați, arestați, închisi sau eliminați definitiv: „Putin este un autocrat milostiv. El nu vrea să te omoare – decât dacă îl forțezi” (p. 122). Actualul mandat al lui Putin expiră în 2024, dar în iulie 2020 s-a organizat un referendum pentru modificarea Constituției, așa încât ar avea șansa să rămână la conducerea Rusiei până în 2036, când va avea 84 de ani, situație acceptată de 78% dintre ruși. Evident, Putin și-a dorit puterea, nu banii, dar le-a avut pe amândouă. Averea lui Putin este estimată la 200 de miliarde de dolari, „cam cât au Jeff Bezos de la Amazon și Bill Gates de la Microsoft la un loc” (p. 61). În fața acestei averi uriașe, la care se adaugă numeroasele reședințe ale lui Putin, ne revine în minte anecdota relatată de Mihail Gorbaciov în „Amintiri” (Ed. „Litera”, 2019, p. 316): la apogeul puterii, Brejnev și-a invitat mama la Moscova și i-a arătat cum trăiește el, plimbându-o prin toate reședințele sale. La sfârșit, Brejnev a dorit să afle impresiile mamei, la care aceasta a spus: „Da, Leonea, toate mi-au plăcut. Dar dă-mi voie să te întreb ceva: ce ai să te faci tu cu toate bogățiile astea dacă vin iar la putere comunistii?” În final, se poate constata că cu toate eforturile depuse de Putin, Rusia rămâne cu mult în urma Occidentului în ceea ce privește economia, tehnologia, nivelul de viață al oamenilor. Ce s-ar putea adăuga? Doar întrebarea dacă Putin citește cărțile care îi sunt dedicate. Probabil este informat, dar se bucură de avalanșa de cărți care-i sunt consacrate. Se știe că în 1935, când Boris Souvarine a scris o monografie despre Stalin, dictatorul sovietic a ordonat tipărirea ei într-un singur exemplar, pentru delectarea sa. La fel și Putin se delectează, dar urmează politica pe care o dorește în mod personal. Dintre apropiații lui Putin lipsesc din *Distribuția* personajelor așezată la începutul cărții Boris Elțin și Dmitri Peskov, purtătorul de cuvânt al președintelui Federației Ruse.

* Mark Galeotti, *O scurtă istorie a Rusiei. De la cneazul Rurik, la Vladimir Putin*, traducere din engleză și note de Lia Decei, București, Ed. „Humanitas”, 2021, 186 p.

** „Hai să vorbim despre Putin! Ce nu înțelege Occidentul”, traducere din engleză de Irina Manea și Andreea Niță, București, Ed. „Humanitas”, 2021, 143 p.

• Liviu Nedelcu – *Căli din Pădurea Letea* (Premiul Muzeului Național de Artă al Republicii Moldova)

ITALIA

Dante 700, cu cititori îndrăgostiți

Sentimentul era al desăvârșitei splendori. Îl trăiam tot mai intens pe măsură ce înaintam sub soarele puternic, singure parcă între cer și mare, urmărind de ochii semiînchiși ai clădirilor ca niște cuiburi agățate de piatră și pământul împietrit al Coastei Amalfitane. Tot mai intens, atât de intens, încât apropiindu-ne de Positano, privirea a început să nu se mai simtă protejată de fumuriul lentilelor, încredințându-și ocrotirea când pleoapelor, când lacrimilor. Astfel că atunci când „Aquarius”, vaporășul nostru, a intrat în micuțul port „Marina Grande”, piciorul pus pe punte, piciorul pus pe țârm aveau legănarea ezitantă a păsărilor care s-au obișnuit să doarmă în văzduh. Iar privirea, orbită de atâta strălucire, s-a lăsat în grija mersului dibuit, ghidat dincolo de mirosurile așezării, de temperatura umană în mișcare, întotdeauna altfel, diferită de aceea a zilei. Până când, limpezită, acomodată, a primit culorile și peisajul. Ajunsesem în fața unui scurt tunel stradal, crescut între două clădiri sau coborât de pasarela care le lega la nivelul primului etaj. Dincolo de linia de sus, o fereastră deschisă de cele două construcții ridica ochii tuturor spre partea de cer a unei creste muntoase cu un suspin de încântare, care cuprindea deopotrivă peisajul și înscrisul de la baza sa, întins pe aproape toată lungimea pasarelei. „Positano omaggio Dante”, anunța acesta cu litere mari, alăturându-i, sub egida Ministerului Culturii, o invitație la expoziția lui Giuseppe Fanfani, Pinacoteca comunale di Positano, Viale Regina Giovanna. Și pentru că nici bezna nopții nu întrece strălucirea soarelui într-o amiază pe Costiera Amalfitana în forța cu care ajută închipuirea, la noua înălțare a privirii, peste creasta stâncoasă s-a suprapus imaginea monumentului lui Dante din Neapole, în piața căruia aveam să fim abia a doua zi.

Și aici, ca probabil oriunde în altă parte, a fost mai ușor să ajungem la statuia Poetului întrebând de cea mai știută componentă a zonei, stația de metrou care îi poartă numele. Dar pierdută în amploarea pieței în formă de semicerc, cu monumentul dantesc în marmură albă și complexul Colegiului Național „Vittorio Emanuele II” Neapole la extremitățile liniei care par să-i împartă suprafața exact în două, suprafața în exclusivitate pietonală, nu-i afectează măreția. Din orice punct al pieței, Dante este deasupra ta, chiar

dacă statuile care străjuiesc pe cornișa aripilor complexului educațional ar putea, cu distanța măsurată aritmetic urcând de la pământ, să fie plasate mai sus. Pe acelea trebuie ca ochii să le caute cumva informativ, cu Dante, chiar cu fruntea ridicată spre cerul care îi aurește cununa de laur. Prezența sa îți ridică zăvorul spre amintiri cu oameni și lecturi.

Nu am reușit să deslusec posibile inscripții pe soclul protejat de un gard de fier forjat mai înalt decât noi, dar cred că ar trebui să-i pomenească pe autorul acestuia, inginerul Gherardo Rega, și firește pe sculptori: Tito Angelini și Tommaso Solari Jr., precum și anul dezvelirii – 1871. Atunci piața nu arăta așa, în anul 2002 a fost redesenată și reamenajată cu prilejul lucrărilor la metrou. Dar micuța librărie a lui Tullio Pironti din stânga hemiciclului pieței, parcă lipită de rama Porții Albe, considerată una dintre cele mai frumoase porți ale Europei medievale, cred că așa amenașă Porții, a rămas neschimbată. Întârzim în fața vitrinelor sale: este duminică, nu avem norocul să-i trecem pragul și nici pe acela și mai mare de a-l cunoaște pe Tullio Pironti, faimosul editor și librar, personaj fabulos, cum o sugerează și titlul cărții sale autobiografice, „Libri e cazzotti”, *cărți și pumni*, aluzie la pasiunea sa pentru box. De zeci de ani, librăria (prelungire a editurii care a adus scriitorii mari în Italia și promovează neodihnit calitatea literară) este asociată monumentului lui Dante și Porții Albe ca vârful valorice ale pieței, căreia Tullio Pironti i-a apărut cu fervoarea cu care lovea între corzile ringului demnitatea impusă de numele poetului *sommo*, declarând război oricărui „sprizzerie” sau „trigittorie”, adică oricărei intenții de a o transforma într-o berărie cu mici sub cerul liber. Cer sub care avea să fie sărbătorit însuși Tullio Pironti, în fața librăriei care îi poartă numele, cu aplauze la a 80-a aniversare, iar două săptămâni după trecerea noastră, la 84 de ani, era condus, tot de la librărie, tot cu aplauze ogiașale, pe ultimul drum.

Băncile de lângă soclu au spătarul spre monument: ca să putem privi în voie ceea ce vede poetul. Neașteptat mă gândesc la Antonio Rizzi, sociologul

și semiologul promovat de Asociația Italianilor din România (RO.AS.IT.), care i-a publicat un substanțial „caiet” de comentarii sui-generis la unele dintre cântările și tertinele „Infernului” din „Divina Comedie”. Apoi îmi amintesc de artistul plastic și matematicianul Marcel Chirnoagă, de simțământul de coșmare pe care l-am încercat în tinerețe în expoziția sa de grafică și gravură de la Sala Dalles din București. Aveam să i-l mărturisesc peste ani la Bacău, când a condus juriul unei expoziții naționale Bacovia, expoziție al cărei premiu I, cel mai important, avea să-i revină artei plastice Dany-Madlen Zărnescu. El însuși urma să trăiască patru ani mai târziu bucuria greu de definit a unei maxime recunoașteri: decernarea la Ravenna a medaliai de aur pentru cele 21 de gravuri ilustrând „Infernul” din „Divina Comedie”, gravuri cu care Academia Română l-a comemorat în toamnă pe Poet la 700 de ani de la stingerea din viață. Da, și admirația, și dragostea pentru Dante mișcă sori și stele! Schimbă, innobilează vieți!

Apropo de sori, de soare, lăsăm la urmă cele două orologii, instalate în 1853, din turnul de deasupra intrării în Complexul Național „Victor Emanuele II”, orologii care vorbesc de ecuația timpului, un extraordinar punct de atracție pentru turiști, unic în Italia și unul dintre cele două ale Europei, cu orologiul mare care indică ora convențională, matematică, în simultaneitate cu cea arătată de ceasurile noastre de mână, de masă, de perete, și cu cel mic indicând timpul real, solar, care variază de la o zi la alta. Diferența dintre acestea poartă în știință un nume misterios – *ecuația timpului*. Căutăm distanța de la care putem să le vedem mai bine, dar niciăieri privilegiul nu mi se pare mai frumoasă decât din fața lui Dante, Poetul cu mâna stângă înălțată spre cer și viitorii și cu dreapta în jos ținându-și sau ținând o carte peste coșperla alteia, parcă pentru a mări vizibilitatea turnului cu orologiul „așezat” mai jos, mai mic decât partea cea mai înaltă a soclului său. De aici, ecuația timpului îmi apare ca diferența dintre lecturile acrobatoase, uscate ale „Divinei Comedii”, în primul rând la vânătoare de indicii legate de epoca scrierii sale,

și lectura îmbătătită de farmec a iubitorului de literatură adevărată. Oare nu spunea Francesco De Sanctis, fost profesor la Universitatea din Neapole: „«Comedia» nu este știință, nici istorie, ci poezie”?

De-abia când părăsim piața, observăm în partea sa dreaptă un stand stradal, cu presă și cărți, înconjurat de câteva considerate ca deosebite de vânzător. Ridic cu grijă una, „La Divina Commedia per bambini”/ *Divina Comedie pentru copii*, susținută de un panou propriu de reclamă, un soi de cort, cu mai multe *volantini* cu amănunte despre ediție (40 de apariții săptămânale), cu invitații la abonamente și promisiuni de daruri – semne de carte, rucsacuri școlare, un album de colorat personajele „Divinei Comedii”, cu un joc de memorie – „Il memo Dante” și altele. Este prima apariție, la preț promoțional, dar așa fi plătit și mai mult ca să o am. E ultima, de vineri a tot vândut-o. Dorim și accesoriile, „cortul”? Sigur că da, oricât de incomod este transportul său până la Palazzo Salgar, hotelul nostru, dar a meritat, cu lectura și studierea lor am petrecut o oră de delicioase bucurii copilărești, care au triumfat asupra curiozității și unde de scepticism inițiale, deși știm de existența în Italia a numeroase de astfel de adaptări, alcătuind chiar o tradiție a lor. A noastră, editată la Milano de Hachette Fascicoli s.r.l., cu textul semnat de Paolo Pellegrini și ilustrații de Fabiana Fiorin, anunțând o călătorie extraordinară în lumea unui mare clasic al literaturii, se deschide cu prezența personajelor principale, cu povestea întâlnirii lor și cu visul lui Dante: „Mă aflu într-o pădure deasă tare...” Lăsându-l pe Dante în vraja visului său, am întârziat o vreme între întrebări fără răspunsuri legate de faptul că Niadi și cu mine deschiseseam „La Divina Comedie per bambini” cu ochii cititori ai capodoperei. Oare câți dintre cei mici acum, lectori încântați de cartea aceasta și de următoarele, cu textul și desenele atrăgătoare, vor deschide și „Comedia” lui Dante, cea percepută în posteritatea poetului ca divină? Depășind copilăria, vor rămâne cu amintirea unei întâlniri care într-un fel sau altul va continua să rodească? Sau se va usca? Dar nu e oare riscul oricărei livezi? Este adaptarea pentru copii o formă de curaj? O stelută a dragostei pentru Dante? Cu puțin timp în urmă a apărut și la noi, cu textul și ilustrațiile realizate de autori români, un Dante, o „Divina Comedie” pentru copii. E mai ușor de povestit pentru cei mici marele Dante decât, să spunem, marele Blaga?

În micuța așezare (Positano are aproape 4000 de locuitori pe o suprafață de circa 9 kmp), spațiul expozițional este ușor de găsit, mai ales că ușa deschisă este străjuită de panoul invitației lui Giuseppe Fanfani. Îi

Text și foto:
Doina CERNICA

• continuare în pag. 29

